קנין הלכה

3

מראי מקומות

מס׳ 3

חודש תמוז תשפ"ד

או"ח הלכות עירובין

סימן שנג - שנח

Dirshu
דרשו ד׳ ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד׳ ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן שנג

סעיף א

מקור הדין שבסעיף זה הוא במשנה [שבת דף צו.] ובגמ' עירובין [דף פה.], ומתבאר בזה דרק כאשר מושיט חפץ מרה"י לרה"י, גזרו שלא להושיט אף בשתי דיוטות שמא יטעה להושיט בדיוטא אחת ויכשל בזה במלאכה דאורייתא, אבל בזריקה לא גזרו כלל. וכתב המג"א דכל ההיתר הוא רק כשהחריץ עובר למעלה מעשרה במקום פטור, אבל בתוך עשרה אסור, וכתב בשער הציון [ס"ק ג] ראיה לזה מלשון הרמב"ם [פי"ג הט"ז] דהזורק בתוך עשרה פטור, ומשמע שיש בזה איסור.

ולענין זריקה בתוך עשרה בכרמלית ציין הביה"ל [ד"ה בכל] למה שכתב בסוף סימן שמט, עיי"ש בביה"ל [ד"ה ואפילו בכרמלית] שהביא את דברי השו"ע שאסור לטלטל פחות פחות מד' אמות גם בכרמלית, והביא דהמאמ"ר והנה"ש התירו מטעם דהוי גזירה לגזירה, והביא שני טעמים לאסור: א] הט"ז כתב דכיון שקרוב הוא להכשל בזה לכן גזרו טפי. ב] הגר"א כתב שרק גזירה לא גזרו בכרמלית אך 'שבות' גזרו גם בכרמלית.

<u>אם שני הבתים צריכים לערב</u>

הרמב"ם כתב דאם הבתים שייכים לשני אנשים שונים צריכים לערב, כדין המטלטל מביתו של ראובן לביתו של שמעון. והמג"א כתב דלדעת הסוברים [בסי' שמה] שמותר להחליף ברשויות דרבנן, ה"נ מותר לזרוק מבית לבית אף בלי עירוב, כיון שהאיסור אינו אלא מדרבנן, והחפץ עובר דרך מקום פטור.

הביה"ל [ד"ה ועירבו] כתב שרבים מהאחרונים מפקפקים בזה, [נהר שלום, מאמר מרדכי, אליהו רבה] ועיקר קושייתם מהרמב"ם, שהוא אחד מהסוברים דמותר להחליף ברשויות דרבנן [כמבואר בפרק טו ה"כ, עיי"ש במ"מ], והוא בעצמו כתב ששני הבתים עירבו ביניהם.

ובטעם הא דאין בזה היתר של החלפה דרך מקום פטור מצינו באחרונים שני טעמים: [א] המאמר מרדכי כתב שההיתר של החלפה נאמר רק כשהחפץ נח במ"פ.[1] וכן נקט גם הגר"א [סי' שנה] לדינא. [ב] בספר נהר שלום כתב שהיתר החלפה ברשויות דרבנן נאמר רק בין כרמלית לרה"י או לרה"ר, ולא בשני בתים שיש בהם חסרון עירוב. והמאמר מרדכי תמה על דברים אלו מסברא, דמאי נפק"מ בין זה לזה. והחזו"א [סי קג ס"ק כ] תמה דעיקר הסוגיא של החלפה ברשויות דרבנן נאמרה בכותל שבין שתי חצירות.

סעיף ב

מקור הדינים של זיז היוצא מן הכותל במשנה בגמרא [עירובין דף צח:], ודינים אלה מתחלקים לשלשה חלקים:

א] מהו עיקר דינו של הזיז, כרה"י, כמ"פ או כרה"ר.

ב] שני זיזים של שני בני אדם אם אוסרים זה על זה [סעיף ב].

ג] גזירה שגזרו חז"ל שמא יפול הכלי לרה"ר ויביאנו לרה"י [סעיף ג].

ביאורים והערות

1. אמנם בסוף דבריו ציין המאמר מרדכי לדברי המרדכי [המובאים בסי שנה] בענין בית הכסא, שמבואר מהם שהחלפת ברשויות דרבנן מותרת גם שלא נח, וכן כתב שם הב"י, ועיקר דברי המג"א נסמכים על המרדכי הנ"ל.

קנין הלכה

מראי מקומות

לענין דינו של הזיז ישנם כמה חילוקים:

א]זיז היוצא מעל עשרה מקרקע רשות הרבים, אם הוא סמוך לחלון תוך ג' טפחים ה"ז חורי רה"י ומותר ליתן עליו כלים מרה"י.2

ב] אם הזיז היוצא מעל עשרה מופלג מן החלון אין דינו כחורי רה"י, ומעתה יש להבחין בו בין שני מקרים:

א] אם אין בזיז שטח ד"ט על ד"ט דינו כמקום פטור, ומותר להשתמש בו בין מרה"י ובין מרה"ר.

ב] אם יש בזיז שטח של ד"ט על ד"ט דינו תלוי במחלוקת שנתבארה לעיל [סי' שמה סט"ז], אם נאמר בכה"ג הדין שאין כרמלית למעלה מעשרה, דלפי השו"ע [שם] דין הזיז ככרמלית, ולפי הגר"א [שם ס"ק מג] דינו כמקום פטור, דאין כרמלית למעלה מעשרה.

ג] זיז היוצא בתוך עשרה טפחים לקרקע רה"ר ויש בו ד"ט על ד"ט, אסור להשתמש בו מרשות היחיד אף אם הוא סמוך לחלון. ונאמרו בזה טעמים חלוקים בפוסקים:

א. הגר"א כתב להוכיח מזה, שחורים מפולשים מרה"י לרה"ר בתוך עשרה טפחים אין דינם כחורי רה"י משום שגם בני רה"ר שולטין בהן, ודלא כהמג"א [סי' שמה ס"ד] וממילא דינו ככרמלית.

ב. בספר אבן העוזר כתב שמן התורה דין הזיז כחורי רה"י, ונותן מרה"ר על גביו חייב חטאת, אך מדרבנן אסור ליתן מרה"י ע"ג הזיז משום שהזיז נפרץ לרשות האסורה, שהרי הוא בתוך גובה י"ט לקרקע רה"ר. 3

ג. הפמ"ג הביא מספר נהר שלום דאף שחורין שבכותל הוו חורי רה"י גם בתוך י"ט אף שמפולשים לרה"י, מ"מ זיז שאני שזכו בו בני רה"ר [פירוש שמצוי טפי שהם משתמשים בו, ולכן בטל ממנו דין חורי רה"י].

ד] שני זיזים זה למעלה מזה ושניהם רחבים ד"ט והם מעל עשרה טפחים, ושניהם של שני בני אדם שלא עירבו ביניהם, אסור להשתמש בזיז העליון משום שהזיזים אוסרים זה על זה.4 [וכתב המשנ"ב דגם הזיז העליון אוסר על התחתון, אך הלבוש סובר שרק התחתון אוסר על העליון, דרה"י עולה עד לרקיע, אך העליון אינו אוסר על התחתון].5

ה] שני זיזין כעין הנ"ל אך בשניהם אין רוחב ד"ט אינם אוסרים זה על זה, כיון שפחות מד' טפחים אינו שיעור רשות.

ו] שני זיזים כנ"ל והיה בעליון רוחב ד"ט ובתחתון אין ד"ט, כתב המשנ"ב [ס"ק יב] בשם המ"מ דאוסרין זה על זה, וביאר המחצית השקל דאף שאין בתחתון שיעור ד"ט שהוא שיעור רשות, מ"מ כיון שבאחד מהם יש שיעור רשות גזרו בזה חכמים. והביא המשנ"ב שהלבוש היקל בזה, דכשאין שיעור רשות אין הזיז אוסר. וכתב הא"ר שכן דעת הרשב"א [בעבודת הקודש] להקל בזה.

ביאורים והערות

2. ובסעיף ג יבואר דגזרו חז"ל שמא יפול הכלי מהזיז לקרקע רה"ר ויביאנו אליו לרה"י, ולא התירו אלא בכלים הנשברים, שאם יפלו לרה"ר ישברו ובלא"ה לא יביאם.

3. והחזו"א [במכתב הנדפס בספר שערי לימוד] כתב לתמוה על סברת האבן העוזר, דהאיסור של נפרץ למקום האסור הוא רק משום העדר מחיצות, אבל חורי רה"י דינם כרה"י מחמת טפלותם לרה"י, ואינם צריכים מחיצות, וממילא אין בהם חיסרון של נפרץ למקום האסור. [והאה"ע נקט שהאיסור של נפרץ למקום האסור הוא מחשש שמא יבוא לטלטל גם במקום האסור, וטעם זה שייך גם בחורי רה"י. וציין החזו"א (שם) לחידושי הגהות מהרל"ח על הטור. (סי שנח), עיי"ש (אות ב) שגם הוא למד כהאה"ע שדין נפרץ למקום האסור הוא מחמת גזירה שמא יטלטל גם למקום האסור].

4. וכתב המג"א, [הובא במשנ"ב ס"ק יא] דהאיסור להעביר מזיז לחבירו הוא דוקא בכלים ששבתו בבית, אך אם הכלים שבתו בזיז מותר להעבירם לזיז השני, והטעם משום שהזיזים דינם כחצר ולא כבית, וכלים ששבתו בחצר מותר להעבירם לחצר אחרת אף אם לא עירבו שתי החצרות יחד. [אמנם אסור להוציא מהבית אל הזיז כיון שהזיז האחר אוסר עליו].

5. כתב המ"מ [פט"ו ה"ד] שלדעת הרמב"ם הזיזים אוסרים זה על זה אף כשאינם זה כנגד זה, ולדעת הרשב"א אינם אוסרים אלא אם הם זה כנגד זה. [והנה כשאינם זה כנגד זה צריך לפרש שהאיסור הוא משום שהם פרוצים זה לזה, והיינו כשהם בתוך י' טפחים זה לזה ואין להם מחיצות, וכן כתב בספר גאון יעקב עירובין דף צח:].

קנין הלכה

מראי מקומות

ז] שני זיזים כנ"ל ובתחתון היו ד"ט ובעליון לא היו ד"ט, מותר להשתמש בעליון כנגד חלונו בלבד, ואסור להשתמש בשאר הזיז כיון שהזיז התחתון אוסר עליו.

[והא דמותר להשתמש כנגד חלונו ואילו כאשר יש בזיז העליון ד"ט לא התירו זאת, צ"ל דכשאין בו ד"ט הוא נגרר לגמרי אחרי החלון ואין רשות התחתון שולטת בו, [והוי כעין לזה בנחת ולזה בקשה], משא"כ כשיש בו ד"ט יש בו שיעור חשוב לעצמו ואינו נגרר אחר החלון, ולכן הרשות שלמטה אוסרת את כל הזיז העליון].

וכתב הביה"ל [ד"ה ובעליון] דנראה דמירי שבצירוף החלון יש בזיז העליון שיעור ד"ט, דמכח זה דיינינן לכל הזיז כזיז שיש בו ד"ט, והזיז התחתון אוסר עליו [ואינו אוסר כנגד החלון משום שנידון כחורי החלון]. אך אם אין בו ד"ט אף בצירוף החלון מותר להשתמש בכל הזיז העליון.[6]

סעיף ג

מקור הדין הוא בגמ' [עירובין צט:], ומה שכתב הרמ"א דדוקא בזיז גזרו שמא יפלו הכלים לרה"ר ויביאם לרה"י, אך במקום רחב כמו גג, שהאדם עומד גם הוא על הגג ומשתמש, בזה לא גזרו שמא יפלו הכלים לארץ.

ומה שכתב השו"ע שבזיז היוצא לאויר כרמלית לא גזרו ומותר אף בכלים שאינם משתברים, מקורו ברשב"א [המובא במ"מ], וטעמו משום דהוי גזירה לגזירה, ומירי בזיז גבוה י"ט, שאם אינו גבוה י"ט דינו ככרמלית ואסור להשתמש בו מרה"י.

סימן שנד

סעיף א

מקור הדין במשנה ובגמרא דף צט. ומתבארים בזה כמה דינים:

א] אם הבור רחוק מהכותל של הבית ד"ט או יותר, אסור למלא ממנו מים אם הדלי יעבור בתוך י"ט לקרקע, כיון שדינו כרשות הרבים.

והנה לעיל [סי' שנב] הובאה מחלוקת הפוסקים בדין חפץ שנתגלגל לאויר רה"ר ולא נח בקרקע והאדם העומד ברה"י אוחז את קצהו בידו, דיש מהפוסקים שאסרו זאת [מג"א], ויש שהתירו, ובנידון של מילוי מים ע"י דלי הקשור בחבל הוי ג"כ ציור כזה שאוגדו בידו ולא נח, שהרי האדם אוחז בחבל. ומעתה לדעת האוסרים הנ"ל אתי שפיר הא דאסרו להעביר את הדלי באויר רה"ר, וכן כתב המג"א [ס"ק ב] אך לדעת המתירים צ"ע למה אסרו. וכבר הקשה כן הריטב"א, [הובאו דבריו בב"י ובט"ז], דהריטב"א סובר דמותר ליקח אליו חפץ האגוד באויר רה"ר אם לא נח. ותירץ הריטב"א דכיון שהדלי מלא מים הוא כבד לפעמים, ומתהפך ונופל ונח בקרקע, ה"ז כאילו אין האדם יכול להעמידו למרות שאוחזו בידו והו"ל כמו אין אוגדו בידו. ולהלן [בסמוך] יבואר שיש נפק"מ בין שני הביאורים האלו כשמעביר את הדלי בכרמלית. [וע"ע בט"ז (ס"ק ב) מה שתירץ על קושיא זו].

ב] אם הבור מרוחק מכותל הבית פחות מד' טפחים, דין המקום שביניהם כמקום פטור[7] ומותר להעביר את הכלי דרכו לבית בכל גווני.

ביאורים והערות

6. נראה לכאורה שהבה"ל אזיל בשיטת הא"ר בשם עבודת הקודש והלבוש [שהובאו באות ו] שזיז שאין בו ד"ט אינו אוסר ואינו נאסר, דלפי מש"כ המג"א בשם המ"מ שגם זיז שאין בו ד"ט נאסר, אף בזיז האחר יש ד"ט יש לאסור את כל הזיז העליון גם אם אין בו ד"ט אף בצירוף החלון.

7. וכתב הריטב"א דהוי מ"פ אף שאינו גבוה ג' כיון שלא דרסי בה רבים כלל.

קנין הלכה

מראי מקומות

ג] בור מרוחק ד"ט או יותר מהכותל באופן שהשטח שבינו לבין הכותל הוא כרמלית [כגון שהבור עומד בכרמלית או שהשטח הנ"ל הוא בגדר קרן זוית הסמוכה לרה"ר שדינה ככרמלית], דין זה תלוי בשני הביאורים שנתבארו לעיל [בסמוך], לפי המג"א שנקט שגם בעלמא אמרינן אגוד ברה"ר ולא נח, ולא נתחדשה סברא מיוחדת במילוי מים מבור, הכא בכרמלית ה"ז מותר, כיון שיש תלתא לטיבותא, אוגדו בידו, בכרמלית, ולא נח, וכן מבואר במג"א ובגר"ז. אמנם בריטב"א [המובא בב"י ובט"ז] מפורש שגם בכרמלית אסרו, ולפי הסברא שהובאה מהריטב"א הדבר מבואר, דכיון שהדלי כבד ועלול ליפול אין דנים אותו כאוגדו בידו. וסובר הריטב"א דכל שאין אוגדו בידו אין להתיר אף בכרמלית, אף כשלא נח. [והפמ"ג תמה ע"ז דזה גזירה לגזירה, ועיין מה שכתבנו לעיל [סי' שמז] בענין זה עוקר וזה מניח בכרמלית ובשאר ציורים של חצי הוצאה].

ד] כל הנ"ל הוא באופן שאין חוליית הבור גבוהה י"ט מהקרקע, אך אם החוליא גבוהה י"ט אין בזה איסור כיון שהוא מקום פטור. [והוסיף הגר"א דהיינו דוקא כשהבור והבית אינם בדיוטא אחת, אך אם הם בדיוטא אחת יש בזה איסור מושיט מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר, וה"ז אסור אף אם מעביר למעלה מי' טפחים][8] .

<u>סעיף ב</u>

דין אשפה העומדת ברה"ר דאסרו לזרוק לה מהבית אם היא אשפה של יחיד, מבואר בגמ' [עירובין דף צט:], וטעם האיסור משום דחששו דשמא תתפנה האשפה וישוב המקום להיות רה"ר. [ואם האשפה עומדת בכרמלית הסתפק הפמ"ג אם בזה לא גזרו, דהוי גזירה לגזירה, או דכיון שאשפה דרכה להתפנות יש לגזור גם בכרמלית].

<u>האם טלטול מבית לאשפה דינו כטלטול מבית לקרפף</u>

בשו"ע [סי' שנח סעיף י] מבואר דקרפף שלא הוקף לדירה, אם שטחו הוא בית סאתיים או פחות מזה דינו כרשות היחיד, וקיי"ל כר' שמעון דמותר לטלטל מחצר לקרפף, אך אין לטלטל מהבית אליו אף אם שניהם של אדם אחד, [כן שיטת הרמב"ם, ויש ראשונים החולקים בזה, ולענין שעת הדחק הקלו הביה"ל (סי' שעב ס"א ד"ה או), והחזו"א [סי' פח ס"ק כו] לטלטל מזה לזה אם שניהם של אדם אחד].

ודין כל רה"י שלא הוקפה לדירה כדין קרפף. ולפי"ז הקשה הרא"ש [פ"ב עירובין סי' ב] איך מטלטל מהבית לאשפה והרי האשפה אינה מוקפת לדירה שהרי אין הבית פתוח לה. ותירץ דלפי הר"ש י"ל דאנן לא מיירי שמטלטל מהבית לאשפה אלא מהחצר לאשפה, וכלי חצר מותר להוציאם לקרפף [ורק כלי בית אסורים]. ובאופן אחר כתב דאם חלון הבית פתוח לכיוון האשפה והוא בתוך י"ט לקרקע הרי זה כאילו הבית פתוח לאשפה וחשיבא מוקפת לדירה.

ויש מהאחרונים שכתבו שלא קיי"ל כהרא"ש בזה אלא האשפה נחשבה כהיקף לדירה משום שהיא משמשת לצרכי הבית, להוציא ממנו את הפסולת, ומותר לכו"ע לטלטל מהבית לאשפה אף כשאין פתח ישיר מהבית אליה.

ביאורים והערות

8. ועיין פמ"ג שהקשה דהא מדרבנן אסרו מושיט גם בשתי דיוטות ולמה כאן התירו בשתי דיוטות. ותירץ דגם בדיוטא אחת אינו מושיט גמור. שהרי אוגדו בידו, ומה שאסר המג"א בדיוטא אחת אינו אלא מדרבנן, ולכן י"ל שבשתי דיוטות לא גזרו בכה"ג.

[וע"ע בביה"ל [ד"ה אלא] שכתב טעם נוסף להא דאין כאן מלאכה גמורה של מושיט, והוא ע"פ הירושלמי שכתב שאין מלאכת מושיט אסורה מהתורה אלא בשני אנשים שאחד מושיט והשני מקבל, משא"כ בהושטת דלי שאין כאן ב' אנשים. והחזו"א [סי' סה ס"ק יט אות ה] כתב דמזה שהרמב"ם לא העתיק את הירושלמי הנ"ל וכתב בסתמא דמושיט חייב, משמע שחייב גם באדם אחד, וכתב שהרמב"ם פסק כן משום שהבבלי לא כתב תנאי זה דבעינן ב' אנשים.

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן שנה

סעיף א

בסעיף זה שני נידונים:

א. מילוי מים מהים אל הגזוזטרא ואל הבית ומקורו במשנה בעירובין [דף פז:].

ב. מילוי מים מהים לספינה ומקורו בגמ' שבת [דף ק:].

מילוי מים לגזוזטרא

השו"ע מיירי באופן שיש לגזוזטרא דין רשות היחיד משום שחלון הבית פתוח לה והויא חורי רה"י.[9]

דיני מחיצה תלויה

ראינו לנכון להקדים בזה דיני מחיצה תלויה, ואימתי אמרינן גוד אחית מחיצתא.

במשנה סוכה [דף טז.] איתא דמחיצה תלויה לא שמה מחיצה, והיינו דאף כשיש מחיצה בשיעור י' טפחים יש אויר ג' טפחים בינה ובין הקרקע. ובגמרא שבת [דף צז.] אמרו בזה הטעם משום דהויא מחיצה שהגדיים בוקעים בה.

טעם ההיתר של מחיצה תלויה במים

בגמרא [שבת דף קא.] איתא דאין מחיצה תלויה מתרת אלא במים [כגון במחיצות היורדות מתחת לגזוזטרא אשר הן גורמות לכך שמקום המים מול המחיצות הוי רה"י ואפשר למלא ממנו לגזוזטרא], "קל הוא שהקלו חכמים במים", והקשו בגמרא למה הקלו והרי יש בקיעת דגים, ואמרו "ש"מ דבקיעת דגים לא שמה בקיעה".

ולכאורה קשה דאם בקיעת דגים לא שמה בקיעה א"כ היתה מחיצה תלויה צריכה להתיר במים מעיקר הדין, שהרי אין כאן בקיעה כלל, ולמה אמרו בגמ' שזו קולא מיוחדת במים:

א] וכתב החזו"א [סי' סח ס"ק י] שמזה מוכח שיש במחיצה תלויה חסרון נוסף, מלבד עצם בקיעת הגדיים בפועל, דמתוך שהיא גבוהה מן הארץ אין לה תורת מחיצה כלל, ולענין זה הקלו חכמים במים שגם מחיצה תלויה תהא כשרה. ומלבד חסרון זה יש חסרון שאם בעלי חיים בוקעים בפועל את מקום המחיצה הרי היא נפסלת, וע"ז אמרו בגמ' שבקיעת דגים לא שמה בקיעה.

ב] אמנם מהריטב"א [שבת דף קא.] וכן מהגר"ז [ס"י] מוכח דכל החסרון של מחיצה תלויה הוא רק משום בקיעת הגדיים, ואין בה פסול נוסף כלל, ומה שהוצרכו חכמים להקל במים הוא משום שמעיקר הדין גם בקיעת דגים פוסלת, אך הקלו חכמים הואיל ואינה נראית.

ויש ליתן את הדעת שמצינו את הנידון של בקיעת גדיים המבטלת את מחיצות רשות היחיד בשני אופנים:

א. מחיצות י"ט העומדות בגובה ג"ט מהקרקע, ואנו באים לדון אם הן גודרות את הקרקע להיות רה"י או לשמשו כדופן לסוכה.

ב. איתא בגמ' [שבת דף קא] עמוד גבוה י"ט אשר בראשו יש רוחב ד"ט על ד"ט, אך בנ"ט ראשונים הסמוכים לקרקע אין רוחב ד"ט, שבזה אנו באים לומר גוד אחית ולהוריד גידוד מהעמוד עד הקרקע, כדי שעל גבי העמוד יהא רה"י,

ביאורים והערות

9. וכתב הפמ"ג דאין הגזוזטרא נחשבת כחורי רה"י אלא אם היא סמוכה לחלון תוך ג' טפחים, כמבואר במג"א [סי שנג ס"ק ד] לגבי זיז שהחלון פתוח לו.

קנין הלכה

מראי מקומות

[ולא כדי שתהא רה"י בקרקע], גם בזה אמרו שאם יש בקיעה של גדיים במקום בו הגידוד אמור להמשך ה"ז מבטל את המשך הגידוד. אמנם אם ג"ט ראשונים של העמוד רחבים ג' טפחים, באופן שחסר לו רק חצי טפח מכל צד, אמרו בגמ' [שם] דאמרינן בזה גוד אחית ועל גבי העמוד הוי רה"י, משום שאין הגדיים בוקעים באותו חצי טפח שהוא מקום צר. אך דף או זיז רחבים ד"ט על ד"ט העומדים באויר בגובה י"ט, אין אומרים גוד אחית מגידודי הזיז עד הקרקע ליתן דין רה"י ע"ג הזיז, משום דבקעי בה גדיים. וזה הדין של טרסקל המבואר בגמ' [שבת דף קא.] דלפי רבנן אינו רה"י משום בקיעת גדיים.[10]

<u>זיז או גזוזטרא העומדים על מים</u>

הביה"ל [ד"ה וחלון] הביא שדעת הרמב"ם ותום' [עירובין דף פו: בתירוץ אחד] שגזוזטרא העומדת מעל המים הויא רה"י אף כשאין לה כלל מחיצות וגם אין חלון הבית פתוח לה, והטעם משום דאמרינן גוד אחית, ובקיעת דגים לא שמה בקיעה, וכן נקט החזו"א להלכה [סי קג ס"ק כט],[11] והיינו דאף שאין אומרים גוד אחית לגדור את המים שמתחת לגזוזטרא ולעשותן רה"י, מ"מ אומרים גוד אחית לענין שע"ג הגזוזטרא נעשה רה"י [הדין השני דלעיל], דלענין זה א"צ למשוך מחיצות רק למשוך גידודים מהגזוזטרא ולראות זאת כאילו יש עמוד מהקרקע, והגזוזטרא היא גג העמוד.

<u>בדברי התו"ש המובאים בביה"ל בגזוזטרא שאין לה מחיצות</u>

הביה"ל [ד"ה וחלון] הביא את שיטת הרמב"ם ותום' בחד תירוצא, דגזוזטרא וזיז הוו רה"י כשהן בגובה י"ט מעל המים אף כשאין להן מחיצות י' ואין חלון הבית פתוח להן, והוסיף בשם התוספת שבת דהיינו מדאורייתא, שהזורק להן מרה"ר חייב, אבל מדרבנן אסרו אותם ככרמלית עד שיעשה להן מחיצות, ולכן אין לטלטל מהבית לגזוזטרא, ומותר לטלטל מהים אל הגזוזטרא כיון שמדרבנן דינה ככרמלית.[12]

מקורו של התו"ש לדין זה הוא בתום' [שבת דף קא. ד"ה וזרק בתירוצם השני]. וקצ"ע דתום' כתבו כן רק בתירוץ השני, אך לפי התירוץ הראשון של תום' שם שחילקו בין על גבי העמוד לבין הקרקע א"צ לחידוש זה, וכן מפורש בתום' [עירובין דף פו: ד"ה בגוזטרא] שדין הגזוזטרא כרה"י גם לענין לטלטל על גבה, כגון שמטלטל בה יותר מד' אמות, ומבואר שלא עשאוה ככרמלית, וא"כ לפי התירוץ הראשון של התום' [בעירובין שם] דמיירי שאין חלון רה"י פתוח לה, מפורש שעל גבי הגזוזטרא הוי רה"י גמורה גם מדרבנן.

ביאורים והערות

10. חילוק נוסף בין שני אופני מחיצה תלויה הנ"ל הוא שבאופן הראשון שאנו באים לגדור את הקרקע או המים שלמטה, בעינן שיהיו מחיצות באורך י"ט תלויות באויר, אך בפחות מזה לכו"ע אין כאן דין מחיצות [אף למאן דס"ל דמחיצה תלויה כשירה], משא"כ באופן השני שיש זיז או דף רחבים ד' על ד' העומדים מעל י"ט, אמרינן גוד אחית מגידודי הזיז אל הקרקע, לשוויי דין רה"י ע"ג הזיז כדין עמוד גבוה י' ורחב ד'. והטעם משום שדין גוד אחית של זיז נוצר מכח עצם שטח הזיז דיש בו שיעור ד' על ד' העומד בגובה י', וע"י גוד אחית הרי הוא כעמוד, משא"כ בדין הראשון שאנו באים לגדור את הקרקע שלמטה, בזה בעינן מחיצות י"ט ורק בהן אנו אומרים גוד אחית ומושכים אותן עד הקרקע.

11. ואין לשאול דנהי דאין במים בקיעה, מ"מ לפי החזו"א [סי' סח ס"ק י] שהובא לעיל יש חסרון נוסף שמחיצה תלויה אינה מחיצה. ונראה שהחזו"א סובר דהחסרון של מחיצה תלויה נאמר רק עד כמה שהמחיצות באות להתיר את הקרקע שלמטה, אבל בציור השני שהנידון רק להחשיב רה"י ע"ג הזיז או העמוד, שם אין חסרון של מחיצה תלויה רק החסרון של בקיעת גדיים, ובמים אין חסרון זה קיים.

12. וכתב הביה"ל שלפי הסוברים [סי' שמה משנ"ב ס"ק סו] שהדין שאין כרמלית למעלה מעשרה נאמר גם על שטח דע"ד הנמצא מעל עשרה, לא יהא לגזוזטרא דין כרמלית מדרבנן, אלא הוי כמקום פטור, ומותר לטלטל מהבית אל הגזוזטרא.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>מחיצה תלויה מעל מים שעוברים בהם בני אדם</u>

כתב הגר"ז [סעיף טו] שאם המים שמתחת לגזוזטרא אינם עמוקים ובני אדם מהלכין בהן, הרי זה בקיעה המבטלת את המחיצה התלויה, ולא יוכל למלא מים לגזוזטרא. וכעין זה דן גם בשו"ת חתם סופר [או"ח סי' פט] דאפשר שבקיעה של ספינות תבטל את המחיצה.

<u>בדברי השו"ע שיכול לעשות את המחיצות גם ע"ג הגזוזטרא</u>

הראשונים נחלקו בביאור דברי המשנה דמהני לגזוזטרא מחיצות "בין מלמעלה ובין מלמטה":

א. רש"י מפרש דלמעלה היינו על גבי הגזוזטרא ולמטה היינו מתחת לגזוזטרא.

ב. הרשב"א והריטב"א חולקים וסוברים דמחיצות הנעשות ע"ג הגזוזטרא אינן מועילות לגדור את המים שלמטה, אלא הכל מיירי שעושה את המחיצות מתחת לגזוזטרא, ולמעלה היינו בסמוך לגזוזטרא, ולמטה היינו בסמוך למים, וכן פירש הרמב"ם. וכתב המשנ"ב [ס"ק ה] שלכתחילה בודאי נכון להזהר בזה.

<u>בדברי השו"ע דמותר גם לשפוך מהגזוזטרא דרך המחיצות</u>

בגמרא [עירובין דף פח.] נחלקו ב' לשונות אם מותר לשפוך מהגזוזטרא אל המים, אף שסוף המים הנשפכים לצאת מרה"י שכנגד המחיצות, או אסור, וקיי"ל כלישנא בתרא דמותר. וכתבו רש"י [ד"ה ואפילו] ותוס' [ד"ה הני] דטעם ההיתר הוא משום דאין כאן שפיכה בידים רק ע"י כחו, וכיון שלא איכפת לשופך אם המים ילכו לכרמלית או לא ילכו, לכן לא גזרו בזה לאסור כחו.

ונתבאר עוד בתוס' דהיתר זה הוא למרות שלפעמים הגזוזטרא עומדת בסמוך לרה"ר המהלכת ברקק המים, והמים ששופך הולכים אל רה"ר והוי כחו ברה"ר, מ"מ הקלו.

והרשב"א [עירובין שם] חולק וסובר דלא הקלו אלא בסמוך לכרמלית ולא בסמוך לרה"ר, וטעם ההיתר משום דהוי כחו בכרמלית, אבל לא הקלו כלל בכחו ברה"ר.

ועיין בה"ל [ד"ה לשפוך] שכתב דיש נפק"מ נוספת, שבה תוס' יהיו לחומרא והרשב"א לקולא, באופן שהבית סמוך לכרמלית, והאדם שופך מהחלון על קיר הבית והמים זבים מאליהם לכרמלית, דלפי תוס' אין בזה היתר, כיון שהאדם מעוניין שהמים ילכו לכרמלית, וגזרינן אטו מקרה שהבית יהא סמוך לרה"ר, ולפי הרשב"א הרי זה מותר, דסו"ס הוי כחו בכרמלית ולא גזרו בזה, [דלהרשב"א אין חילוק בין אם האדם רוצה שהמים יצאו אל הכרמלית, ובין אם לא אכפת לו בזה].

וכתב הביה"ל שלענין הלכה נחלקו בזה השו"ע והרמ"א, דהשו"ע [בסימן זה סעיף ב-ג] התיר בפשיטות כחו בכרמלית, דס"ל כהרשב"א, והרמ"א ציין למה שכתב [בסי שנז] דלא התירו בכל כרמלית, וזו כשיטת תוס' והרא"ש דפעמים שגזרו על כחו בכרמלית, ורק בספינה לא גזרו כלל.

<u>מילוי מים לספינה</u>

מקור הדין בגמרא [שבת דף ק:], ומבואר [לפי שיטת הרמב"ם והשו"ע] שלענין מילוי מים לספינה לא הצריכו חכמים מחיצות עשרה [כפי שהצריכו בגזוזטרא], אלא די בכך שעושה מקום ד' שיש בו נקב וממלא דרך הנקב. וכתב השו"ע הטעם משום שהקלו בספינה שלא להצריך בה מה שהצריכו בבית קבוע.

וכתב השו"ע דמקום ד' הנ"ל הוא דף ששיעורו ד' על ד' טפחים ועושה בו נקב שדרכו יעבור הדלי עם המים, ואנו מקילים לומר כוף את קצוות הדף וגוד אחית מהן מחיצות לעשות את הים שכנגדן לרה"י. [ובביה"ל (ד"ה ואינו) הביא שהא"ר נקט לעיקר

קנין הלכה

מראי מקומות

כהפוסקים הסוברים שצריך לעשות מחיצות, אך הביה"ל כתב שאין למחות בנוהגים כהשו"ע דכן משמע ברמב"ם וברמב"ן בשם הגאונים ובמאירי].

ונתבאר עוד בשו"ע דכאשר דפני הספינה גבוהות י"ט מעל המים, באופן שהממלא מים בדלי צריך להעבירו דרך מקום שמעל י"ט מהמים, שהוא מקום פטור,[13] לא הצריכו לעשות מקום ד' אלא די בעשיית זיז כל שהוא, [כמבואר בגמ' (שבת דף ק: למאן דס"ל דכרמלית דים מודדין מהארץ, ופני המים הוו מ"פ].

ונחלקו הפוסקים באיזה אופן עושה את הזיז:

א] השו"ע כתב שעושה נקב בזיז וממלא דרכו.

ב] והב"ח והט"ז והמג"א בשם ראב"ן כתבו דא"צ למלא דרך הזיז, דהזיז נועד רק להיכר, ומעתה שרינן מילוי דרך האויר שלמעלה מי'.

והנה יסוד ההיתר של מילוי דרך האויר שלמעלה מי', הוא משום דה"ז החלפה ברשויות דרבנן דרך מ"פ. ונתחדשה כאן קולא מיוחדת דהחלפה זו מותרת אף כשלא נח במ"פ, והיינו דהקלו לצורך מילוי המים ומכח ההיכר של הזיז.

ונחלקו הפוסקים בביאור קולא זו. הב"י והד"מ [ס"ק ב], והמג"א [ס"ק ז] כתבו שהיא נאמרת גם לשיטת האוסרים בעלמא החלפה ברשויות דרבנן, דהכא שאני דיש זיז להיכר.[14] והגר"א חלק על המג"א וכתב שהשו"ע נקט דבריו כהסוברים שהחלפה ברשויות דרבנן מותרת [ומקורו של הגר"א במ"מ]. וכתב המ"מ [פט"ו ה"כ] שלפי האוסרים החלפה ברשויות דרבנן אין היתר למלא אלא בעושה מקום ד'.

<u>ספינה שאין בתוכה גובה י"ט</u>

כתב המג"א [ס"ק ו] שאם אין בתוך הספינה גובה י"ט דינה ככרמלית ואינה כרה"י כיון שאין לה דפנות י', ומותר למלא מהים לספינה בתוך ד' אמות, דמכרמלית לכרמלית ממלא. וכתב המחה"ש דאף להסוברים דאין כרמלית בכלים, היינו בכלי העומד ברה"ר, דאמרינן דבטל הוא לרה"ר ואינו חולק רשות לעצמו, אבל כלי בכרמלית דינו ככרמלית.

<u>הוצאת שופכין מהספינה</u>

בגמ' [שבת דף ק:] איתא שלגבי השופכין לא הצריכו לעשות מקום ד' ולשפוך בתוכו, אלא הקלו לשופכם על דפני הספינה, והם יורדים מאליהם לים, ואף שהשופכין מגיעים לים מכחו לא גזרו על כחו בכרמלית.

וכתבו הפוסקים דה"ה דשופך שאר פסולת על דופני הספינה, וכן מטיל מ"ר ועושה צרכיו באופן זה.

ונתבאר לעיל מהבה"ל [ד"ה לשפוך] שמדברי השו"ע משמע דס"ל דלא גזרו כלל כחו בכרמלית, והרמ"א כאן מציין למה שכתב [סי' שנז] דפעמים שגזרו כחו בכרמלית ורק בספינה לא גזרו.

ביאורים והערות

13. קיי"ל להלכה דבכרמלית דים ונהר מודדין י"ט משפת המים, ולא מהקרקע שמתחת למים. ולכאורה יש לשאול דא"כ בציור שאין דפנות הספינה גבוהות י"ט, שהצריכו לעשות מקום ד', וההיתר הוא משום דאמרינן כוף וגוד אחית מחיצתא, והרי כשנמשוך מחיצה מהדף עד המים לא תהא כאן מחיצה עשרה שהרי הדף גבוה פחות מעשרה משפת המים. אך אין זו קושיא, דרק לענין כרמלית אמרינן שמודדין משפת המים, אך לענין רה"י אנו מושכים מחיצות עד הקרקע, ונמצא שיש כאן מחיצות עשרה.

14. והא דבגזוזטרא לא הקלו בזיז כל שהוא אף שגם שם ממלא דרך אויר מ"פ, כתב הד'מ [ס"ק ב] בשם תוס' [עירובין פז:] דבגזוזטרא גזרו למעלה מי' אטו למטה מי' ורק בספינה הקלו.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>בדברי הרמ"א בשתי ספינות הסמוכות זו לזו</u>

מקור הדין במרדכי [שבת סי' שעד] שהובא בדרכי משה, ומבואר בו דאף כאשר הספינות שייכות לאדם אחד ואין צורך בעירוב חצרות, מ"מ אסור לטלטל מזו לזו אם הטלטול נעשה בתוך י"ט למים, דנמצא מטלטל דרך אויר כרמלית.

בטעם האיסור לטלטל מצינו ב' דעות:

א] תוס' [שבת דף קא: ד"ה פשיטא] כתבו דיש לחוש שמא יפול החפץ לים ויבוא לטלטלו מכרמלית לרה"י, וכן כתבו הלבוש והא"ר והחיי אדם, וכן הובא במשנ"ב [ס"ק יז].[15]

ב] אמנם הבית מאיר האריך לומר שטעם האיסור הוא משום עצם הוצאת החפץ מרה"י לתוך אויר כרמלית, דאף שאינו נח בכרמלית מ"מ גזרו בזה, וכעין מש"כ הט"ז [סי' שמו].[16] וכן כתב החזו"א [סי' צח ס"ק ז].[17]

<u>שתי ספינות של שני בני אדם</u>

בגמ' שבת [דף קא:] איתא דשתי ספינות של שני בני אדם אם הם קשורות זו לזו מערבין יחד [וכתב המג"א (ס"ק י) דהיינו כשאין ביניהן שיעור ד"ט, דאם יש ד"ט נמצא שמפסקת כרמלית ביניהן ואין יכולות לערב יחד].

בספינות שאינן קשורות נחלקו בזה הפוסקים:

א] דעת הבית מאיר שאינן יכולות לערב יחד אף כשהן קרובות זו לזו דכל שעה עשויות להתרחק ויהא הפסק כרמלית ביניהן, וכן כתב החזו"א [סי' צח ס"ק ז].

ב] והמשנה ברורה [ס"ק כ] כתב דדעת הרמ"א שיכולות לערב אם הן גבוהות י' טפחים.[18]

ומבואר בגמ' שאם היו קשורות ונפסקו בטל העירוב.

א] ופירשו תוס' והרשב"א [עבודת הקודש שער ד סוף אות ח] והריטב"א דאף אם נפסקו באמצע שבת נאסרו ולא אמרינן בזה שבת הואיל והותרה הותרה, ואינו דומה למי שעירב שתי חצרות שיש ביניהן פתח ונסתם הפתח בשבת דשרי, דהכא שמפסקת כרמלית ביניהן לא שייך כלל עירוב.

ב] אמנם הרא"ש [פ"ק עירובין סי' כג] נקט שבנפסקו בשבת נשארו בהיתירן, דשבת הואיל והותרה הותרה,[19] והובאה

ביאורים והערות

15. והחזו"א תמה על טעם זה, דאי משום דילמא נפיל א"כ גם כשמעביר למעלה מי"ט יש לגזור, וכעין מה שמצינו בגמ' [דף צז.] בשני בתים בשני צידי רה"ר שאם האיסור משום דילמא נפיל ואתי לאתויי א"כ אסור אף בזורק למעלה מי'. והבית מאיר האריך להקשות מטעם נוסף, דכיון שהים הוא כרמלית א"כ הגזירה דילמא נפיל הויא גזירה לגזירה.

16. ועיי"ש בבית מאיר שכתב שהאיסור הוא משום זלזול השבת. טעם זה לקוח מהט"ז [סי' שמו], עיי"ש שביאר בזה למה אסרו להעביר דרך אויר הכרמלית אף כשאינו עושה הנחה בכרמלית.

17. ומה שהביא הא"ר מדברי תוס' [דף קא:] שהאיסור הוא משום דילמא נפיל ואתי לאתויי, כתב החזו"א דזה רק לפי ההו"א בגמרא, אך למסקנא דמיירי בספינות של שני בנ"א ומשום חסרון עירוב, אין הטעם משום הגזירה הנ"ל.

18. והחזו"א [סי צח ס"ק כ ד"ה עוד] תמה ע"ז, דהא פשוט בסוגיית הגמ' כאשר נפסקו הקשרים בין הספינות נאסרו, דעשויות להתרחק זו מזו, ואף כשהן גבוהות י"ט ומותר לזרוק מזו לזו דרך האויר שהוא מ"פ, מ"מ אין מערבין שתי רשויות שאפשרות הטלטול ביניהן היא רק ע"י זריקה.

19. והחזו"א [סי צח ס"ק ו ד"ה והרא"ש] הסתפק בדעת הרא"ש אם רק כאשר הספינות עומדות קרוב זו לזו מתקיים העירוב, אך בנתרחקו מודה הוא לסברת תוס' שלא שייך בזה עירוב, או דאף אם התרחקו זו מזו אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה, ומטלטלין מזו לזו ע"י זריקה.

עוד כתב החזו"א דאף אי נימא שהרא"ש נקט שהעירוב לא בטל גם כשנתרחקו זו מזו, מ"מ אין להתיר לזרוק מזו לזו דרך אויר כרמלית בתוך י"ט ורק למעלה מי' מותר לזרוק.

קנין הלכה

מראי מקומות

מחלוקת זו בביה"ל [ד"ה אלא], וכתב דיש להחמיר בזה.

חזרו הספינות ונתקשרו, חזר העירוב למקומו, ועיין ביה"ל [שם] שכתב דלפי רש"י אם נתקשרו במזיד לא חזר העירוב למקומו, ולפי התוס' והרא"ש גם במזיד חזר העירוב למקומו, וכן פסק השו"ע [בסי' שסב ס"ג].[20]

כתב המג"א [ס"ק יא] דמה שאסרו בשתי ספינות שלא עירבו, היינו כשאין החפץ עובר במקום פטור [כגון שהספינות קרובות זו לזו], אבל אם זורק את החפץ למעלה מעשרה הרי זו החלפה ברשויות דרבנן, ותליא במחלוקת [שהובאה בסי' שמו סוף ס"א] אם החלפה בדרבנן שריא. ועיין ביה"ל שהביא שבספר נהר שלום חלק על המג"א, דבאיסורי דיורין אין היתר החלפה רק באיסורי רשויות כגון מכרמלית לרה"י. אמנם החזו"א [סי קג ס"ק כ] תמה על דברי הנה"ש, דעיקר סוגיא דהחלפה בדרבנן הובאה בגמ' [עירובין דף פז:] בדיני דיורין. ועוד דעיין במשנ"ב להלן [ס"ק ל] דהביא דעת כמה פוסקים [ב"מ, גר"א ומאמ"ר] שגם להשיטות המצריכות החלפה, אין להתיר אלא כאשר החפץ נח במקום פטור ולא באופן שאינו נח.

סעיף ב

מקור הדין בתוס' [עירובין דף פו: ד"ה אלא] ובראי"ש [פ"ק דעירובין סי' ז]. וחידשו תוס' והרא"ש דהכא לא מהניא מחיצה עשרה מלמעלה, הואיל ובעינן שיהא ניכר שהמחיצה נעשתה לצורך המים, לעשותם רשות היחיד, והכא נעשית המחיצה לצניעות.

עשה דף או קנה בתוך ג'

מקור הדין הוא במרדכי [שבת סי' שעו], עיי"ש שטעמו דדף וקנה זה נידונים כחורי רה"י ונמצא שהצואה באה מרה"י לרה"י, ואף שנופלת אח"כ למים שהם כרמלית לית לן בה, דכחו בכרמלית לא גזרו.

והנה לעיל [סעיף א] הובאה מחלוקת תוס' והרשב"א, דלפי תוס' רק בספינה לא גזרו כחו בכרמלית משום שלעולם אינה מהלכת בסמוך לרה"ר, אך בעלמא גזרו איסור בזה, וכן פסק הרמ"א [סי' שנז]. ולפי הרשב"א בכל גווני לא גזרו כחו בכרמלית, וכן פסק השו"ע [בסימן זה להלן סעיף ג].

ועיין ד"מ [סי' שנז ס"ק ג] שכתב דהא דהתירו להלן [סעיף ג] כחו בכרמלית, הוא משום דמיירי מחוץ לעיר, ושם לא שכיחא רה"ר והוי כספינה, ולפי"ז אין להתיר בבית הכסא בתוך העיר, שמא יהא סמוך לרה"ר, והביא הגר"ז את דבריו [סימן זה סי"א]. אמנם בהגהת מרדכי לפרק הזורק כתב המהר"ם מרוטנבורג עצמו טעם אחר להיתר זה, דכיון שלא אכפת לו אם צואה זו תשאר על הדף או תיפול לכרמלית לא גזרו בזה לכו"ע כחו בכרמלית, כשם שהתירו [סי שנז] לשפוך שופכין בימות הגשמים בחצר שאין בה ד' אמות הואיל ולא אכפת לו אם יצאו לחוץ, וכבר תמה החזו"א [סי' קג ס"ק כח] על הד"מ שלא כתב כטעמו של המהר"ם.

סעיף ג

מקור הדין של בית הכסא הנמצא בחפירה מחוץ לעיר הוא בתשובת מהר"ם מרוטנבורג [המובאת במרדכי שבת סי' שעו] ובהגהות מרדכי [שם פרק הזורק]. ונתבאר [שם] שאין להתיר בית כסא זה ע"י מחיצה תלויה, דאין מחיצה תלויה מתרת אלא במים. והתיר המהר"ם ע"י עשיית דף בתוך ג"ט, באופן שדף זה נחשב חורי רה"י, וכדלעיל [סעיף ב].[21]

ביאורים והערות

20. ובמקרה שבכניסת השבת עדיין לא היו הספינות קשורות ונקשרו באמצע השבת, דעת הרא"ש שם להתיר, כיון שבשבתות הקודמות היה העירוב קיים, ועיין בה"ל להלן [סי' שעד ס"א ד"ה ואפילו] שהאריך בזה, והביא דיש מהפוסקים שפקפקו בדין זה, אך למעשה כתב דכיון שהרא"ש והטור והשו"ע ועוד אחרונים הקלו בזה, אין לדחות את הרא"ש מהלכה. [ואם ניתק במזיד את הקשר בין הספינות, בזה לא הקל הביה"ל שם].

21. ועיין לעיל [סעיף ב] שהבאנו שבהגהת מרדכי כתב דהא שסמכו כאן על ההיתר של כחו בכרמלית ולא גזרו אטו מקרה שתהא רה"ר

קנין הלכה

מראי מקומות

עוד הובאו במהר"ם שני היתרים נוספים:

א] אם בה"כ גבוה למעלה מי"ט באופן שהצואה עוברת דרך האויר שהוא מקום פטור, הרי זו החלפה ברשויות דרבנן ושריא. ולענין היתר זה דנו האחרונים בתרתי:

א] הרמ"א ציין לסי' שמו שם נחלקו הפוסקים אם להלכה יש להתיר החלפה ברשויות דרבנן.

ב] הגר"א [ס"ק כד] והמאמר מרדכי הקשו דלא התירו החלפה בדרבנן אלא כשהחפץ נח במ"פ, דכה"ג בדאורייתא פטור, אך בדלא נח דחייב בדאורייתא לא התירו בדרבנן, והמשנ"ב [ס"ק ל] הביא את הדברים.

ב] היתר נוסף הובא ברמ"א ומקורו במרדכי [שבת סי' שעז], דאם יש כבר צואה בחפירה הנ"ל ואין בה שיעור ד"ט על ד"ט, שרי להפנות באופן שהצואה נופלת על הצואה הראשונה, משום שדינה כמקום פטור. ואף שבגמ' [דף ז] נחלקו בדין צואה שאינה גבוהה ג"ט ברה"ר אם דינה כרה"ר או כמקום פטור, התם שאני דמיפסע פסעי לה משא"כ בחפירה זו שאיש אינו הולך בה, דלכו"ע דינה כמ"פ אף כשאינה גבוהה ג"ט, והובאו הדברים במחצית השקל ובמשנ"ב. אמנם גם לגבי היתר זה ציין הרמ"א למחלוקת הפוסקים [סוף סי' שמה] אם יש דין מ"פ בכרמלית או דאמרינן דמצא מין את מינו וניעור.

דין נוסף שהובא ברמ"א הוא בחפירת בית הכסא שאינה כרמלית אלא רה"י אך היא משותפת לשני בתים, ויש לכל בית בית כסא לעצמו, דאסור להתפנות שם אם לא עירבו, דמוציא מרשות המיוחדת לרשות משותפת. מקור הדין הוא בתשובת רבינו שמשון בהגהות מיימוניות [הט"ו אות ד, הובאה בב"י סי' שעו ס"ד].

וכתב בהגהמי"י שבציור זה לא קיימים שני ההיתרים שהוזכרו לענין חפירה מחוץ לעיר [אם בה"כ גבוה מי"ט, דהוי החלפה דרך מ"פ, וכן אם יש כבר צואה, שהיא נידונת כמ"פ], דכיון שהחפירה היא רה"י גמורה אין מ"פ ברה"י, וגם מחיצה תלויה אינה מתרת כאן, דדוקא במים התירו, וההיתר היחיד הוא אם עשו דף בתוך ג"ט, דהוי חורי רה"י, ואף שהצואה נופלת ממנה לא גזרו כחו בחצר שאינה מעורבת.

<u>האם דין בית הכסא כבית או כחצר</u>

עיין בהגהת רע"א שכתב דבית הכסא שבבית דינו כבית, ואסור להוציא ממנו לרשות משותפת לשני בנ"א אם לא עירבו. והחזו"א [סי צו ס"ק ה] תמה ע"ז דבית הכסא דינו כחצר, כמו בית התבן, וא"כ צ"ע למה אסר בהגהמי"י כשלא עירבו, והרי מחצר לחצר שרי לטלטל.[22]

<u>כלי שיצא מהבית לחצר שאינה מעורבת</u>

עיין בהגהת רע"א שכתב בפשיטות דכלי שיצא מהבית לחצר שאינה מעורבת אסור לטלטלו ד' אמות בחצר, בין אם יצא באיסור

ביאורים והערות

סמוכה, הוא משום שלא אכפת לו אם הצואה תפול מהדף או תשאר על גביו, וכל כה"ג לכו"ע שרי ולא גזרו אטו כחו ברה"ר. והד"מ [סי' שנז ס"ק ג] כתב טעם אחר, דמחוץ לעיר לא שכיחא רה"ר ולכן דמי לספינה שלא גזרו בה אטו כחו ברה"ר.

22. והמג"א [סי' שעו ס"ק ט] כתב דצואה דמיא לכלים ששבתו בבית, וקיי"ל דכלים ששבתו בבית שיצאו לחצר אסור להוציאם לחצר אחרת. וכתב רע"א [סי' שנה] שהמג"א הוצרך לזה לענין בית הכסא העומד בין שתי חצירות שדינו כחצר, אך ביה"כ שבבית דינו כבית. ועל עיקר סברת המג"א שדין הצואה כדין כלים ששבתו בבית, תמהו הבית מאיר [כאן] והחזו"א [סי צח ס"ק ה] דהא כל זמן שלא יצאה לחוץ בטלה היא לגוף ולא חל עלה שם חפץ עד שתצא לחוץ, וא"כ לא מיקרי ששבתה בבית אלא בבית הכסא. והובאו דברי הב"מ בשעה"צ [סי' שעו ס"ק כה].

קנין הלכה

מראי מקומות

ובין אם יצא בהיתר כגון בדרך מלבוש, ותמה על רש"י [שבת דף קל:] שלא כתב כן. ויבואר ענין זה בע"ה בסי' שעב.

סעיף ד

מקור הדין שאין מחיצה תלויה מתרת אלא במים שעומקם י' טפחים הוא בבית יוסף, עיי"ש שכתב כן מסברא, דכשם שמצינו במשנה [שבת דף ק:] דרקק מים שאין בו י' טפחים הוי רה"ר אם הרבים מהלכין בו, ה"נ ייחשב מקום זה כקרקע לענין שמחיצה תלויה לא תתיר בו.

והב"ח הקשה על הב"י מדברי תוס' [שבת דף ק: ד"ה עושה], עיי"ש בתוס' שהקשו למה בספינה היקל רב הונא בזיז כ"ש, דס"ל דכרמלית מארעא משחינן, ואילו בגזוזטרא לא מצינו קולא זו. ותירצו דר"ה יעמיד מתניתין דגזוזטרא במים שאין עומקם י"ט, ולכן דינו ככרמלית והצריכו מחיצה תלויה, וא"כ מפורש שמחיצה תלויה מתירה גם במים שאין בהם י"ט. וכן כתבו תוס' בעירובין [דף פז:], והמג"א [ס"ק טז] הוכיח כן גם מפשטות הגמ' [דף ק:].

והגר"א [ס"ק לג] תירץ את קושיית הב"ח די"ל דתוס' אזלי לשיטתם שלא חילקו בין גזוזטרא לבין ספינה, ולמאן דס"ל דמשפת מיא משחינן הצריכו מחיצה י"ט כמו בגזוזטרא, לכן הוצרכו תוס' להעמיד דגזוזטרא איירי במים שאין בהן י"ט, אבל השו"ע אזיל בשיטת רב האי גאון שהובאה במ"מ [פט"ו ה"כ] שחילק בין גזוזטרא לבין ספינה, שבספינה אינו יכול לעשות מחיצה י"ט ולכן הקלו בה, וכן לשון השו"ע [סעיף א], ולפי"ז מיושבת קושית תוס' שהקשו מ"ש ספינה מגזוזטרא, וא"צ להעמיד בגזוזטרא שהמים אינם עמוקים י"ט.

אמנם השעה"צ [ס"ק כח] כתב דאף שרב האי גאון אינו צריך להעמיד כתוס', מ"מ אין הכרח דחולק עליהם, ויתכן שלכו"ע יהיה הדין שמחיצה תלויה תתיר גם במים שאין בהם י"ט, ועיי"ש שכתב דכן מוכח גם בראי"ש ובריטב"א. ולכן להלכה נקט השעה"צ [ס"ק ל] שאין להחמיר בזה, אלא מקילינן דמחיצה תלויה מתרת גם במים שאינן עמוקים י"ט אא"כ הרבים מהלכין שם [ואף שהילוכם שם אינו אלא ע"י הדחק, מ"מ אין בזה היתר של מחיצה תלויה].

סעיף ה

מקור הדין הוא במשנה [עירובין דף פז:] ובגמ' [שם דף פח.].

הדין שבסעיף זה שייך לדיני עירובין, דקיי"ל ששני בתים המשתמשים ברשות משותפת כגון חצר, אוסרין זה על זה את החצר עד שיערבו עירובי חצרות ביניהם, וה"נ כאשר שני בתים משתמשים בנקב שבגזוזטרא אחת, הרי הם אוסרים זה על זה את השימוש בנקב.

עוד נתבאר בגמ' [שם] דהא דאסרי בני בית זה את הגזוזטרא של הבית האחר הוא רק כאשר אין הפסק ד"ט בין הגזוזטראות, אך כשיש הפסק ד"ט ביניהן ואין בני בית זה יכולים להשתמש בגזוזטרא האחרת אלא ע"י זריקת אויר למרחק ד"ט, אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר.[23] [הפסק זה הוא הפסק לרוחב הבית, אך הפסק גובה בין הגזוזטראות אין מתיר, דאף שבני בית זה צריכים לזרוק את הדלי לגובה י"ט או יותר כדי להגיע לנקב של הגזוזטרא האחרת, והאחרים משתמשים בנקב הזה בנחת, מ"מ

ביאורים והערות

23. מלשון המג"א [ס"ק יז] משמע שאין הבדל בין העליונה לבין התחתונה בדין זה, ושתיהן אינן אוסרות דרך אויר, והיינו דאם הן מופלגות ד"ט זו מזו ועשו תיקון מחיצות לתחתונה ולא לעליונה גם בזה אין העליונה אוסרת כיון שמופלגת ד"ט במשך. אך בט"ז [ס"ק ז] משמע, וכן כתב הפמ"ג [מ"ז שם], שרק התחתונה אינה אוסרת את העליונה [כשעשו את התיקון בעליונה] אך העליונה אוסרת את התחתונה אף במופלגת ד"ט, כיון שתשמישה הוא מלמעלה למטה [שלשול] וזה יותר נוח לכן אוסרת גם דרך אויר. ובמשנ"ב [ס"ק מד] משמע כהמג"א דלא אסרי אהדדי.

אסרי אהדדי, ורק זריקה כשיש משך אויר ד"ט ביניהן אינה אוסרת].

עיקרי הדינים של שימוש בזריקה ובשלשול ובנחת ובדרך אויר מתפרשים להלן [סי' שעה וסי' שעו].

<u>שיטת הרמב"ם , משנה ברורה [ס"ק מח]</u>

הב"י הביא את שיטת הרמב"ם [פ"ד עירובין ה' כד-כה] שפירש את ענין הגזוזטראות באופן אחר, דמיירי בשתי גזוזטראות העומדות מכוונות זו מעל זו, ולפי שיטתו עולים הדינים הבאים:

א] אם אין הפרש י"ט בגובה בין הגזוזטראות הרי הן כגזוזטרא אחת, ואוסרות זו על זו אף כאשר כל אחת מהן עשתה תיקון מחיצות לעצמה. [ואם עירבו יחד מותרות].

ב] אם הם מופלגות זו מזו יותר מעשרה טפחים, אם עשתה כל אחת תיקון לעצמה הרי הן מותרות אף שלא עירבו ביניהן.

ג] ואף במופלגות יותר מעשרה, אם עשתה רק התחתונה תיקון מחיצות והעליונה לא עשתה, אוסרת העליונה על התחתונה. ואם עשתה רק העליונה לעצמה והתחתונה לא עשתה, אין התחתונה אוסרת עליה.[אמנם אם בני התחתונה נשתתפו עם בני העליונה במחיצה שעשתה העליונה הרי הם אוסרים זה על זה עד שיערבו].

והלבוש כתב דאם הגזוזטראות מכוונות זו כנגד זו באופן שהעליונה אינה יכולה למלאות אלא דרך הנקב של התחתונה, הרי הן אוסרות זו על זו אף אם כל אחת משתיהן עשתה תיקון לעצמה, ואפילו גבוהים זו מזו עשר קומות, דהעליונה אוסרת משום שהיא משתמשת דרך התחתונה, והתחתונה אוסרת על העליונה משום שאויר רה"י עולה עד לרקיע.

ועיין שער הציון [ס"ק לג] שתמה על הלבוש, דלכאורה מקור שיטתו ברמב"ם, ולהרמב"ם אינן אוסרות זו על זו [כשכל אחת עשתה תיקון לעצמה] אלא כשהן בתוך י"ט זו לזו.[24] ובמשנה ברורה [ס"ק מח] העתיק בשם י"א את הדין הראשון שנתבאר לעיל בשם הרמב"ם, דכשהן בתוך י"ט זו לזו הרי הן אוסרות זו על זו.[25]

<u>סימן שנו</u>

מקור הדין של אמת המים במשנה [דף פז.] ובגמ' [שם]. ונתחדש בזה שאמת המים נחשבת ככרמלית אף שהיא עוברת בתוך החצר שהיא רשות היחיד, ואף שבעלמא אין מ"פ ואין כרמלית ברשות היחיד וכל בור וחריץ שבה הוא מכלל רשות היחיד, מ"מ באמת המים גזרו חכמים ליתן לה דין כרמלית כל זמן שהיא עמוקה י"ט ורחבה ד"ט. ויש מהראשונים שכתבו שלא החמירו אלא אם האמה מחוברת למים שלפני החצר ושלאחר החצר,[26] ורק כאשר עשו מחיצה מיוחדת לצורך ניתוק אמת המים שבחצר מהמים

ביאורים והערות

24. ויש ט"ס בשעה"צ ובמקום אם ביניהן עשרה טפחים צ"ל אם אין ביניהן עשרה טפחים.

25. וקצ"ע שלא העתיק את טעמו של הרמב"ם שבתוך י"ט הן כגזוזטרא אחת, ורק כתב שהעליונה ממלאה דרך הנקב של התחתונה.

26. הרשב"א והריטב"א [עירובין דף יב.] כתבו דחכמים החמירו באמת המים הואיל והיא נכנסת לחצר ויוצאת ממנה ולכן חולקת טפי רשות לעצמה מאשר לשון ים הנכנס לחצר ולא יוצא מהצד השני. ובשם תוס' והראב"ד כתבו הרשב"א והריטב"א שהאמה חולקת רשות לעצמה משום הגידודים שלה. וכתב החזו"א שלפי שיטתם גם חריץ בלי מים יחלוק רשות לעצמו. [ובשו"ת אבני נזר (סי' רסג ס"ק ח) לא כתב כן אלא כתב שהעיקר שיהא בעומק המים עשרה].

שחוץ לחצר, הקלו לחזור ולהטפיל את האמה לחצר.[27]

נהר החוצה את העיר

עיר מוקפת חומה או מוקפת בצוה"פ, ונהר נכנס אליה ויוצא ממנה, דינו כאמת המים ואין ממלאין ממנו מים בשבת, ובדרך כלל קשה לעשות תיקון מתאים לנהר, שהרי א"א לעשות בו מחיצה שתהא שקועה במים. ואם יש צורת הפתח העוברת מעל הנהר, דהיינו שיש עמוד מכאן ועמוד מכאן והקנה העליון חוצה את הנהר, לכאורה לא מהני משום שלא ניכר במחיצה זו שהיא עשויה להיתר המים, וכעין מש"כ הפמ"ג [מ"ז ס"ק א] דלא מהני פי תקרה לתקן את אמת המים, וכן משמע בשו"ת חת"ס [או"ח סי' פז].[28]

האם החצר נאסרת משום דפרוצה לאמת המים שהיא כרמלית

עיין מגן אברהם [ס"ק ב] שכתב בשם הראב"ד [בהשגות] שהחצר אינה נאסרת מחמת פרצתה לאמת המים, הואיל וגידודי האמה העמוקים י"ט מהוים מחיצה בין החצר ובין האמה. ויש להוסיף דאף שהאמה מלאה מים אין המים מבטלין את המחיצה כמבואר בגמ' שבת [דף ק.].

אמנם אם יש פרצה בגידודים אלה, כגון שלמשך יותר מעשר אמות אין הם מתלקטים י"ט מתוך ד' אמות, תיאסר החצר מחמת אמת המים. וה"ה בעיר שעובר בה נהר, אם יש פרצה יותר מעשר אמות בגידודי הנהר.

אמת המים שאין בה כשיעור

בגמ' [עירובין דף פז.] מבואר שאמת המים אינה נחשבת כרמלית, אלא אם היא עמוקה י"ט ורחבה ד"ט.[29]

ובמקרה שהחריץ של האמה והגידודים שלו עמוקים י"ט אך המים אינם עמוקים י"ט, דנו האחרונים אם בכה"ג חולקת האמה

ביאורים והערות

27. תוספת עיון

האם אמת המים נחשבת רה"י מן התורה

לשון רש"י [במשנה דף פז.] הוא דאמת המים אפילו ברה"י כרמלית היא. ויש לעיין אם היא רה"י מן התורה, והרשב"א [דף יב סוף ע"א] כתב וז"ל אמת המים שעוברת מצד לצד ואינה נשארת בחצר הרי זו חולקת רשות לעצמה וכרמלית גמורה היא עכ"ל, ומשמע לכאורה שמן התורה הרי היא נחלקת מן החצר והויא מ"פ, ומדרבנן נתנו לה דין כרמלית. אמנם החזו"א [סי' קג ס"ק ג] נקט שלהרשב"א אמת המים חשיבא רה"י מן התורה, ורק מדרבנן אמרו שחולקת רשות לעצמה. ומלשון הריטב"א [דף יב] משמע דאינה אלא מדרבנן. והחזו"א [סי' קג ס"ק א] כתב שלפי תוס' והראב"ד המובאים ברשב"א ובריטב"א [עירובין דף פז] דין אמת המים מן התורה כמקום פטור, ולא משום המים אלא משום גידודי האמה שהם מסלקים את שטח אמת המים משטח החצר, ואין מחיצות החצר גודרות כלל את שטח אמת המים. [ובדעת הרשב"א והריטב"א עצמם, פירש החזו"א שהם סוברים שגידודי האמה אינם מסלקים את מקומה משאר החצר, הואיל ואינם מחיצות גבוהות רק חפורות בקרקע, ולכן לשיטתם אמת המים נחשבת מן התורה מכלל החצר והויא רשות היחיד, ורבנן גזרו לראותה כחולקת רשות לעצמה].

28. וע"ע בשו"ת אבני נזר [או"ח סי' רסג ס"ק א] שאם גידודי הנהר גבוהים י' באופן שהם נחשבים מחיצה, יש לדון אם לפסול את צוה"פ משום שהגידודין גורמים לכך שכל קנה נמצא במקום מוקף בפ"ע, שהרי כל חצי של העיר מוקף בפ"ע, ועיי"ש שהאריך.

29. וכתב החזו"א [סי' קג ס"ק טז] דכאשר אין האמה חולקת רשות לעצמה הרי היא ניתרת בגיפופי החצר, ואין צריך לעשות שום תיקון בכניסה וביציאה של האמה. ובאופן שהאמה רחבה יותר מעשר אמות במקום כניסתה או במקום יציאתה, ומחיצת החצר עוברת מעל גבה והיא תלויה, הביא החזו"א מדברי הראב"ד בהשגות [פט"ו הלכות שבת] שהיקל בזה, כיון שמחיצה תלויה מתרת במים, ואף שהמחיצה לא נעשתה לשם היתר המים, מ"מ במים שאין עומקן י"ט נקט הראב"ד להקל.

דין לעצמה. ובשו"ת אבני נזר [סי' רסג] כתב דפשוט שרק כאשר המים עמוקים עשרה חולקת האמה רשות לעצמה והויא כרמלית, והבאנו לעיל[30] שהחזו"א תלה זאת במחלוקת ראשונים, שלדעת הרשב"א והריטב"א קפדינן שיהא במים עומק י"ט, ולדעת תוס' והראב"ד העיקר הוא גידודי הארץ.

<u>מים שיש בעומקם י' טפחים ואין גידודים בגובה י"ט</u>

במקרה שיש במים עומק י"ט ורוחב ד' אך אין מחיצות י"ט, כגון שגידודי האמה משופעים ואינם מתלקטים עשרה מתוך ד' אמות, עיין שו"ת חת"ס [או"ח סי' פז] שנקט שבכה"ג אין האמה חולקת מקום לעצמה. ובשו"ת אבני נזר [ריש סימן רסג] כתב דהכל תלוי בעומק המים, [ולכאורה כוונתו גם לחומרא כבציור הנ"ל שיש מים עמוקים י' ואין גידודים י]. ובשו"ת ישועות מלכו [או"ח סי' כט] כתב דכדי לאסור בעינן תרתי, שיהא גידודים י"ט וגם שיהא עומק המים י"ט ברוחב ד"ט, ולשיטתו בציור הנ"ל לא תיחשב האמה כרמלית.[31]

<u>היתר אמת המים על ידי מחיצה</u>

במשנה ובברייתא [עירובין דף פז.] איתא דהתיקון לאמת המים, הוא שיעשה לה מחיצה גבוהה עשרה בכניסתה וביציאתה. והנה גם לעיל [דף פו.] גבי בור שבין שתי חצרות איתא במשנה שההיתר למלא ממנו הוא ע"י עשיית מחיצה גבוהה י"ט, ובברייתא שם איתא גבי מחיצה תלויה דצריך לשקע ראשי קנים במים טפח, ולגבי מחיצה הנעשית בתוך הבור איתא דצריך שיראו ראשי קנים למעלה מן המים טפח. וכתב הרא"ש [פרק ח עירובין סי' ח] דה"נ לגבי מחיצה דאמת המים בעינן לשקע טפח, וכן כתב הטור וכן העתיק השו"ע.

אמנם החזו"א [סי' קג ס"ק ז] הביא את דברי הרשב"א והריטב"א [עירובין דף פו.] שכתבו שהטעם שצריך לשקע את המחיצה במים, הוא משום שאם לא כן ה"ז כאילו המים של שתי החצרות מעורבים, ואף כשממלא מים מהצד שלו ה"ז כאילו ממלא מהמים של חבירו שנכנסו לגבולו. וכתב החזו"א שטעם זה שייך רק בין שתי חצירות, אך באמת המים המחיצה מבדלת בין כרמלית לרה"י ולא בין שתי חצירות, ובזה לא שייך הטעם הנ"ל, ולכן לשיטתם באמת המים א"צ שיקוע טפח.

וכתב בספר שונה הלכות [סעיף ג] שלפי משמעות החזו"א [הנ"ל, ובסי' קיג], יש מקום להקל כשיטה זו של הרשב"א והריטב"א, אמנם אם אפשר לתקן כתב החזו"א שראוי להחמיר.

<u>תיקון אמת המים על ידי לבוד</u>

כתב השו"ע דה"ה אם התחיל לעשות מחיצה מן הצדדים והשאיר פתח פחות מג' טפחים לכניסת המים, ה"ז מועיל לתקן את האמה כיון שפחות מג' כלבוד דמי. מקור הדין בגמ' [עירובין דף פז:] דעביד לה ניפקי אפומה.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ט] דנראה דבזה אין צריך תיקון משני הצדדים, אלא דכיון דלבוד הוי כסתום הרי זה דומה ללשון ים הנכנסת לחצר [להלן סעיף ב] דמתוך שאינה נכנסת ויוצאת לא גזרו בה, וה"נ לא גזרו בזה. והחזו"א [סי' קד ס"ק כב] כתב דמלשון רש"י [דף פז:] והריטב"א [שם] וכן מלשון השו"ע משמע דבעינן לתיקון זה משני הצדדים, דאם מצד אחד האמה פרוצה לחוץ הרי היא

ביאורים והערות

30. עיין לעיל הערה 26.

31. ולפי ביאורו של החזו"א בשיטת תוס'' והראב"ד המובאת ברשב"א, שגידודי האמה מסלקים את מחיצות החצר, ורק מכוחם נעשית האמה כרמלית, בציור הנ"ל שאין גידודים י"ט לא תיחשב האמה כרמלית לשיטת התוס' והראב"ד.

קנין הלכה

מראי מקומות

חולקת רשות לעצמה, ואין זה דומה ללשון ים כיון שיש למים כניסה ויציאה, ולכן אינה בטילה לחצר אלא אם יעשה תיקון משני הצדדים.

וכתב החיי אדם דאף אם יש כמה חללים פחותים מג' טפחים, כגון שהעמיד קנים בתוך המים והם לבודים זה לזה ה"ז מועיל.

<u>סעיף ב</u>

מקור הדין בגמ' [עירובין דף יד.] ובתוס' [שם ע"ב ד"ה הכא] וברא"ש [שם] סימן טז.

ומבואר בדין זה דכל שאין הפרצה יותר מעשר אמות מותר למלאות מים מלשון הים שנכנסה לחצר. וכבר הובאו בסעיף הקודם שיטות הראשונים והאחרונים בביאור החילוק בין אמת המים, שנתנו לה חכמים דין כרמלית, ובין לשון ים שבטל לחצר, דהרשב"א והריטב"א ביארו שהחילוק הוא שאמת המים נכנסת ויוצאת ולכן היא חולקת רשות לעצמה, ותוס' והראב"ד חילקו שבאמת המים יש עומק עשרה משא"כ בלשון ים.[32]

<u>נפרצה החצר במילואה ונשארו גידודים גבוהים מי'</u>

בגמ' נתבאר שאם החצר נפרצה במילואה או ביותר מעשר אמות, אך נשארו גידודים גבוהים י"ט, מותר לטלטל בחצר אך אסור למלא מים. ונחלקו הראשונים בביאור הגמ', והשו"ע פסק את ביאורם של תוס' והרא"ש שכתבו דאותם גידודים הם מחיצה בגובה י"ט אלא שהים כיסה אותה, ופעמים שהמים שוקעים ואז ניכרת המחיצה לעומדים בחצר,[33] אך אין היא ניכרת לעומדים בבית, ולכן מותר לטלטל בחצר, ובכלל זה למלא מים אל החצר, משום שבחצר ניכרת המחיצה כשהמים שוקעים, אך אסור למלא מהים ולהכנים לבית כיון שבבית אין המחיצה ניכרת, ולכן לגבי הבית יש להתייחס ללשון הים כאילו אין לה מחיצה.

<u>ביאור דברי הביה"ל ד"ה מותר</u>

כתב הביה"ל "פרט זה אינו מוסכם מכל הפוסקים", ולכאורה כוונתו דשיטה זו של תוס' והרא"ש מקילה בגידודים אלה אף שהים מכסה אותם [כלשון השו"ע] ואינם בולטים טפח, וזו קולא שאינה מוסכמת על כל הפוסקים, והוסיף הביה"ל שהריטב"א כתב ששיטה זו היא דוחק גדול. [ומשמע בביה"ל שדעת הריטב"א שהקולא הנ"ל היא דוחק גדול, וצ"ע דבלשון הריטב"א משמע שפירש שהגידודים נראין טפח לבני החצר והיינו שאין המים מכסין אותן לגמרי, ולפי"ז עיקר החידוש הוא להחמיר לבני הבית, והדוחק הוא לחלק בין הקרובים לרחוקים]. וסיים הביה"ל דאפשר דכיון שהוא מילתא דרבנן סמך השו"ע על תוס' והרא"ש להקל.

ביאורים והערות

32. ועיי"ש שהבאנו שנחלקו האחרונים בביאור שיטה זו של תוס' והראב"ד, שהחזו"א [סי' קג ס"ק א] ביאר שגידודי האמה מסלקין אותה מן הרשות ולכן אין גיפופי הרשות מתירין אותה, ולשיטתו גם חריץ בלי מים נידון ככרמלית אם יש לו גידודים גבוהים י"ט. והאבני נזר [סי' רסג] נקט שגם לפי תוס' והראב"ד בעינן תרתי, גידודים בגובה י"ט ומים.

33. לשון זו שפעמים המים שוקעים היא מדברי הרא"ש, והביאוה המג"א [ס"ק ה] והמשנ"ב [ס"ק ט]. ובתוס' [דף יב:] לא כתבו לשון זו [שהמים שוקעים], רק כתבו שהגידודים ניכרים לבני החצר ואינם ניכרים לבני הבית שהם רחוקים, ולגבי בני הבית ערובי מיא [פירוש, המים שנכנסו לחצר והמים שמחוצה לה מעורבים וזה פוסל את המחיצה מדרבנן]. ובביאור לשון התוס' הנ"ל עיין בקרבן נתנאל על הרא"ש [פ"ק עירובין סי' טז] שכתב שהגידודים נראין לבני החצר בתוך המים, ולבני הבית אינם נראים. והוסיף הק"נ לבאר דגם הרא"ש סובר כתוס' שהעיקר הוא שהגידודים ניכרים בתוך המים, אלא דכיון שלא ניכר שהם גבוהים י"ט הוצרך הרא"ש להוסיף דפעמים שהמים שוקעים ונראית מחיצה בגובה י"ט, וכן נראה מלשון השו"ע שכתב שהמים מכסים את הגידודים. אמנם בריטב"א משמע לכאורה שהבין בשיטת תוס' שבני החצר רואים טפח של הגידודים מעל המים, ובני הבית אינם רואים את הטפח הזה.

קנין הלכה

מראי מקומות

והחזו"א [סי' קג ס"ק ז] כתב דלפי שיטת הריטב"א עצמו [דף פו] מה שהצריכו שהמחיצה תבלוט טפח מהמים או תהא שקועה טפח במים, הוא רק בבור שבין שתי חצירות, שהמים כמעורבים וכאשר ממלא מהצד שלו ממלא גם מהמים של חבירו, אך לענין אמת המים ולשון ים אין הריטב"א מצריך בליטה או שיקוע טפח. וע"ע חזו"א [סי' קיב ס"ק ד] שכתב שלהלכה יש להקל כשיטה זו של הריטב"א [וכן דעת הרשב"א דף פו] ואפילו להביא את המים אל הבית, אלא שאם אפשר לתקן ראוי לחוש לשיטת רש"י שהצריך שיקוע או בליטה טפח.

<u>סימן שנו</u>

<u>סעיף א</u>

מקור הדין במשנה [עירובין דף פח.]. ובגמרא שם.

מבואר בגמ' ששפיכת המים בחצר אינה בגדר מלאכת הוצאה גמורה אף שהמים יוצאים לחוץ, אלא הוי בגדר כחו ואינו אלא גרמא, ואם יוצאים המים לרה"ר ה"ז אסור מדרבנן, ואם יוצאים לכרמלית ה"ז בגדר כחו בכרמלית. ולפי השו"ע לא אסרו בזה, ולהרמ"א [להלן סעיף ג] ה"ז אסור.

וכתב הגר"ז [סעיף א] דאם שופך בסמוך לגדר באופן שכח השפיכה מביא את המים לחוץ, הרי זה בגדר מלאכה גמורה ואינו בגדר כחו דהוי גרמא, אלא מיירי ששופך בתוך החצר והמים זבים מעצמם לחוץ כטבע מים הניגרים, וכן כתב גם החזו"א [סי' קה ס"ק ח].

<u>גומא העשויה בחוץ</u>

במשנה [שם] מבואר שאפשר לעשות את הגומא גם מחוץ לחצר אלא שבאופן זה צריך לקמור, ופירש רש"י דהיינו לכסות פיה בנסרים. וכתב רש"י שמכח הנסרים נעשית הגומא מ"פ וכן כתב השו"ע.

ועיין ריטב"א שכתב דלולי הכיסוי של הגומא, אם לא יהא העומק שלה ג"ט יהא לה דין רשות הרבים. ואף אם תהא עמוקה ג"ט, פעמים שתתמלא בעפר ולא יהא בעומקה ג"ט.

עוד כתב הריטב"א בשם הראב"ד דכאשר הגומא מבחוץ ומכוסה בנסרים ופיה לפנים דינה כחורי רה"י. והביה"ל [סוד"ה ויפלו] הביא שהמאמ"ר והבית מאיר פקפקו בזה, וטעמם דברש"י ובטור ובשו"ע מפורש דהוי מ"פ.

עוד כתב הב"מ דכיון שלגומא הזו יש יציאה לכיוון רה"ר, שדרכה יוצאים המים, א"כ יש לדמותה לחורים המפולשים לרה"י ולרה"ר שנחלקו בהם הראשונים [עיין לעיל סי' שמה משנ"ב ס"ק י], ואפשר שהריטב"א סובר כהרשב"א [בעבוה"ק] דחורים אלו חשיבי רה"י, ורש"י יסבור כתוס' [דף ז: ד"ה והלכה] שחורים אלו אינם רה"י, אלא נידונים לפי אורכם ורוחבם.

כתב המאמר מרדכי דאף כשיש בגומא שטח של ד"ט על ד"ט, מ"מ אם היא עומדת ברה"ר ומכוסה בנסרים דינה כמקום פטור ולא ככרמלית. ואף שבעלמא אמרינן דכאשר יש שטח ד"ט אינו מ"פ אלא כרמלית, וכדמצינו בבית שאין בתוכו גובה י"ט דדינו ככרמלית, מ"מ יש לחלק בין גומא מכוסה זו לבין הבית הנ"ל שאין בתוכו גובה י"ט, ואולי זה משום שהנסרים מסלקים לגמרי את השתמשות בנ"א מהמקום הזה ולכן דינם כמקום פטור.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>גומא מבחוץ מכוסה בנסרים ופיה בחוץ</u>

עיין ביה"ל [ד"ה ויפלו] שהביא מהפמ"ג שכתב דאף כאשר פי הגומא בחוץ, שרי לשפוך בה כשאין רה"ר מפסקת. והביה"ל תמה דכיון שהגומא מכוסה בנסרים א"כ רה"ר נחשבת גם על גבי הנסרים, ואיך יהא מותר לשפוך לשם מתוך רה"י.

<u>חצר שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות</u>

במשנה [דף פח.] מבואר דבחצר שיש בה ד"א מותר לשפוך מים אף בלי עשיית גומא. בטעם הדבר נחלקו אמוראים בגמרא, רבה אמר דחצר שיש בה שיעור חשוב של ד"א על ד"א היא חצר שאדם רוצה להשתמש בה ולצורך זה הוא רוצה לזלף את המים כדי למנוע אבק, וא"כ אין דעתו שיצאו המים לחוץ אלא שהמים ירביצו את האבק, אך כשאין ד"א על ד"א אין זו חצר חשובה ואינו רוצה לזלף בה. ור' זירא אמר הטעם משום דכשיש שיעור כזה תיימי מיא, ואין שפיכתו נעשית על דעת שיצאו המים לחוץ. עוד נתבאר בגמרא שהמחלוקת בין התנאים במשנה [שראב"י התיר לשפוך מים לתוך ביב שיש בו שיעור שהמים ראויים להבלע קודם שיצאו לרה"ר, וחכמים אסרו לשפוך לפי הביב ולא התירו רק לשפוך לחצר] תלוייה במחלוקת האמוראים הנ"ל אם הטעם משום זילוף או משום דתיימי מיא.

עוד מבואר בגמרא שלפי הטעם של זילוף בעינן שיהא בחצר שיעור ד"א על ד"א בריבוע, אך אריך וקטין אינה כחצר של ד"א, דאין זו חצר חשובה, אך לפי הטעם של תיימי מיא גם אריך וקטין מהני, כגון ב' אמות על ח' אמות דיש בסך הכל שיעור טז אמות מרובעות.

<u>להלכה</u>: יבואר [בסעיף ב] שרוב הראשונים פסקו כראב"י, שהטעם משום דתיימי מיא, ולשיטתם גם חצר ארוכה וצרה מותרת כיש בה שיעור טז אמה מרובעות. אך הרמב"ם פסק כחכמים, ולשיטתם בעינן דוקא חצר שיש בה שיעור ד"א על ד"א במרובע, כן מובא בביה"ל [סעיף ב ד"ה ולהרמב"ם]. ולהלכה כתב המשנ"ב [ס"ק כא] בשם א"ר דנקטינן דלא כהרמב"ם, ולכן גם חצר ארוכה וצרה מותרת בלי גומא.

<u>סעיף ב</u>

מקור הדין של ביב גם הוא במשנה [עירובין דף פח.]. ומבואר במשנה שנחלקו ראב"י וחכמים אם מותר לשפוך לתוך פי הביב, או שאין היתר אלא לשפוך בחצר, ועיין בסוף הסעיף הקודם שנתבאר דראב"י סובר שהכל תלוי אם תיימי מיא, דהיינו אם המים יכולים להבלע בחצר או בביב שדינו כמ"פ, וחכמים סוברים שאין היתר אלא כאשר שופך בחצר ונראה כרוצה לזלף בה את המים, משא"כ כאשר שופך אל פי הביב. ולהלכה פסקו רוב הראשונים כראב"י וכן פסק השו"ע בסתמא, והרמב"ם פסק כחכמים והשו"ע הביא גם את שיטתו, אך משמע שנקט לעיקר כדעת רוב הראשונים, וכן פסק המשנ"ב [ס"ק כא] בשם הא"ר.

<u>סעיף ג</u>

השו"ע והרמ"א נחלקים בסעיף זה במחלוקת הרמב"ם והתוס' שהובאה לעיל [סי' שנה ס"ג], שדעת הרמב"ם דלא גזרו כחו בכרמלית, ולמד זאת הרמב"ם מספינה, ומטעם זה התיר הרמב"ם [פט"ו הי"ט] לשפוך מים אל פי הביב אם המים יוצאים לכרמלית, דהו"ל כחו בכרמלית, וכן פסק השו"ע. ודעת תוס' [שבת דף ק.] שרק בספינה לא גזרו כחו בכרמלית, משום שספינה לעולם אינה מהלכת בסמוך לרה"ר, אבל בעלמא גזרו שמא יטעה להתיר גם כחו ברשות הרבים.

ועיי"ש שהבאנו את דברי הד"מ [סי' שנז ס"ק ג] שהקשה למה לגבי ביב אסר המרדכי גם בכרמלית, ואילו לגבי בית הכסא התיר המרדכי כחו בכרמלית. ותירץ הד"מ שיש לחלק בין תוך העיר לבין חוץ לעיר, שבתוך העיר שכיחא רה"ר ולכן גזרו גם בכרמלית,

ולכן אסרו לשפוך לביב כשאין בו ד' אמות, משא"כ בבית הכסא שזה אירי מחוץ לעיר ושם לא שכיחא רה"ר, ולא גזרו על כחו בכרמלית, וכן פסק הרמ"א שבכרמלית מחוץ לעיר שרי כחו.

והבאנו [שם] שהחזו"א [סי' קג ס"ק כח] תמה על חילוק זה של הד"מ, שהרי בתשובת מהר"ם [בהגהת מרדכי] מפורש חילוק אחר, דגבי ביב שאין בו ד' אמות ניחא ליה שיצאו המים לחוץ ובזה גזרו ואסרו, משא"כ גבי בית הכסא שלא אכפת לו אם הצואה תישאר על הדף שהוא חורי רה"י, וכל שאינו מעוניין שתיפול לכרמלית לא גזרו כחו בכרמלית.

כתב הרמ"א שלא גזרו על כחו באיסור חצר שאינה מעורבת, ולכן אם העיר מוקפת חומה באופן שהיא מתוקנת במחיצות, אלא שלא עירבו בה, דין כל העיר כחצר שאינה מעורבת לענין דיני ביב, ולא גזרו בזה לאסור כחו.

<u>צינור גבוה מעשרה טפחים</u>

כתב הרמ"א שאם הצינור גבוה מעשרה טפחים והמים יורדים ממנו לכרמלית ה"ז מותר, שיש כאן החלפה ברשויות דרבנן דרך מקום פטור. וכתב בזה הגר"א [ס"ק כז] דאף להאוסרים [סי' שמו] החלפה ברשויות דרבנן הכא דהוי רק כחו לא גזרו בזה.

ועיין חזו"א [סי' קג ס"ק כח] שדן לומר דלא התירו אלא באופן שהצינור עצמו הוא מקום פטור כגון שהוא בולט לאויר הכרמלית למעלה מעשרה, ואף אם יש בצינור שיעור ד"ט על ד"ט מ"מ אין דינו ככרמלית לפי הרמב"ם ומסקנת תוס' [עירובין דף פט:], שגם ע"ז נאמר שאין כרמלית למעלה מעשרה, דבאופן זה המים נחים בצינור שהוא מקום פטור, אבל באופן שאין הצינור בולט לאויר, ורק המים מקלחים ממנו לכרמלית דרך האויר שלמעלה מעשרה שהוא מ"פ, בזה אפשר שאין להתיר, כיון שזו החלפה בלי הנחה במ"פ, ואפשר שבכה"ג גזרו גם בכחו.

<u>סימן שנח</u>

<u>סעיף א</u>

מקום מוקף מחיצות, אשר דינו מן התורה כרשות היחיד, אם לא הוקף לדירה נתנו בו חכמים דינים שונים ממקום שהוקף לדירה. דינים אלו מתחלקים לשנים:

א] אם המקום המוקף הוא יותר מבית סאתיים נתנו בו חכמים דיני כרמלית ואסור לטלטל בו יותר מד' אמות,וכן אסור לטלטל ממנו לרה"ר ולרה"י.[34] [ולהלן (בסעיף זה) יתבאר שיש מקרה שגם כשאין שטחו עולה על בית סאתיים דינו ככרמלית, כגון שאורכו יותר מפי שנים ברחבו].

ב] אם שטח המקום המוקף הנ"ל [שאינו מוקף לדירה] אינו עולה על בית סאתיים, אין דינו ככרמלית אלא כרשות היחיד גמורה, ומותר לטלטל בכולו ואסור לטלטל ממנו לכרמלית.

אמנם נחלקו הראשונים בדינו:

א. לדעת רש"י [דף כג: ד"ה כדתנן], ותוס' [דף עו: ד"ה ובלבד] אסור לטלטל כלים ששבתו מבית למקום שאינו מוקף לדירה אפילו שניהם שייכים לאדם אחד, דגזרו בזה חכמים כאילו מטלטל מרשות לרשות.

ביאורים והערות

34. ונחלקו הראשונים אם מותר לטלטל מרשות כזו לכרמלית גמורה, דעת תוס' [עירובין סז: ד"ה ומאי] והרשב"א [עבודת הקודש] שמותר לטלטל, דעשאוה חכמים ככרמלית, ודעת הרמב"ם [פט"ז הל' שבת ה"ב] שאסור לטלטל ממנה לכרמלית, [ורק במקרה אחד התירו, לטלטל מסלע שבים ששטחו עולה על ב"ס אל הים, והואיל והוא דבר שאינו מצוי לא גזרו בו].

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. ולדעת הרמב"ם [פ"ג עירובין ה"כ] והסמ"ג אין איסור לטלטל מבית לרשות שאינה מוקפת לדירה, אם היא שייכת לבעל הבית, ורק במקרה שהרשות הנ"ל שייכת לאדם אחר אסור לטלטל, כשם שאסור לטלטל לחצירו של אדם אחר, ואם עירבו ביניהם ה"ז מותר.[35]

בסימן זה עוסקים בעיקר בדין הראשון, דהיינו כאשר הרשות שאינה מוקפת לדירה היא יותר מבית סאתיים ודינה ככרמלית.

<u>הרשויות הנחשבות שלא הוקפו לדירה</u>

במשנה [עירובין דף כג.] נקטו דוגמא של רשויות שלא הוקפו לדירה, גינה וקרפף. [ענין קרפף פירש"י (דף יח. ד"ה לגינה) שהוא היקף גדול חוץ לעיר להכנים שם עצים לאוצר].

גם מחיצות שנעשו מאליהן כגון תל או סלע שבים דינם כרה"י שלא הוקפה לדירה, ולכן נתבאר בגמרא [עירובין דף סז:] דאם שטחם עולה על בית סאתיים דינם ככרמלית. וכן הדין בנקע שנעשה מאליו בקרקע, וגידודי האדמה מקיפים אותו, דאם שטחו עולה על ב"ס דינו ככרמלית.

ונתבאר בשו"ע שגם בורגנין, והן סוכות העשויות לשמירה, דינם כמקום שלא הוקף לדירה, דאף שהשומר יושב בתוכן מ"מ כל עיקר ישיבתו בהן הוא לצורך שמירת הפרדם שחוצה להן.[36]

עוד יתבארו בסימן זה דוגמאות נוספות של היקפים שדנו בהם אי חשיבי מוקף לדירה.

וכתב החזו"א [סי' פט ס"ק יז] דלא מצינו היקף לדירה אלא במקום המוקף ללינה בקביעות או היקף שמקום לינה פתוח לו.[37] אמנם בספר שונה הלכות [הערות סעיף ד] הביא בשם החזו"א דנקט דלאו דוקא לינה או אכילה משוייא שם דירה, אלא גם שאר השתמשויות כגון בית כנסת, דע"י שמתפללים בו חשיב מוקף לדירה.

ולהלן נשתמש בשם "קרפף" לכל היקף שאינו מוקף לדירה.

ביאורים והערות

35. והובאה מחלוקת זו במג"א [סי' שעב ס"ק א], ועיי"ש בביה"ל [ד"ה או] שכתב דכדברי הרמב"ם כתבו גם הרא"ה והריטב"א, וסיים הביה"ל דאף שהשו"ע [להלן סעיף י] סתם להחמיר בזה, וכן כתב המג"א [שם ס"ק יב], וגם הב"מ כתב דלכתחילה יש להחמיר בה, מ"מ בשעת הדחק כתב דנראה דיש להקל. וכן כתב החזו"א [סי' פח ס"ק כו].

36. ולגבי בורגנין שהשומר דר בהן בין ביום ובין בלילה כתב הב"ח [סי' שנח וסי' שסב] דחשיב מוקף לדירה, ולמד כן מדברי תוס' [דף כג. ד"ה שהוא] דעזרות שבבית המקדש חשיבי מוקפות לדירה הואיל והיו שומרים בהם כל הלילה. והפמ"ג [ריש הסימן] תמה על הב"ח, דלשון הגמרא ביחס לבורגנין הוא דדירה שתשמישה לאויר לא שמה דירה, ועיקר הגירעון משום שעיקרה לצורך חוצה לה, וכן נקט החזו"א [סי' קי ס"ק כח ד"ה הב"ח], דבכל גווני חשיבי בורגנין אלו כאינם מוקפין לדירה, ומה שהביא הב"ח מתוס' [דף כג.] לענין העזרות, כתב החזו"א דשאני עזרות שהכהנים נמצאו בהם לרצונם לשמחה של מצוה. אמנם הביה"ל [סוד"ה לדירה ובסי' שסב ס"א] נקט כהב"ח והביא דכן משמע מלשון רבינו יהונתן, וכונתו לדברי רבינו יהונתן [על המשנה דף כג (דף ו בדפי הריף)] שכתב כן לגבי שומירה. ויש להעיר דלפי מש"כ השעה"צ [ס"ק טז] אין ראיה מדברי רבינו יהונתן, דהתם איירי בדברי ר' יהודה בן בבא ולגבי קרפף בית סאתיים, דריב"ב הצריך בו קצת דירה, וי"ל דלענין זה מהני שומירה אם דר בה יומם ולילה, אבל אין הכרח דחשיב דירה גמורה גם לענין קרפף יותר מבית סאתיים.

37. והוסיף החזו"א דאף כאשר מפסקת חצר בין הבית לבין בית האוצר מ"מ מיקרי בית פתוח לתוכו, ולמד כן מהגמ' [דף כד:], אמנם אם הרשות המפסקת ביניהם היא גינה שאינה מוקפת לדירה, וכ"ש אם מפסקת כרמלית או רה"ר בין הבית לבין בית האוצר, לא מיקרי בית פתוח לתוכו ולא חשיב מוקף לדירה.

קנין הלכה

מראי מקומות

ולהלן [סעיף ב] יבואר תנאי נוסף בהגדרת היקף לדירה והוא שבזמן בניית ההיקף כבר היה פתוח פתח מהבית. מחיצה העשויה לצניעות, פירוש שבנאים וחוצבי אבנים עושין אותה לנוח בה לפי שעה, לא חשיבא היקף לדירה.

<u>רשויות המוקפות לדירה</u>

במשנה [עירובין דף יח.] איתא דדיר וסהר ומוקצה וחצר מותרים אף כאשר שיעורם יותר מבית סאתיים, משום שהם נחשבים מוקפים לדירה. והנה לגבי חצר הטעם פשוט, דהבית פתוח אל החצר ועושין בה כמה וכמה תשמישי דירה כמו בישול וכביסה, אך לגבי דיר וסהר ומוקצה האריך הביה"ל בסעיף זה [ד"ה לדירה], ונביא את תורף הדברים:

א] <u>דיר וסהר</u>

דיר הוא היקף שהיו עושין באופן עראי להניח שם את הבהמות כדי שיזבלו את האדמה, והיו מעבירים מחיצות אלו ממקום למקום כדי לזבל את כל השטח. וסהר הוא היקף מחיצות שהיו עושין לבהמות בעיר,[38] ושם היה הרועה גוזז וחולב את הצאן [ר"ש פ"ג שביעית מ"ד].

ובהא דהדיר והסהר חשיבי מוקפת לדירה מצינו טעמים חלוקים:

א] הביה"ל הביא את לשון רש"י [דף כב. ד"ה כל] שכתב דתשמישו לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד.[39] ולפי"ז מתבאר דאף שאינו אוכל או לן שם, מ"מ כיון שנכנס שם תדיר למלאכתו חשיבי דירה.

ב] ובשם רבינו יהונתן הביא הביה"ל הטעם משום שיש לרועה בית בתוכן. וכתב הביה"ל דלא משמע כן ברש"י ובריטב"א. אמנם ברש"י [דף יט: ד"ה דיר] כתב שהרועה דר שם בלילה.

ג] הביה"ל עצמו דן בסוף דבריו לומר שעצם דירת הבהמות במקום הזה תיחשב דירה, דהרמב"ם לא כתב לשון של דירת אדם [ורש"י כתב זאת בדף כב. וכמובא לעיל]. וציין הביה"ל לתשובת הנוב"י [תנינא או"ח סי' מז], שם הובאו דברי בעל האור חדש שכתב לענין גן חיות שדירת הבהמה חשיבא דירה, [והנוב"י לא נחלק עליו להדיא רק דחה ראיותיו].

ב] <u>מוקצה</u>

רש"י [דף יח.] פירש דהיינו רחבה שאחורי הבתים, ובדף כב. [ד"ה כל] מבואר ברש"י שהיה תשמישה לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד,[40] והריטב"א [דף קא.] הביא מרש"י שהיו מניחים עצים לאוצר במוקצה. וכתב הביה"ל דהיינו אוצר שנשתמשו ממנו מדי פעם ולא כקרפף שלא נשתמשו בו אלא לעתים רחוקות.

ג] <u>פסי ביראות</u>

פסי ביראות הם מחיצות שהועמדו מסביב לבאר המים בדרכים שהיו עולי רגלים עוברים בהן, והיו אלו מחיצות של אמה על אמה שהועמדו בארבע זויות, ואף שהיה הפרוץ מרובה על העומד הקלו בהן חכמים לצורך עולי רגלים, שיוכלו למלא מים מן

ביאורים והערות

38. הרמב"ם [פיהמ"ש] כתב דסהר היינו בית הסוהר, אמנם במס' שביעית [פ"ג מ"ד] פירש הרמב"ם דעשיית סהר דהתם היא להעמיד בה הבהמות, וכמו שנאמר גדרות צאן נעשה לצאננו.

39. רש"י לא כתב זאת בדוקא על דיר וסהר, אלא על לשון הברייתא שם, כלל אמר ר"ש בן אלעזר כל אויר שתשמישו לדירה כגון דיר וסהר ומוקצה וכו', ופירש"י דהכוונה דאף שהוא אויר, דהיינו מקום שאינו מקורה, מ"מ תשמישו לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד ודי בזה ליתן לזה שם מוקף לדירה. וקצ"ע שהביה"ל לא הביא כלל את לשון רש"י [דף יט: ד"ה דיר] שכתב דדיר חשיב מוקף לדירה הואיל והרועה דר שם בלילה.

40. ואף שבדף קא. [ד"ה הדלת] כתב רש"י שלא היו משתמשים בה תדיר, צ"ל שלא היה תשמישה תדיר כחצר, אך היה תשמישה יותר תדיר מקרפף שנעשה מחוץ לעיר כאוצר לעצים, דשם היה נכנס רק לעתים רחוקות.

קנין הלכה

מראי מקומות

הבור. ומבואר במשנה [דף יח.] דפסין אלו מותרים אף ביותר מבית סאתים, ופירש"י [ד"ה וחצר] דמתוך שעשויים לשתייה, והמים ראויים לשתית אדם לכן חשיבי מוקף לדירה. וכן מבואר שם בתוס' [ד"ה ואפילו],[41] אמנם הרשב"א והריטב"א [דף כב] כתבו דפסין לא חשיבי מוקל"ד הואיל ואין אדם דר שם, והריטב"א כתב כן בשם תוס', והוא בתוס' הרא"ש [דף יח].

ועיין חזו"א [סי' קיב ס"ק טז] שכתב לגבי מקום השוק שיש בו באר מים, דאם הוא מוקף מחיצות יש להקל בו ולהחשיבו מוקף לדירה, כשיטת רש"י ותוס', דבדרבנן אפשר לסמוך להקל [וגם כתב מתחילה דביום השוק הרבה אנשים קובעין בו דירתן לשעה ואוכלין ושותין שם, והבאר מסייע דירתן]. ולבסוף כתב החזו"א דטוב לחלק את מקום השוק לשני חלקים ע"י צוה"פ באופן שבכל צד לא יהא השטח יותר מבית סאתיים, וזה מהני לכו"ע.

קרפף שאורכו עולה על פי שנים מרוחבו

בגמ' [דף כג:] איתא דקרפף שאורכו עולה על פי שנים ברחבו בשיעור אמה אחת דינו ככרמלית, אף כשאין שטחו עולה על בית סאתיים. ונחלקו הראשונים אם דין זה נאמר דוקא כששיעורו של הקרפף הוא בית סאתיים, או דאף בפחות מזה דינו ככרמלית:

א] תוס' [דף כה: ד"ה קרפף בתירוצם השני] כתבו דבפחות מב"ס לא איכפת לן אם ארכו יותר מפי שניים ברחבו. וכן דייקו הבית מאיר והמשנ"ב [שעה"צ ס"ק יד] ממשמעות הרמב"ם [פט"ז הלכות שבת ה"ד], וכן דייק הב"מ מלשון השו"ע.

ב] אמנם ברשב"א [עבודת הקדש שער ג ס"ה] משמע שדין זה נאמר גם בקרפף פחות מב"ס,[42] וכן דייק הב"מ מהתירוץ הראשון של תוס' [שם].

להלכה: רע"א [בשו"ע] ציין לתירוץ השני שבתוס' שלא גזרו ליתן לו דין כרמלית בפחות מב"ס, וכן כתבו הבית מאיר [ריש הסימן], והפמ"ג [א"א ס"ק ג], וכן האריך השעה"צ [ס"ק יד]. וכן הביא גם החזו"א [סי' פט ס"ק ז], אמנם בס"ק יא-יב נקט החזו"א לעיקר כהרשב"א שבכל גווני גזרו.[43]

בדברי הרמ"א בקרפף הסמוך לביתו

הרמ"א הביא מחלוקת בדין קרפף הסמוך לביתו, שדעת הג"א דחשיב מוקף לדירה כיון שדעתו עליו להשתמש בהן תדיר, מתוך שהוא סמוך לביתו, ודעת תוס' שאין די בכך אלא בעינן דוקא פתח ולבסוף הוקף.

שורש המחלוקת הוא בדברי ר' יהודה בן בבא [במשנה דף כג.] הסובר דגם כשאין שטח הקרפף עולה על ב"ס בעינן שתהא בו שומרה או שיהא סמוך לעיר. ופירש רש"י שהואיל וקרובה לביתו דעתו להשתמש בה תמיד וכהוקף לדירה דמי . ונקט האור זרוע שהוא מקור דברי הג"א, דשומרה וסמוך לעיר משוו לה כמוקף לדירה ממש, וא"כ גם לדידן שאיסור הטלטול הוא רק ביותר מב"ס מהני אם יהא הקרפף סמוך לעיר. אמנם כתב הב"י דתוס' פליגי על האו"ז והג"א ום"ל דסמוך לעיר לא משוי ליה מוקף לדירה ממש, וא"כ אין זה מועיל להתיר את הקרפף.

ביאורים והערות

41. והביה"ל כתב דתוס' חלקו על רש"י וכתבו דפסי ביראות לא חשיבי מוקפין לדירה, ותמה עליו החזו"א [סי' קיב ס"ק טז] דבתוס' מפורש כרש"י, דחשיבי מוקל"ד.

42. ואכן בדף כה: לא כתב הרשב"א כתירוץ השני של תוס' אלא כתירוץ הראשון.

43. אמנם צ"ע מהו שיעורו, דאטו ערוגה שארכה ג' אמות ומשהו ורחבה אמה תיחשב כרמלית, וכן הסתפק בזה בספר חידושים וביאורים [סי' ד ס"ק ג].

קנין הלכה

מראי מקומות

והנה רבינו יהונתן פירש במשנה [דף כג.] דמה שכתבו דקרפף וגינה סמוכים לעיר חשיבי מוקפין לדירה אין הכוונה רק בתוך עיבור העיר [פי בתוך ע' אמה ושיריים] אלא כל שהן בתוך התחום של העיר [אלפיים אמה לכל רוח] חשיבי מוקל"ד, שיכולין לטייל בהן. והמג"א [ס"ק ד] העתיק דבריו. והשעה"צ [ס"ק טז] האריך לחלוק, דפשוט דרבינו יהונתן כתב דבריו רק בדעת רבי יהודה בן בבא, ואזיל בשיטת תום' דשומרה וסמוכה לעיר לא משוו מוקל"ד גמור רק קצת מוקל"ד וסגי לענין דברי ר יהודה בן בבא דגם בבית סאתיים בעינן קצת מוקף לדירה, אבל בקרפף יותר מב"ס דבעינן דירה ממש אין מי שיקל בתוך התחום, ורק בתוך עיבורה של עיר הקלו האו"ז והג"א. וגם בזה נקטו האחרונים שאין הלכה כמותם.

<u>בדברי המג"א ס"ק ד בענין קרפף שיש בו שומירה</u>

כתב המג"א [ס"ק ד] דלפי דעת הג"א [שהיא דיעה הראשונה שברמ"א] גם שומירה בתוך הקרפף תחשיבנו מוקף לדירה, שהרי במשנה [דף כג.] מנה ריב"ב ג' דברים המתירים את הקרפף, והם שומירה ובית דירה וסמוך לעיר. והוסיף המג"א דהיינו דוקא כשהשומר דר בה ביום ובלילה,[44] ודוקא כשבנו את השומירה ואח"כ הקיפו את הקרפף.

ואח"כ הוסיף עוד המג"א שנראה שלענין שומירה ובית דירה,[45] גם תום' יודו שזה מועיל גם לדידן דלא סבירא לן כריב"ב, דאף שתום' כתבו דלא מהני שומירה ובית דירה ביותר מב"ס, היינו לריב"ב דמחמיר להצריך שומירה גם בב"ס, אבל לדידן שעד ב"ס א"צ כלום, ביותר מב"ס ניתר בשומירה. וכתב המג"א דמטעם זה השמיט הרמ"א שומירה ובית דירה, דבזה אין מחלוקת, וכדברי המג"א פסק הגר"ז [סעיף ו]. אמנם הא"ר [ס"ק יב] וגם הגר"א [סוס"ק יג] חלקו על המג"א.

המשנ"ב [בסימן זה] לא כתב דין זה, אמנם לקמן [סי' שסב ס"א ביה"ל ד"ה כדי] הביא את דברי הב"ח שצידד, ששומירה שהשומר יושב בה יומם ולילה ואינו הולך ללון בביתו הוא בכלל דירת אדם, וא"כ אפשר דה"נ תועיל שומירה כזו לעשות את הקרפף למוקף לדירה וכדברי המג"א, וכשאר בית דירה, והיינו דוקא בפתח ולבסוף הוקף, וה"נ מיירי שבנו את השומירה לפני שהקיפו את הגינה והקרפף, כמבואר בדברי המג"א.

<u>סעיף ב</u>

בגמ [דף כד.] מבואר דקרפף שהבית פתוח אליו אינו נחשב כמוקף לדירה אלא אם פתח לו פתח ואח"כ הקיפו במחיצות, אבל אם כבר נבנו מחיצות הקרפף ואח"כ פתח לו פתח אין הפתח מתירו, והיינו דאין די בכך שיהיו תשמישי דירה בתוך המחיצות, אלא בעינן שתחילת עשיית המחיצות תהא לשם דירה.[46]

<u>הקיף קרפף על מנת לפתוח לו בית</u>

האחרונים דנו באופן שלא פתח תחילה פתח מהבית, אלא בתחילה הקיף את הקרפף אך היתה דעתו לפתוח לו פתח מהבית ולהשתמש בו תשמישי דירה:

ביאורים והערות

44. והיינו דהוקשה למג"א דהא שומירה עצמה חשיבא כאינו מוקף לדירה כמבואר בדין בורגנין, ואיך ייחשב הקרפף כמוקל"ד מחמת השומירה. וע"ז תירץ המג"א דמיירי שהשומר יושב בה ביום ובלילה וס"ל כרבב"ח [המובא לעיל בהערה 36], וכתב הפמ"ג שמקורו בדברי תוס' [דף כג. ד"ה שהוא] לגבי העזרות.

45. המג"א פירש שהחידוש בבית דירה הוא, דאף שאינו דר שם בקביעות מ"מ חשיב הקרפף מחמתו כמוקל"ד.

46. ולפי"ז נמצא דאם יש תל מוקף גידודים ושטחו יותר מבית סאתיים ובנו עליו בתי מגורים, וכל התל משמש עתה כחצר לבתים, עדיין דין שטח התל ככרמלית [מלבד מקום הבתים או החצרות שהוקפו במחיצות חדשות].

קנין הלכה

מראי מקומות

א] מדברי הפמ"ג והגר"ז[47] משמע דאין זה מועיל אלא בעינן בדוקא שתקדם פתיחת הפתח להיקף הקרפף. וכתב בשער הציון [ס"ק כא] דכך משמע גם ברשב"א [דף כה:] בסוגייא דאבוורנקי.

ב] הרמב"ם [פט"ז הל' שבת ה"ה] כתב דאם גדר את הקרפף לשם דירה ה"ז מועיל, ופירש בספר תורת חיים דהיינו שבדעתו להכנס ולצאת ולהשתמש בו תמיד.[48] והמור וקציעה פירש דכוונתו לפתוח לו פתח מהבית.

<u>להלכה</u>: המשנ"ב [ס"ק יט] כתב דאפשר שיש להקל באופן הנ"ל שגדר את הקרפף תחילה ע"מ לפתוח לו אח"כ פתח מהבית, והאריך בשער הציון בטעם ההיתר, דכתבו האחרונים דכן משמעות הרמב"ם והרי"ף והריא"ז והאשכול וכן פשטות הש"ס.[49] והחזו"א [סי' פט ס"ק ו] כתב לחלק בזה בין חצר לבין קרפף, דחצר שעיקרה נועד לשמש את הבית מהני גם אם בנה את כתלי החצר קודם שבנה את הבית. ואפשר דכיון שבנאה בכוונה זו חל בה שם דירה אף קודם שבנה את הבית, אבל קרפף שהוא אוצר שאין הבית צריך לו, לא יועיל אלא אם פתח לו תחילה פתח מהבית, ורק אח"כ הקיף את הקרפף.

<u>ביצד מכשירים מחיצה שלא נעשתה לדירה</u>

בשו"ע מבואר שאם יבנה בית ואח"כ יפרוץ במחיצות הקרפף פרצה יותר מעשר אמות ויחזור ויגדור עד עשר אמות, לשם דירה, ה"ז מועיל להחשיב את ההיקף כהיקף לדירה. ועיין חזו"א [סי' פח ס"ק לד] שמשמע דה"נ יועיל אם יפרוץ בקרפף פרצה בקרן זוית שארכה ד"ט, דגם פרצה זו פוסלת את כל ההיקף.

<u>בדברי הרמ"א לבטל מחיצה ע"י נתינת עפר</u>

מקור דברי הרמ"א הוא בתרומת הדשן [סימן עה], ומתבאר מדבריו דתל שגידודיו עשויים כעין מדרגה, ואנו באים לדון אם מצטרפין הגידודין לעשרה טפחים של מחיצה הרי זה תלוי ברוחב המדרגה, שאם יש בה ד"ט והיא נוחה לדרום עליה ולעמוד בה הרי היא מפסקת בין הגידודים, ואין הגידוד של מדרגה זו מצטרף לגובה עשרה טפחים.[50] ועיין לעיל [סי' שמה] שהבאנו גם את דברי החזו"א בנידון זה של מדרגות.

ביאורים והערות

47. כן כתב השעה"צ [ס"ק כא] בשם הפמ"ג והגר"ז .

48. עיין בשעה"צ [הנ"ל] שציין לדברי התורת חיים. ובספר מעשה רוקח [שגם לדבריו ציין בשעה"צ] כתב חידוש יותר גדול, דבסתם גידוד לשם דירה מהני, דע"י כוונה זו אפשר שידור בה לכשירצה.

49. בהערות לספר שונה הלכות [סעיף ט] הקשה מהשו"ע [להלן סי' תא] שכתב דסתם עיירות שיש בהן חומה הן מוקפות לדירה, משום דבסתמא בנו תחילה את הבתים ואח"כ את החומה, ואם ננקוט דכוונה לשם דירה מהני, א"כ גם אם בנו תחלה את החומה ה"ז מוקל"ד כיון שבנאוה ע"מ לבנות בה בתים. ועיי"ש שדן להוכיח מזה שגם להמשנ"ב ל"מ כוונה לשם דירה אלא במכוין להשתמש במקום זה כחצר, ולא כקרפף, וכהחזו"א המובא להלן [בסמוך].

50. והנה הביה"ל [ד"ה ואם] הקשה דאם מדרגות התל מתלקטות י"ט בגובה מתוך משך ד' אמות הרי הן נחשבות מחיצה, כדין תל המתלקט, ולכן נדחק לחלק בין היכי שכל חלקי המחיצה הם גידודי תל, שהן מצטרפין בשיעור הנ"ל, ובין צירוף של מחיצת כותל עם גידוד תל, שבזה לא מצרפינן י' טפחים, אף כשמתלקט עשרה מתוך ד' אמות. אמנם החזו"א [סי' סה ס"ק ע] כתב דהך שיעורא דמתלקט י"ט מתוך ד"א נאמר רק לגבי תל משופע, דבשיעור הנ"ל נחשב השיפוע כמחיצה זקופה, אבל גידודי מדרגות אינם שייכים כלל לנידון זה של תל המתלקט שהרי גידודיהן עומדים בזקיפה וכל הנידון בהם הוא אם מצרפין את הגידודין או שהם מופסקים זה מזה, והשיעור בזה הוא ג' או ד' טפחים, ונטה להקל, ובסי' קיא [ס"ק ד] כתב שעד ד"ט לא חשיב הפסק.

שיטת הגר"א

הגר"א [ס"ק כד] חלק על התה"ד, דמה בכך שיש מדרגה ליד הכותל, והרי קי"ל דגידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין, ואין לומר דפני המדרגה ייחשבו כקרקע עולם, דכיון שהיא גבוהה מג' טפחים לא ניחא תשמישתה. ועיין ביה"ל [ד"ה ואם] שכתב דהתה"ד סבר דגידוד ומחיצה מצטרפין כאשר אין בין הגידוד למחיצה ד"ט, [ומה שהקשה ע"ז הבה"ל מדין תל המתלקט, עיין בהערה שהבאנו את דברי החזו"א בזה], וסברת התה"ד היא דכיון שמחיצה פחותה מעשרה טפחים אינה מחיצה, דאינה גודרת לגמרי את הרשות, ממילא גידוד פחות מעשרה אינו גודר לגמרי, וכן המחיצה שנשארה בולטת מן העבר אינה גודרת כיון שהיא פחותה מעשרה טפחים, וכל הנידון הוא אם הגידוד והמחיצה מופסקים זה מזה, ובזה נקט התה"ד דשיעור חשוב של ד"ט יש בו כדי להפסיק.

סעיף ג

מקור הדין של תל דהוי כאינו מוקף לדירה הוא בגמ' [דף כה.].

סעיף ד

מקור הדין של דברים הממעטין בקרפף ושל הדברים שאינם ממעטים, בגמ' [דף כה.]. והטעם דאילנות לא הוו מיעוט כתב רש"י [שם ד"ה באילנות] שהוא משום שדרך קרפף להיות בו אילנות, ולכן אין הם נחשבים כמקום בפ"ע שלא להמדד עם הקרפף.

האם בור ממעט בקרפף

בור שיש בו מים, כתב המ"מ [פט"ז ה"ח] בשם הרשב"א דאינו ממעט בקרפף, דגם זה דרך בנ"א לעשות בקרפף. ובא לחלוק על תוס' [דף כב. ד"ה בור] שכתבו שבור ממים ממעט.

בור שאין בו מים משמע שדינו כעמוד וממעט בחלל,[51] ולכאורה שיעורו כעמוד [דלקמן בסעיף הבא] שיהא רחב ג"ט ועמוק י"ט.

סעיף ה

מקור הדין בגמ' [דף כה.] ושם איתא שהעמוד גבוה עשרה, וכן הביא רע"א גם מהרמב"ם והרשב"א [עבוה"ק], וכן הביא המשנ"ב [ס"ק מו].

הרמב"ם [פט"ז ה"ח] הביא את הדין שעמוד ממעט לגבי עמוד שבנה בצד הכותל, וכתב הב"י דמשמע שאם העמוד באמצע הרשות אין הוא ממעט, אך בשעה"צ [ס"ק מד] כתב דיש להקל כרוב הראשונים שלא חילקו בזה.

כתב בספר תו"ש [ס"ק יט] שאם העמוד שמיעט את הקרפף נפל, חזר הקרפף ונאסר כדין כרמלית, ואפילו נפל בשבת, ולא אמרינן בזה שבת הואיל והותרה הותרה דהוי כאילו נפלו המחיצות בשבת.

סעיף ו

מקור הדין הוא בגמ' [דף כה.], וחילקו הראשונים בשיעור אורך המחיצה:

א) הרא"ש [סי' ד] כתב דנראה דסגי אם יעשה מחיצה זו בשיעור עשר אמות ומשהו, כשיעור פרצה במחיצות, דאנו

ביאורים והערות

51. אמנם הריטב"א כתב בסתמא דבור אינו ממעט בקרפף ולא כתב דוקא בור מים.

דנים מכח המחיצה החדשה כאילו סתר את המחיצה הישנה ובנה אחרת כנגדה, וכן כתב המ"מ [פט"ז ה"ח].[52]

ב] הריטב"א כתב שבעינן שהמחיצה החדשה תהלך על פני כל הרוח, באופן שמעתה רק היא גודרת את הקרפף מרוח זו, אך לא סגי בחלק מהמחיצה.[53]

<u>עשיית מחיצה בקרן זוית</u>

עיין חזו"א [סי' פח ס"ק לד] שדן אם תועיל עשיית מחיצה באלכסון בקרן זוית של הרשות, ונטה לומר דלפי הרא"ש שע"י עשיית המחיצה החדשה אנו דנים כאילו המחיצה הישנה נפרצה כנגדה, ה"נ תועיל מחיצה בקרן זוית, שהרי אם הכתלים הישנים היו נופלים היתה הרשות נפסלת מדין פרצה בקרן זוית, אך לפי הריטב"א שלא דן את המחיצה הישנה כאילו נפרצה, נטה החזו"א לומר שלא תועיל עשיית המחיצה בקרן זוית.

<u>שיעור הרחקת המחיצה החדשה</u>

בגמ' איתא שירחיק את המחיצה החדשה בשיעור ג"ט או יותר. והטעם משום דאל"כ הוי כלבוד וכאילו הוסיף על הישנה. ולפי"ז פשוט דאם לא הרחיק ג"ט אין המחיצה החדשה מועילה אף אם היא עבה וחלק ממנה מרוחק ג"ט מהישנה, דהכל מחובר.[54]

<u>מחיצה שנבנתה בתוך ג"ט לכותל ממעטת בשיעור בית סאתיים</u>

כתב רש"י [דף כה. ד"ה פחות] דאף שמחיצה שנבנתה לשם דירה בתוך ג"ט לכותל הישן אינה מועילה להיחשב כהוקף לדירה, מ"מ אם ממעטת היא בשיעור בית סאתיים ה"ז מועיל ואין כאן כרמלית דהוי כקרפף שאינה יותר מבית סאתיים, וכן נקטו גם הריטב"א והאו"ז ועוד ראשונים. אך הרמב"ם הביא דין זה בלשון "לא מיעט" וס"ל דאין מחיצה זו ממעטת, אך להלכה נקט המשנ"ב [ס"ק נב] להקל.[55]

<u>סעיף ז</u>

מקור הדין של כותל שטחו בטיט הוא בגמ' [דף כה.], עיי"ש שנחלקו רבה ורבא, רבה סבר דאף באופן שהטיט אינו יכול לעמוד בפני עצמו הוי מיעוט, ורבא החמיר דדוקא כשהטיט יכול לעמוד בפ"ע הוי מיעוט.

ביאורים והערות

52. וכתב הביה"ל שמסתבר שלפי הרא"ש אין לו להרחיק את המחיצה החדשה יותר מעשר אמות מהישנה, כדי שאם המחיצה הישנה היתה נפרצת כנגד החדשה היתה המחיצה החדשה מצטרפת לשאר המחיצה הישנה וגודרת את הרשות, והמרחק בין הכתלים נידון כפתח. אבל אם הרחיק יותר מעשר אמות נמצא שאם המחיצה הישנה היתה נפרצת כנגדה לא היתה המחיצה החדשה מועילה לגדור, שהרי המרחק בין המחיצות היא יותר מעשר והויא פירצה ברשות.

53. וכתב הביה"ל דכהריטב"א משמע ברשב"א [דף כה:], ובטעמו של הריטב"א כתב הביה"ל שאין זה דומה למחיצה שנפרצה, או לפרץ אמה וגדר אמה, דהתם אכן נפרצו יותר מעשר אמות במחיצה ומה שגודר עכשיו הוא מחיצה חדשה, משא"כ הכא שהמחיצה הישנה במקומה עומדת ולא נפרצה כלל, ורק באופן שהעמיד מחיצה על פני כולה מהני, דמעתה אין המחיצה הישנה מתייחסת כלל אל הקרפף, וגם השטח שבין המחיצות אינו מכלל הקרפף כלל. ויש לעיין אם לפי הריטב"א בעינן דוקא מחיצה שלימה או דסגי גם בעומד מרובה.

54. ומכאן צ"ע על המג"א [ס"ק ז] שכתב שאם הביא עפר בשיעור גובה י"ט הרי זה כמחיצה חדשה, וכבר הקשה כן הגר"א [סוס"ק כד].

55. אמנם כתב בשעה"צ [ס"ק נא] בשם הלבוש שרק מקום המחיצה עצמה ממעט, אך הריוח בינה לבין המחיצה הישנה נחשב מכלל הקרפף, ולא אמרינן דמכח דין לבוד ה"ז כאילו הכל מלא.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>להלכה</u>: הרא"ש [סימן ד] הביא שהמהר"ם מרוטנבורג והראב"ד והרז"ה פסקו לחומרא כרבא, והרמב"ם פסק להקל. וסיים הרא"ש דמסתבר כהרמב"ם, משום דאין הלכה כתלמיד במקום הרב.[56] והטור פסק בזה לחומרא דלא כהרמב"ם והרא"ש,[57] אמנם הא"ר ועוד אחרונים הקלו, ולכן כתב המשנ"ב [ס"ק נח] דיש להקל לעת הצורך.

בענין שיעור הטיט שטח ע"ג הכותל כתב המשנ"ב [ס"ק נד] דנראה דבעינן שיהא לפחות בגובה י"ט ורוחב ג"ט, ולא בפחות מזה, דאל"כ אין לו חשיבות, וזה דלא כהגאון יעקב שהובא בביה"ל [ד"ה הוי] שדן לומר שאפילו בפורתא סגי או עכ"פ ד"ט על ד"ט, ולא הצריך יותר.
ועייש בביאור הלכה שהביא מהגאון יעקב שכתב דכל מה שהחמירו בטיט שאינו יכול לעמוד בפ"ע היינו דוקא כאשר מתחילה היה קרפף אסור, ובא למעטו ולהתירו, אך אם מתחילה בנה את הכותל באופן זה ה"ז מותר לכו"ע, דזה הוי ככותל עב. וכתב הביה"ל דמסתברא כוותיה.

ומה שרמז הביה"ל לשני דינים נוספים שחידש הגאו"י, הכוונה למה שכתב הגאו"י דמה שנחלקו בגמ' הוא רק כאשר מטרת הטיחה בטיט היתה רק ע"מ למעט את הקרפף ולהתירו, אבל אם המטרה היתה ע"מ לחזק את הכותל או לנאותו, לכו"ע מהני ואפילו בטיט שאינו עומד בפני עצמו.
עוד חידש הגאון יעקב שאם טח את כל הכותל בטיט ה"ז מועיל לכו"ע, אף כאשר מטרתו היתה כדי להתיר את הקרפף, דסו"ס כרגע זו צורת הכותל.
על שני דינים מחודשים אלה כתב הביה"ל דיש לעיין בהם.

<u>סעיף ח</u>

מקור הדין של מחיצה ע"ג מחיצה דלא מהניא, ושאם נבלעה המחיצה התחתונה ה"ז מועיל, הוא בגמ' [דף כה.].

ועיין משנ"ב [ס"ק נז] דלא בעינן שתבלע לגמרי המחיצה התחתונה, אלא כל שלא נשארו ממנה י' טפחים מעל הקרקע ה"ז מועיל, דנמצא שהמחיצה החדשה משלימה את שיעור י"ט ודי בזה,[58] והרי זה כאילו היתה מתחילה מחיצה בגובה י"ט פחות משהו שלא לשם דירה, ואחרי שפתח לשם פתח השלים את המחיצה לגובה י"ט, דפשוט דמהני, וכן כתב הריטב"א.
ומבואר בגמרא דאפילו נבלעה המחיצה התחתונה בשבת הרי זה מועיל, והטעם משום דאפילו מחיצה שנעשתה בשוגג שרי, וכ"ש בנעשתה מאליה.
גם דין מחיצה ע"ג התל דמהני משום שבאויר המחיצות העליונות הוא דר, מקורו בגמרא [שם].[59] וכתב המשנ"ב [ס"ק סב] דדי

ביאורים והערות

56. וכתב הרא"ש דאף דקיי"ל דהלכה כבתראי היינו אחרי הדור של אביי ורבא, אבל במחלוקת של אביי או רבא עם רבותיהם לא נאמר הכלל הנ"ל, רק אמרינן דאין הלכה כתלמיד במקום רבו. ועיין קרבן נתנאל [אות יט] שציין למה שכתב בפרק השואל [סי' א] דהרא"ש מסופק בהאי כללא דהלכה כבתראי אם קאי גם על אביי ורבא כשנחלקו עם הקודמים להם.

57. המאמר מרדכי [ס"ק יא] תמה על הטור [והשו"ע], דהא שלשת הסעיפים האחרונים [ה, ו, ז] הם במחלוקת רבה ורבא, ולמה בסעיף ה פסקו כרבה לקולא בענין עמוד הממעט בקרפף, ובסעיף ו פסקו ג"כ כרבה דמחיצה שהרחיקה ג"ט מועילה, ורק בסעיף ז פסקו כרבא שהחמיר בטח בטיט ואינו יכול לעמוד, דלכאורה הראשונים שהביא הרא"ש לחומרא החמירו בכל שלש המחלוקות, והניח בצ"ע.

58. המשנ"ב פסק כן אף שציין בשעה"צ שברמב"ם [פט"ז ה"ט] לכאורה לא משמע כן. וז"ל הרמב"ם נבלעה מחיצה התחתונה והרי העליונה קיימת, הואיל ונעשית העליונה לשם דירה והרי אין שם נראה אלא היא, ה"ז הועיל ומותר לטלטל בכולה, עכ"ל.

59. ומדברי הרמב"ם [פט"ז ה"ל] נראה שאינו סובר כלל את הדין שמחיצה ע"ג התל מהניא, וכן כתב בספר מרכבת המשנה [ודלא

במחיצה אחת שעשה ע"ג התל, ולהרא"ש [לעיל סעיף ח] גם במחיצה באורך יותר מעשר אמות.

סעיף ט

קרפף שנטע בו אילנות

מקור הדין של קרפף שנטוע בו אילנות בברייתא [עירובין דף כג:], וכתב רש"י [ד"ה נזרע] הטעם משום דדרך להסתופף בצל אילנות תמיד, ולכן אין האילנות מבטלין את דירת הקרפף. ובגמ' [דף כד.] מבואר דדין זה הוא גם באופן שהאילנות אינם נטועים שורות שורות, משום דאף כשאינן מסודרים דרין ומסתופפים שם.[60]

קרפף שזרע בו זרעים

בברייתא [דף כג:] איתא דקרפף שהוקף לדירה שזרע בו זרעים הרי זה מבטל שם דירה. ודנו האחרונים מה הדין בזרעים שעלו מאליהן:

א) בשו"ת אמרי יושר [ח"א סי' קע] נקט דבכה"ג לא ביטל שם דירה, דמלשון רש"י משמע דרק אם האדם עשה מעשה לבטל שם דירה ה"ז בטל.[61] וכן כתב המהרש"ם בספר דעת תורה [סי' שנח], וכן נקט בשו"ת מנחת יצחק [ח"ה סי' קח]. אמנם בספר חידושים וביאורים [סי' ד ס"ק יא] כתב דלפי פשטות לשון הגמרא שנקטה לשון נזרע רובו ולא זרע רובו משמע שא"צ לעשות מעשה לבטל את הדירה, אלא כל שבפועל אין דרין או מהלכין שם בטל ממילא שם דירה. [וכן משמע בחזו"א דכל שטחים פנויים שאין מהלכין בהן אין בהם שם דירה אף שלא נעשה מעשה לבטל דירתן].

זרעים ופרחים שנזרעו לנוי החצר

המאירי [דף כד. ד"ה וכל] כתב וז"ל ומ"מ יראה לי שהזרעים העשויים לטיול ולצאת שם תמיד לטייל שם ולהריח, אין אלו מבטלות מחיצות, והיקף דירה הוא אע"פ שנזרע. וכן נקט בשו"ת מהר"י איטינגא [ח"א סי' רב], והביא את הפסוק בנאות דשא

ביאורים והערות

כהלח"מ שנדחק בפשט הרמב"ם].

60. **תוספת עיון**

מצינו נידון אם זרעים ואילנות מבטלין דירה גם לענין דיני מעשרות, דקיי"ל שבשדה וגינה מותר לאכול אכילת עראי בלי הפרשת תרו"מ, אבל חצר ובית קובעין ואוסרים לאכול אכילת עראי. והירושלמי [פ"ג מעשרות ה"ד] הביא ברייתא בנידון חצר שעדרו בה כהכנה לזריעה, ונחלקו הראשונים בגירסת הירושלמי, ולפי גירסת הראב"ד [השגות פ"ד מעשר הי"ד] חצר שנזרעה רובה פטורה ממעשר, אך אם ניטעה רובה אין הנטיעות מבטלות שם דירה, וכתב הראב"ד דזה כמבואר לענין דיני שבת שזרעים מבטלין דירה ואילנות אינם מבטלין דירה. ואמרו ע"ז בירושלמי דהיינו דוקא כאשר נטעו את האילנות לנויה של חצר, וגם הגר"א גורס כן.

וכתב החזו"א [או"ח סי' קנו בהשמטות לסי' שנח] דלפי"ז יש לדון שאם נטעו אילנות שלא לנויה של חצר, יבטלו האילנות שם דירה. אך חזר ונסתפק אולי הך מ"ד בירושלמי ס"ל כמ"ד [בבלי דף כד:] דדוקא בנטועים איצטבאות [פירש"י נטועים שורות שורות ונאה לשבת שם], אך למאי דקיי"ל דאף כשאינם נטועים שורות שורות אין אילנות מבטלין דירה, י"ל דלא בעינן שיטע אותם לנויה של חצר , וכן נסתפק גם בדעת תורה למהרש"ם והניח בצ"ע.

61. ואף שלגבי קרפף שנתמלא מים בטלה הדירה אף שנתמלא מאליו, כתב האמר"י דמים גריעי מזרעים משום דלא חזר כלל לדירה משא"כ בזרעים.

ירביצני,[62] וכן נקטו בשו"ת אמרי יושר [ח"א סי' קע],[63] ובהגהת מהרש"ם.

אמנם בשו"ת דברי חיים [או"ח ח"ב סי' כא], וכן בשואל ומשיב קמא [ח"ג סי' קלא] לא הסכימו להיתר זה.[64] ובשו"ת מנחת יצחק [ח"ה סי' קח] כתב לענין מעשה דיש לסמוך על המתירין.

<u>זרעים מחולקים לערוגות</u>

עיין שע"ת שהביא משו"ת חכם צבי [סי' נט] שכתב דמסתבר שאם הערוגות הן רוב השטח ה"ז אסור, אך אם הן מיעוט ובאנו לאסור משום שיש בכולן יחד יותר מבית סאתיים אינן מצטרפות, ואף כאשר השביל שביניהן אינו רחב ג"ט, דסו"ס הוא עשוי להילוך והוא מפסיק בין הערוגות.

והחזו"א [סי' פח ס"ק כז] כתב לחלוק ע"ז, דאם הערוגות סמוכות זו לזו, כל השטח נידון כגינה וגם השביל עצמו מצטרף לעשות רוב זרוע או שיעור יותר מבית סאתיים, כיון שלא דיירי אינשי בגבולי הערוגות.

[אמנם כאשר יש בחצר מקומות חלוקים שנזרעו וביניהם הפסק גמור, כתב החזו"א ששטחים אלה מצטרפים לרוב, והו"ל רובו זרוע, אך אם הם מיעוט אינם מצטרפים לבית סאתיים או ליותר מב"ם].

<u>סיכום דיני קרפף מוקף לדירה שנזרע</u>

א. <u>נזרע רוב הקרפף</u>

במקרה שנזרע רוב הקרפף אמרינן דהמיעוט בטל לרוב, וחל דין קרפף שאינו מוקף לדירה על כל השטח. ולכן אם שטח הקרפף יותר מבית סאתיים חל בו דין כרמלית [חוץ אם במקום שנזרע אין שיעור בית סאתיים, הואיל והוא רוב]. ואם שטח הקרפף סאתיים או פחות דינו כקרפף ואסור לטלטל מהבית אליו, וכן כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר אסור לטלטלם מהחצר לקרפף.[65]

ב. <u>נזרע מיעוט הקרפף</u>

א] אם השטח שנזרע הוא יותר מבית סאתיים חל בו דין כרמלית, ונאסר כל ההיקף, דהמקום שאינו זרוע נפרץ במילואו לדך כרמלית.

ב] אם השטח שנזרע הוא בית סאתיים, אסור לטלטל מהמקום שנזרע לבית כיון שדינו כקרפף שלא הוקף לדירה. ולגבי טלטול משאר הקרפף שלא נזרע נחלקו הפוסקים:

א) המרדכי [סי תפה], ותוס' [דף פט. ד"ה רב] והריטב"א [שם] כתבו דגם משאר הקרפף אסור לטלטל לבית, דלענין טלטול לבית או מהבית לקרפף חל בו דין נפרץ למקום האסור, וכן כתב הגר"א [ס"ק לד].

ב) ומלשון השו"ע [סעף י] דייקו הט"ז [ס"ק ו] והמג"א [ס"ק ד] שרק מהמקום הזרוע אסור לטלטל לבית, אך מהמקום

ביאורים והערות

62. וצירף לזה מהרי"א את ספיקו של הרא"ש אם זרעים מבטלי דירת חצר.

63. עיי"ש שהביא מד"ר פ' חוקת [פי"ט סכ"ו] וז"ל והמים יוצאים חוץ למחנה ומקיפין פיסא גדולה שנא' ינחני במעגלי צדק למען שמו, ומגדלים מיני דשאים ואילנות לאין סוף שנאמר בנאות דשא ירביצני עיי"ש, הרי דמדמה דשאים ואילנות ומים אהדדי.

64. הד"ח והשו"מ איירי בזרעים שנזרעו לנוי כגון פרחים וכיו"ב כשאין מהלכין במקום הזרעים [עיי"ש בשו"ת שו"מ] אבל דשא הנהוג בימינו שדורסין עליו ויושבים בו, מסתבר דלכו"ע אינו מבטול שם דירה.

65. המשנה ברורה [ס"ק עז] כתב בסתמא דהאיסור הוא אף כשהבית והקרפף שייכים לאדם אחד, ועיין לעיל [סעיף א] שהבאנו את מחלוקת הראשונים אם איסור הטלטול נאמר גם מבית לקרפף של אותו אדם או דוקא בבעלים חלוקים שלא עירבו. ובסי' שעד [ס"א ביה"ל ד"ה או] כתב דבשעה"ד יש להקל כהרמב"ם.

שלא נזרע מותר.[66]

ועיין משנ"ב [ס"ק סג] שכתב בסתמא להתיר לטלטל מהמקום שאינו זרוע לבית, ואח"כ הביא דיש אוסרים, ודעת החזו"א [סי' פח ס"ק כד] דמכל ההיקף אסור לטלטל לבית.

ג] אם השטח הזרוע הוא פחות מבית סאתיים, גם בזה נחלקו הפוסקים:

א] המרדכי [סי' תפה] כתב דבכה"ג בטל החלק הזרוע לשאר ההיקף, ומותר לטלטל גם ממנו אל הבית, וכ"כ הגר"א [ס"ק יד].

ב] בשו"ע משמע שאסור לטלטל מהחלק הזרוע אל הבית, אבל מהרוב שאינו זרוע מותר לטלטל לבית.[67] ועיין משנה ברורה [ס"ק פג] שכתב שבודאי אין להחמיר מלטלטל מהרוב שלא נזרע אל הבית,וגם לענין טלטול מהמקום הזרוע אל הבית יש מקילים, ויש לסמוך עליהם בשעת הדחק. והחזו"א [סי' פח ס"ק כד] נקט בזה לקולא כהמרדכי דמכל ההיקף מותר לטלטל אל הבית.

<u>בשהמקום הזרוע מוקף בפני עצמו</u>

כתב המשנ"ב [סוס"ק פג] דאם המקום הנזרע מוקף בפ"ע אין הוא שייך לשאר החצר כלל, ולכן אפילו נזרע רובו נשאר דין חצר על המיעוט, וכן אם נזרע מיעוטו והוא פחות מבית סאתיים אין הוא בטל לשאר החצר, וחל בו דין קרפף שאינו מוקף לדירה.[68]

<u>דין הקרפף לאחר שנסתלקו הזרעים</u>

הביה"ל [ד"ה הזרעים] הסתפק אם לאחר שנסתלקו הזרעים חזר הקרפף להיות מוקף לדירה, או שנתבטל ממנו לגמרי שם זה ואין להתירו עד שיפרוץ במחיצה יותר מעשר אמות, ועיי"ש שהביא מלשונות כמה ראשונים להחמיר בזה.

דין זרעים בחצר ובעיר יבוארו בסעיף הבא.

<u>סעיף י</u>

<u>האם זרעים מבטלים דירת חצר</u>

כתב הטור [סעיף י] שרבינו מאיר הסתפק אם כשם שמצינו שזרעים מבטלים דירת קרפף שהוקף לדירה, כן מבטלים הם גם דירת חצר ורחבה שאחורי הבתים, או דכיון שדירת חצר ורחבה חשובה יותר אין היא מתבטלת מחמת הזרעים, וסיים ע"ז הטור דטוב להחמיר.

ביאורים והערות

66. וכתב הט"ז דהא דאין בזה דין נפרץ למקום האיסור, הוא משום שהמקום הזרוע אינו אסור מצד עצמו, רק לענין כלי בית. ובהגהת רע"א הקשה מסי' שעד [ס"ב] דאם נפרץ מערב שבת כותל שבין שתי חצרות שלא עירבו, אסור לטלטל כלי בית לחצר של בעל הבית, משום דנפרצה לחצר אחרת שאליה אסור לטלטל כלים מבית זה.

67. ולא אמרינן בזה דין נפרץ למקום האסור, דעכ"פ לענין שלא יאסור המיעוט את הרוב אמרינן דהמיעוט בטל לרוב, וכן פירש הגר"א [ס"ק לב] את לשון תוס' [דף כד. ד"ה ולא אמרן].

68. ובמקרה שהמקום הנזרע מוקף בפ"ע אך הוא פרוץ ביותר מעשר אמות אל שאר החצר, עיין להלן [בדין זרעים שנזרעו בעיר והם מוקפים בפ"ע] דמדברי החזו"א [סי' פט סוס"ק ז] נראה לאסור בזה את שאר החצר.

גם הרא"ש [סי' ב] האריך בנידון זה ובתחילה כתב שאפילו בחצר שלפני הבית נראה לומר שזריעת רוב מבטלת ממנה הדירה, אך לבסוף סיים בזה"ל ומיהו מסתבר דכיון דלא אשכחן ליה אלא בקרפף, דאין ללמוד ביטול היקף דירה ברחבה וחצר מקרפף וצ"ע עכ"ל. ומשמע דנטה יותר להקל דאין זרעים מבטלים דירת חצר ורחבה.

ובשו"ע [כאן] כתב בפשיטות להחמיר בזה, והמג"א [ס"ק יב] כתב שהחמיר מחמת הספק, ובשעה"צ [ס"ק סז] כתב דיותר נראה שמדין ודאי יש להחמיר בזה, דכן מפורש ברשב"א [בעבוה"ק] ובריטב"א [דף כג.] ובדברי הר"ח [דף כה] גבי מיעטו באילנות ובר"י מיגש [ב"ב דף כד.], וגם המהרי"ק [שורש מח] כתב להחמיר.[69]

וע"ע בחזו"א [סי' קנו בהשמטות לסי שנח] שכתב דכיון שבירושלמי [פ"ג דמעשרות הובא לעיל בסעיף טו] כתב דין זרעים מבטלין דירת חצר, ולפירוש הראב"ד והגר"א הדינים שוים לדיני שבת, אין להקל כלל בספק זה ואין לעשות ממנו אפילו סניף.

<u>האם זרעים מבטלים דירת עיר</u>

בשו"ת דבר שמואל [למהר"ש אבוהב סי' רנט] כתב דמסתבר שזרעים מבטלים רק דירת קרפף, אשר הוא מוקף לדעת יחיד, ולא דירת עיר אשר היא מוקפת לדעת רבים, ועוד שהיקף העיר הוא גדול מאד ולא מסתבר ששיעור מועט של זרעים יותר מבית סאתיים יבטל דירת היקף כ"כ גדול, אלא מסתבר שהמקום הזרוע בטל לכלל העיר [אף אם הוא יותר מבית סאתיים]. ולא הביא הדבר שמואל כלל את דברי המהר"ם מרוטנבורג [שהובא בטור] ואת דברי הרא"ש שנסתפקו לגבי דירת חצר.[70]

ובשו"ת חכם צבי [סי' נט] כתב בתחילה לתמוה על חידושו זה של הדבר שמואל, אך אח"כ כתב שמדברי המהר"ם והרא"ש הנ"ל שדנו אם זרעים מבטלים דירת חצר יש סמך לדברים אלו, ולכן סיים החכם צבי דיש לסמוך על זה בשעת הדחק שא"א בשום אופן אחר לתקן שלא יכשלו רבים, וכן נקט גם המור וקציעה.

והביה"ל [סעיף ט ד"ה אבל] הביא את דברי הדבר שמואל והחכ"צ, והוסיף דכיון שעיקר הסייעתא שמצא החכ"צ לדבריו היא מדברי המהר"ם והרא"ש הנ"ל, הלא בשעה"צ [ס"ק סז] הביא כמה ראשונים שמפורש בהם לאיסור בחצר, וא"כ עיקר הדברים אינם ברורים, וגם הביא דהמאמר מרדכי והשיורי ברכה לא הקלו בזה. והחזו"א [סי' פח ס"ק כה] כתב לאסור בזה , וטעמו דאין לחלק בין דירת חצר לדירת עיר. עוד כתב דנראה שמקום הבתים אינו מתחשב בזה לענין רוב ומיעוט, ולכן מחשבים רק את המקומות שמחוץ לבתים.

<u>זרעים בעיר, כאשר המקום הזרוע מוקף בפני עצמו</u>

כתב הביה"ל [סעיף ט ד"ה אבל] דמסתבר דאף לסברת הדבר שמואל והחכם צבי שאין זרעים מבטלין דירת עיר, היינו דוקא כשהמקום הנזרע אינו מוקף במחיצות, אבל אם הוא מוקף אין הוא נטפל לשאר העיר והרי הוא נידון לעצמו, ואם יש בו יותר מב"ס דינו ככרמלית, ואם ב"ס או פחות אסור להעביר אליו כלי בית.[71]

ולא נתפרש בביה"ל מה הדין אם מקום הזרעים מוקף אך יש בו פרצה יותר מעשר אמות אל שאר העיר, האם העיר נאסרת

ביאורים והערות

69. וע"ע בבית מאיר שכתב שאין לדון ספק זה כספק דרבנן אלא הוי כספק חסרון ידיעה.

70. בדברי הדבר שמואל והחכ"צ לא משמע שסבותם מבוססת על הא דהעיר מוקפת חומה, ולכאורה היו מקילים גם בהיקף צוה"פ, אך בדברי המו"ק [והב"י] משמע קצת שמשום היקף החומה דנו שלא יבטלו הזרעים את דירת העיר, ולפי"ז אפשר שלגבי היקף צוה"פ לא יסבור היתר זה.

71. הביה"ל כתב לחלוק בה על המור וקציעה שמבואר בדבריו שבכל גוונא אין הזרעים הופכים את מקומם לקרפף שאינו מוקל"ד, אף כשהם מוקפים.

קנין הלכה

מראי מקומות

מחמתו או דבכה"ג בטל הוא לעיר. ובחזו"א [סי' פט ס"ק ז] כתב [לענין קרקעות פנויות של יחידים בתוך העיר, שאין משתמשין בהן כלל] דאם הן מוקפות בפ"ע חל בהם דין קרפף, ואם הם פרוצים ביותר מעשר אוסרין את כל העיר.

סעיף יא

מקור הדין של קרפף שנתמלא מים הוא בגמ' [דף כד. וע"ב]. ועיין בבית מאיר שהתקשה למה לא יהא במים אלה דין אמת המים שנתבאר לעיל [סי' שנו] שחולקת רשות לעצמה והויא ככרמלית.

וכתב הב"מ דצריך להעמיד באופן שהמים שנכנסו לקרפף קוו וקיימי ואינם נכנסים ויוצאים כאמת המים, והשער הציון [ס"ק עט] הביא את דבריו. ובספר שונה הלכות [סעיף ל] כתב דלפי החזו"א [סי קיג] גם כשהמים נכנסים ויוצאים אין בהם דין אמת המים החולקת רשות לעצמה, דגם באמת המים אם אין נקבים רחבים ג"ט אינה חולקת רשות לעצמה, וכ"ש הכא שמקום המים מוקף בגידודים שהם מחיצה שלימה. ואף שלפי תוס' [דף יב:] מים המכסים את המחיצות יש לדון שהם מבטלים את המחיצות, אפשר לסמוך להלכה על שיטת הרשב"א והריטב"א שמים המכסים מחיצה אינם מבטלין אותה.

<u>מה הם מים שאינם ראויים לתשמיש</u>

בגמ' [דף כד:] אמרו דמים נחשבים כנטיעות ואינם מבטלין דירה, והיינו דוקא כשהן ראויים לשימוש.

ונחלקו הראשונים בזה:

א) רש"י [ד"ה דחזו] כתב דחזו לשתייה, ומשמע לשתיית אדם, וכן כתב באור זרוע.

ב) הרשב"א [עבודת הקודש] כתב דגם מים הראויים לכביסה אין מבטלין דירה, וכתב השעה"צ [ס"ק פא] דכן משמע ברמב"ם.

<u>להלכה</u>: כתב השעה"צ דנראה דיש להקל כהרשב"א הואיל והוא ספיקא דרבנן.

<u>עומק המים המבטלים דירה</u>

הביה"ל [ד"ה והוא] הביא שנחלקו בזה הראשונים:

א) רש"י והרשב"א [עבודת הקודש] והמ"מ נקטו שרק בעומק עשרה טפחים בטלה הדירה, ובפחות מזה בטלים המים לחצר, וכן כתב השו"ע.

ב) הרא"ש והטור והריטב"א בשם י"מ [והוא הראב"ד בספר כתוב שם] והבעל המאור כתבו, דאף בפחות מעשרה בטלה הדירה.

וכתב הביה"ל דראוי להחמיר שלא בשעת הדחק, אך בפחות מג"ט מסתבר שאין הדירה בטלה.

החזו"א [סי' פט ס"ק ד] הסתפק שמא גם בפחות מג"ט בטלה דירת החצר אם אינו עושה שם תשמישי חצר.

עיין שער הציון [ס"ק פה] שהקשה דלפי הרשב"א הסובר שרק מים בעומק י"ט מבטלין דירה, א"כ אין שאר הקרפף נאסר כיון שגידודי מקום המים גבוהים י"ט והם מהוים מחיצה בין הקרפף לבין המים. ותירץ דמיירי באופן שבתחילה השיפוע של הקרקע לא היה מתלקט י"ט מתוך ד"א, ומקום זה פרוץ לחצר, ומאידך דינו ככרמלית כיון שמחובר הוא לשאר המים שיש בעומקן י"ט. והחזו"א [סי' פט ס"ק ג] כתב דיותר מסתבר דאם יש מחיצה בין המים שאינם עמוקים י' לבין שאר המים, לא חל דין כרמלית על המים שמעבר למחיצה. ועל עיקר קושייתו של השעה"צ, כתב החזו"א די"ל בפשיטות שאין בקרפף גידודים כלל, וכל שטחו

הולך בשיפוע שאין בו שיעור מחיצה אלא מתלקט י"ט מתוך ה' אמות, ומ"מ המים העמוקים י"ט הם רוב הקרפף או יותר מב"ס ולכן הם אוסרים.

<u>שיטת הריטב"א בדין גידודים</u>

עיין ביה"ל [ד"ה דינם] שהביא את דברי הריטב"א [דף כד:] בענין מים המכסים את הגידודים, ופירש בדבריו דס"ל לחלק בין גידוד זקוף שגם כאשר הוא מכוסה במים לא נתבטלה המחיצה, לבין גידוד משופע. ושיעור גידוד זקוף לענין זה הוא כל שאינו נוטה ג"ט מראש המחיצה לסוכה.

והחזו"א [סי' קיג] פירש דברי הריטב"א באופן אחר, דלא נתכוין כלל לחלק בין גידודים זקופים לגידודים משופעים באופן שמתלקט י"ט מתוך ד"א, דתרוויהו הוו מחיצה גם כשהם מכוסים במים, אבל בעינן שהחלק היבש שבחצר יהא סמוך תוך ג"ט לתחילת הגידוד [אף אם הוא גידוד משופע], דאם הוא מופלג מהגידוד נמצא שאותם מים שמבטלין את הדירה נמצאים משני צידי המחיצה, ולא יתכן לחלקם ולהתיר את המים שבין החצר ובין הגידוד.

<u>מים שבדעתו לפנותם מיד</u>

כתב החזו"א [סי' פט ס"ק ד] שמסתבר דמים שבדעתו לפנותם מיד אינם מבטלים דירה, וכל שכן שאחרי שפינה את המים א"צ לפרוץ את המחיצה ולחזור לגודרה לשם דירה.

כתב החזו"א [שם] שבאופן שמקום המים מוקף בגידודים ואין החצר פרוצה אליו, יש נפק"מ גם לחומרא, שבאופן זה אנו דנים את מקום המים בנפרד ואינו חלק מהחצר, דלא מיקרי שהבית פתוח למקום הזה, ולכן אף אם המים ראויים לתשמיש, דין המקום שלהן כקרפף שאינו מוקל"ד, וביותר מב"ס הוי כרמלית. [ולהריטב"א (דף כד:) היינו אף באופן שהמים האלו ראויים לשתיית אדם, ולפי תום' (דף כו.) דוקא באין ראויים לשתית אדם].

<u>סעיף יב</u>

מקור הדין הוא בגמרא [דף כה.] דשם נחלקו בגמרא רבה ורב זירא בדין זה, דרבה ס"ל דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם כיון שהגג משופע ואין כאן פי תקרה, ועדיין דין כרמלית על הקרפף, ור"ז ס"ל דאמרינן בזה דין פי תקרה. ועיין רא"ש [סי' ד] שהביא את דברי הר"ח שכתב דקיי"ל כרב זירא דמיקל בעירובין, והמהר"ם למד מזה דאמרינן הלכה כדברי המיקל בעירוב גם בפלוגתא דאמוראי. והרא"ש עצמו למד מזה דקיי"ל כדברי המיקל בעירוב אף במחיצות.[72]

ואף שבעלמא לא אמרינן דין פי תקרה יורד וסותם בגג ההולך בשיפוע [דוגמת גג רעפים] מ"מ נתבאר בגמ' דהכא הקלו, וכתבו האחרונים [שעה"צ ס"ק פט] הטעם משום דמן התורה כל הקרפף הוי רה"י, גם קודם שעשה קירוי, ולכן הקלו לענין חילוק הקרפף לשנים.[73]

ביאורים והערות

72. ועיין ק"נ אות מ שתמה מכח דברים אלו על מה שפסקו הטור והשו"ע לעיל [סעיף ז] בקרפף שטח את כותלו בטיט באופן שאין הטיט יכול לעמוד בפ"ע דאינו ממעט, והרי קיי"ל כהמיקל בעירוב ואף במחיצות.

73. ובספר דרך אמונה [הלכות כלאים פ"ז הי"ח בביאור הלכה] הסתפק אם מוכח מדין זה שמן התורה אמרינן דין פי תקרה גם בתקרה משופעת ורק מדרבנן פסלו בזה, או דמן התורה אין כאן פי תקרה והוי קולא לענין קרפף, ונפק"מ לענין כלאים, דאי מן התורה יש בזה דין תקרה אפשר דסגי בזה לענין כלאים [כשם שהקלו לענין צורת הפתח מן הצד בגמרא דף יא].

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף יג

מקור הדין בגמ' [דף כה:], ומתבאר בגמרא דלפי ר"ש הסובר שמותר לטלטל כלי חצר לקרפף וכן כלי קרפף לחצר, דחצר וקרפף אינן רשויות האוסרות זו על זו, כאשר נפרץ הקרפף במילואו לחצר לא מיקרי נפרץ לרשות האסורה לו, וגם אין אויר החצר מייתר את הקרפף להחשיבו כיתר מבית סאתיים.[74]

אבל מקום המחיצה שהיתה בין החצר לבין הקרפף, אינו כלול בהיקף לדירה של החצר ולכן הוא מצטרף לקרפף לייתרו מבית סאתיים והוי כרמלית.
והיינו דוקא כשאין לקרפף גיפופים, דאם יש לו גיפוף מכאן ומכאן נמצא שמקום המחיצה נמצא מעבר לגבול של הגיפופים ולכן אינו מייתר.

<u>גיפופים הנראים מבחוץ, בדברי המשנה ברורה ס"ק צו</u>

בגמ' [עירובין דף ט:] איתא דלחי מתיר מבוי בין באופן שהוא נראה מבפנים, אף שהוא שוה מבחוץ, ובין באופן שהוא נראה מבחוץ אף שהוא שוה מבפנים. ונתבאר בסוגיא [שם] שאם נפרצה חצר קטנה במילואה לחצר גדולה ויש לגדולה גיפופים [פסים] מכאן ומכאן, כשם שגיפופים אלה מועילים לחצר הגדולה, שמחמתם אין היא נחשבת פרוצה במילואה לקטנה, כן הם מועילים לחצר הקטנה, שהרי אלו הם פסים הנראים מבחוץ. ורק באופן שכותלי החצר הקטנה נכנסין לגדולה לא נחשבים גיפופים אלה כנראין מבחוץ לגבי החצר הקטנה.[75]

ועל פי זה כתבו הרשב"א [בעבודת הקדש] והריטב"א [בחד לישנא] והמ"מ דגם בנידון קרפף שנפרץ במילואו לחצר, מיירי כשנכנסין כתלי הקרפף לחצר, דאי לאו הכי אין הקרפף נחשב נפרץ במילואו לחצר כיון שהגיפופים נחשבים פסין הנראים מבחוץ.[76] והמשנ"ב [ס"ק צח] כתב שהאחרונים נקטו כן, ולא הביא דיעה חולקת.
ובהגהת רע"א ציין למהרש"א [דף כה:] על תוס' [ד"ה וכי] בסוף הדברים שכתב דלא שייך לומר בזה היתר של נראה מבחוץ, דהיתר זה מחמת מיגו דמועילים גיפופים אלו לחצר שלא תהא פרוצה במילואה מועילים הם גם לקרפף, שלא ייחשב פרוץ במילואו. אבל בקרפף יש חסרון נוסף, שאויר המחיצה מייתרו, וחסרון זה לא שייך בחצר שהיא מוקפת לדירה, ולענין חסרון זה לא אמרינן מיגו דמהני לחצר מהני למבוי, שהרי בחצר לא שייך חסרון זה, וממילא אין כאן היתר של נראה מבחוץ. וכעין סברא זו כתבו תוס' [דף כד: ד"ה ההיא] לגבי גיפופי רחבה שדינה ככרמלית, עיי"ש. אמנם המשנה ברורה לא נקט כאן לדינא כסברת המהרש"א.

ביאורים והערות

74. משא"כ לרבנן דר"ש שהן רשויות האוסרות זו על זו, יש לקרפף דין כרמלית כיון שהשטח של החצר מייתר אותו, [ועיין תוס' ד"ה וכי שכתבו דמותר לטלטל משם לכרמלית אחרת], דמחיצות החצר אף שהן מתירות את החצר דנעשו לדירת החצר, אינן נחשבות היקף לדירה וקרפף, כיון שהחצר אסורה בקרפף.

75. וכתב הביה"ל [סי' שסה ס"ג] בשם הפמ"ג דלכל היותר בעינן שיכנסו ג' טפחים. והחזו"א [סי' סז ס"ק יב] נטה לומר דסגי בכל שהוא.

76. והחזו"א [סי' פח ס"ק יז] העיר על זה דההיתר של נראה מבחוץ בגיפופי החצר הגדולה הוא מהחוד של הגיפופים הסמוך לחצר הגדולה, וא"כ נמצא שהמקום של הכותל שנפל נמצא לפנים מהחוד הזה כלפי הקרפף, וא"כ מקום זה צריך לייתר את הקרפף למרות הגיפופים הנראים מבחוץ. ורק באופן שהכותל שנפל עמד לפנים מעובי הכותל של הגיפופים, אז מועילים הגיפופים לגדור את הקרפף לפני מקום הכותל שנפל, וממילא לא יהא אויר המחיצה מייתרו.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>בדברי הביה"ל ד"ה שמקום</u>

הביה"ל מקשה דהא הרא"ש בסוגיא דנזרע רובו פוסק דרק כאשר הקרפף יתר על בית סאתיים בשיעור אמה חל בו דין כרמלית, וא"כ היכי משכח"ל דין זה דאויר מחיצה מייתרו, והרי סתם כתלים של חצר וקרפף אין עוביים אמה. [ולכאורה י"ל דסגי בזה שכל מקום הכותל יחד יהא שטחו אמה, ואם הקרפף נפרץ בעשר אמות ועובי המחיצה כשני שלישי טפח, נמצא ששטח מקום המחיצה יותר מאמה].

<u>סעיף יד</u>

מקור הדין בגמ' [דף כה:] במעשה דאפדנא ובוסתנא לפירוש תוס' [ד"ה ההוא], וכן הוא פירוש הר"ח המובא ברא"ש [פ"ב סי' ה], וקמ"ל דאף שנחשב הבוסתנא מוקף לדירה מכח המחיצה החדשה שעשה, מ"מ כשנפלה חזר הבוסתנא לאיסורו.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ק] שדין זה הוא אף אם הפיל את הכותל בידיים בכוונה, שהכותל של האפדנא ייחשב עכשיו כותל של הפרדס מ"מ לא מהני. ולא דמי לציור של הרמ"א [סעיף ב בשם תה"ד] שאם הניח עפר באופן שמתבטל מהכותל שם מחיצה ואח"כ נטל את העפר מהני כאילו בנה את הכותל עכשיו, דהתם אכן נתבטל שם מחיצה מהכותל שהרי הונח שם עפר וביטלו לשבת אחת, וכאשר נוטל את העפר ה"ז מחדש את שם המחיצה. אבל כשבנה כותל נוסף במרחק ד"ט מהכותל הקודם לא נתבטל בזה שם מחיצה מהכותל הקודם, אלא שמעכשיו משתמש הוא בכותל החדש והוא הוקף לדירה, ולכן כאשר הפיל את הכותל החדש לא חשבינן ליה כאילו עשה עכשיו את הכותל הישן.

עיין ביה"ל [ד"ה חוזר] שהביא את דברי התו"ש שכתב שאם בנה בית דירה ואח"כ הקיפו במחיצות לדירה, ואח"כ נפל הבית נשארו המחיצות בהיתירן, דסו"ס נבנו לשם דירה. וכתב הביה"ל דלפי"ז ה"ה אם היה פתח מהבית והקיפו במחיצות קרפף, דהו"ל קרפף שהוקף לדירה, אם מעתה יסתם הפתח מ"מ נשאר שם מחיצות המוקפות לדירה על המחיצות. והביה"ל פקפק על עיקר דברי התו"ש, דכשם שזרעים ומים מבטלין דירה, ה"נ כשנפל הבית או נסתם הפתח בטלה הדירה, ועכ"פ כשהפילו את הבית בידיים ה"ז בודאי מבטל שם דירה מההיקף.

המשנ"ב [ס"ק קא] הביא את דברי המג"א [ס"ק ה] בשם המבי"ט שכתב דאם היה בית שיש בו פתח ואח"כ הוקף קרפף מסביב לפתח [דהו"ל קרפף מוקף לדירה], אם מעתה נפל הכותל של הבית בטל שם מוקף לדירה מן הקרפף, כיון שרק מכח הפתח חשיב מוקל"ד, ומעתה דין ההיקף כקרפף שאינו מוקל"ד. והמחיצות האחרות של הבית אינן מועילות לענין זה כיון שלא נעשו כלל לצורך הקרפף אלא לצורך הבית.

וכתב המג"א דציור זה הוא מעשה דבוסתנא ואפדנא [דף כה:] לפי רש"י.

והחזו"א [סי' פט ס"ק טו] כתב שמדברי הריטב"א בביאור שיטת רש"י במעשה דבוסתנא ואפדנא, מוכח דכל שפתח ולבסוף הוקף ואח"כ נפל הכותל אין כאן איסור, דשטח הקרפף נשאר מוקף לדירה הואיל וג' מחיצות נעשו לדירה, ואי משום שעכשיו פרוץ הוא לבית, הבית גם הוא רשות המותרת, דהא מותר לטלטל מבית לקרפף המוקף לדירה.[77]

ביאורים והערות

77. וקצ"ע שהחזו"א לא כתב כיצד יתיישבו דברי רש"י בסוגיא דאפדנא, והריטב"א שם הוא שיטה אחרת, דמשמע שנקט שלא היה כלל פתח בין האפדנא לבין הבוסתנא אלא סמך ג' מחיצות לכותל האפדנא, וסגי בזה להחשב מחיצה רביעית לדירה, הואיל והצד הפנימי של הכותל הוא לדירה, אבל רש"י פירש שהיה פתח מהאפדנא לבוסתנא והיה פתח ולבסוף הוקף, ואפ"ה נאסר כשנפל הכותל.

קנין הלכה

מראי מקומות

ראינו לנכון להביא מדברי החזו"א כמה ציורים בענין הוקף לדירה:

א] <u>רחובות שלנו</u> כתב החזו"א [סי' פט ס"ק ז] דנחשבים מוקפים לדירה דהוי כמו פתח ולבסוף הוקף, כיון שהבתים והחצרות פתוחים לתוכם.

ב] <u>מגרש פנוי</u> לתוך העיר כמו שמצינו בעירות שנחרבו בשריפת אש שנשארות כברות ארץ פנויות שנים רבות, כתב החזו"א דנראה שיש בהם דין קרפף, שאין דרך בני העיר להשתמש בם, וא"כ אם הן יותר מבית סאתיים אוסרין על כל העיר, וסיים "אבל אין נזהרים בזה".[78]

<u>שטחים שסביבות העיר</u> כתב החזו"א [סי' קנו בהשמטות לסי' שנח], אף שהן בתוך היקף העיר, אם אין להם שום תשמיש הרי הן כדין קרפף שלא הוקף לדירה, ואוסרין את כל העיר בין אם הם זרועים בין אם הן בור. אמנם הסמוכים לעיר שהולכין בתוכן אפשר שהן בשם חצר, אבל שטחים גדולים בודאי א"א להקל.

ביאורים והערות

78. ואח"כ דן החזו"א לומר דמתוך שמגרשים אלו פרוצים במילואם לרחובות העיר ורחובות העיר מוקפין לדירה, גם המגרשים אינם חולקין רשות לעצמן, וכעין דברי הריטב"א [דף כד:] בסוגיא דרחבה, וסיים בצ"ע, והוסיף ומיהו אם הם מוקפים ופרוצים ביותר הרי הם אוסרים את כל העיר.

שאלות לחזרה

או״ח הלכות עירובין סי׳ שנג – שנח
מיוסדות על טור וב״י, שו״ע ט״ז ומג״א, משנ״ב שעה״צ וביאוה״ל

<u>סימן שנג סעיף א</u>

א. כשיש שני בתים משני צדי רה״ר, של אדם אחד או של שנים, האם מותר לזרוק חפץ מבית אחד לשני, באופנים דלהלן;
1) כשלא עירבו?
2) כשעירבו - כששניהם שוים באותו גובה וזורק למטה מעשרה טפחים?
3) כשעירבו - כששניהם שוים באותו גובה וזורק למעלה מעשרה טפחים?
4) כשבית אחד גבוה מחבירו, ומה הטעם?
5) ומה הדין כשכרמלית עוברת בין ב׳ הבתים וזורק למעלה מעשרה?
6) ומה הדין כשכרמלית עוברת בין ב׳ הבתים וזורק למטה מעשרה?

ב. איך אפשר לערב בין ב׳ הבתים, הא צריך שיהיה ביניהן פתח שיכולין לטלטל יחד בלי זריקה?

<u>סעיף ב</u>

ג. דף הבולט מן הכותל לרה״ר למעלה משערה טפחים, האם מותר להשתמש בו באופנים דלהלן;
1) כשחלון פתוח סמוך לו פחות מג׳ טפחים?
2) כשחלון פתוח מופלג ממנו הרבה?
3) והאם דוקא כשיש לדף ד׳ על ד׳?

ד. ומה הדין אם הדף הבולט הוא למטה מעשרה טפחים, כשחלון הבית סמוך לו או מופלג, ומה הטעם?

ה. מה הדין בשני זיזים זה למטה מזה, כשהם של איש אחד או של שני אנשים שעירבו?

ו. שני זיזים זה למטה מזה שהם של שני אנשים ושניהם למעלה מעשרה, האם מותר להשתמש בזיזים שלפני החלון או בשאר החלקים;
1) כשיש בזיז העליון שלפני החלון רוחב ד׳ על ד׳?
2) כשאין בזיז העליון ולא בזיז התחתון ד׳ על ד׳?
3) כשיש בזיז התחתון ד׳ על ד׳ ובעליון אין בו ד׳ על ד׳?

<u>סעיף ג</u>

ז. 1) באיזה סוגי כלי מותר להשתמש על הזיז, ומה הטעם?
2) בעומד על הגג עם כלים, באיזה סוגי כלים מותר להשתמש, ומה הטעם?
3) והאם יש נפק״מ בין גג רחב ד׳ לרחב יותר, ומה הטעם?

ח. זיז היוצא לאויר כרמלית, האם מותר להשתמש בו דרך החלון, כשהוא גבוה עשרה וכשהוא למטה מעשרה, ברחב ובקצר, בכלים משתברין ושאינם משתברין?

<u>סימן שנד סעיף א</u>

ט. 1) מה הדין למלאות מים לרה״י מבור העומד ברה״ר סמוך לרה״י כשאין בין הבור לרה״י ד׳ טפחים, והוא עומד בין הבור לרה״י?
2) ומה הדין אם אין שם חוליא כלל או שיש חוליא שאינה גבוהה עשרה או גבוהה עשרה, ומה הטעם?

י. 1) כשיש בין הבור לרה״י יותר מד׳ טפחים, והחוליא גבוהה עשרה?
2) כשיש בין הבור לרה״י יותר מד׳ טפחים, והחוליא אינה גבוהה עשרה, ומה הטעם?
3) ומה הדין כשהבור והחלון עומדים בשורה אחת, והטעם?

יא. 1) העומד ברה״ר ומשלשל דלי בחבל לתוך הבור עמוק עשרה ורחב ארבעה, וממלא מים ומוציא לרה״ר, האם חייב או פטור, על הדלי ועל המים, ומה הטעם?
2) ומה הדין אם סביב הבור לא היה רה״ר אלא כרמלית?
3) מים הנמצא בדלי התלוי למעלה באויר נגד הבור, האם מותר להוציאו משם ולהורידו לארץ שסביב הבאר או לאוחזו באויר, ומה הטעם?

<u>סעיף ב</u>

יב. אשפה המונחת ברה״ר, האם מותר לזרוק לה מרה״י הקרוב לה;
1) כשהאשפה אינה גבוהה עשרה ורחבה ארבעה או אינה רחבה ארבעה?
2) כשהיא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה או אינה רחבה ארבעה, והיא אשפה של רבים?
3) ומה הדין אם האשפה רחוקה מן הכותל ד׳ טפחים ויש על ההפסק שם רה״ר?
4) ומה הדין כשהאשפה של יחיד, ומה הטעם?

<u>סימן שנה סעיף א</u>

יג. גזוזטרא הבולט מן הבית חוצה מעל ים או נהר ולא היה חלון פתוח לו מן הבית;
1) האם מותר להוציא מן הבית עליה, ומה הטעם?
2) האם מותר להביא מן הים עליה, ומה הטעם?

יד. גזוזטרא הבולט מן הבית חוצה מעל ים או נהר וחלון הבית פתוח לו;
1) האם מותר להוציא מן הבית עליה, ומה הטעם?
2) האם מותר להביא מן הים עליה או להכניס לבית, ומה הטעם?

טו. המחיצות שצריך לעשות סביב הגזוזטרא;
1) האם בעינן כל סביבה או סגי סביב הנקב?
2) היכן יכול לעשות המחיצות כדי שיתירו, על גבי הגזוזטרא, מתחתיו, על המים ממש, ומה הטעם?

טז. 1) כשעשה מחיצות לגזוזטרא, האם מותר גם לשפוך ממנה דרך הנקב לנהר או לים או דחיישינן שיצאו חוץ למחיצות הגזוזטרא?
2) כשיש בסמוך רה״ר, האם צריך לחשוש שיצאו לרה״ר?
3) ומה הדין לשפוך על דופני הבית מבחוץ, ומה הטעם?

יז. ההולך בספינה ורוצה למלאות מים מהים לספינה;
1) האם צריך להוציא דף ארבעה או דסגי בזיז - כשדופני הספינה גבוהים עשרה וכשאינם גבוהים עשרה?
2) האם בספינה ג״כ בעינן מחיצות לדף, ומה הטעם?
3) באיזה אופן מותר לטלטל מים לספינה ללא שום תיקון?

יח. באיזה אופן יכול לשפוך שופכיו מהספינה לים;
1) כשהדופן גבוה עשרה טפחים?
2) כשהדופן אינו גבוה עשרה טפחים?

יט. שתי ספינות שבים זו אצל זו, האם מותר לטלטל מהאחד לשני;
1) כשהם קשורות וכשאינם קשורות?
2) כשהם של אדם אחד וכשהם של שני אנשים?
3) כשהם גבוהים עשרה וכשאינם גבוהים עשרה?
4) והאם צריך לערב בין שני הספינות?

<u>סעיף ב</u>

כ. בית הכסא שסמוך לים או לנהר;
1) האם מותר ליפנות שם ע״י מחיצה תלויה כשעשויה לצניעות או להתיר?
2) ובאלו אופנים מותר אפי׳ בלי מחיצות?
3) ומה הדין אם נשבר הדף בשבת, ומה הטעם?

<u>סעיף ג</u>

כא. בית הכסא הבולט מחוץ לעיר;
1) האם מותר ע״י מחיצה תלויה, ע״י מחיצה גמורה, ע״י דף?
2) ומה הדין אם היא למעלה מעשרה?

כב. בית הכסא העומד בין שני בתים, האם מותר ליפנות שם ללא עירוב, לכתחילה ובדיעבד, ומה הטעם?

<u>סעיף ד</u>

כג. מים שאינם עמוקים עשרה, או שהיו עמוקים עשרה ויבשו המים, האם מותר לשפוך בהם במחיצה תלויה, ומה הטעם?

כד. הבית והעליה שעל יד הים ולשניהם גזוזטראות היוצאות מן הבתים, והם סמוכות או רחוקות זו מזו, האם מותר להשתמש כל אחד בשלו או גם בשל חבירו;
1) כשעשו מחיצה בשותפות לעליונה?

2) כשעשו מחיצה בשותפות לתחתונה?
3) כשעשו מחיצה בשותפות לשניהם?
4) כשכל אחד עשה מחיצה לעצמו?
5) והאם בעינן שיערבו?

<u>סימן שנו סעיף א</u>

כה. 1) בריכת מים שבחצירו, האם מותר למלאות ממנה מים?
2) אמת המים או נהר העוברת בחצרו שאינה עמוקה י' ואינה רחבה ד', האם מותר למלאות מהם מים?

כו. אמת המים או נהר העוברת בחצרו עמוקה י' ורחבה ד', צריכים לעשות לה מחיצות;
1) מה טעם לא מהני לה מחיצת החצר?
2) כמה צריך להיות גובה המחיצה למעלה מן המים ועומקה בתוך המים, ומה הטעם?

כז. 1) אם המחיצה אינה מחוברת כולה ברחבה, האם מהני למחיצה?
2) ומה הדין אם הנקבים שהאמה נכנסת ויוצאת בהם אינם רחבים שלשה?

כח. 1) כשיש אמת המים העוברת בחצר, האם מותר לטלטל בחצר?
2) אם נפרצו כותלי החצר נגד אמת המים משני הצדדים ביותר מעשרה, האם מותר לטלטל בחצר, ומה הטעם?
3) האם דופני אמת המים שהם בשיפוע נחשבים לדופן להתיר טלטול בחצר?

<u>סעיף ב</u>

כט. חצר שנפרצה ולשון ים עובר על הפרצה, האם מותר למלאות ממנה, ומה הטעם;
1) כשאינו במילואו ואין בפרצה יותר מעשרה?
2) נפרצה במלואה או שיש בפרצה יותר מעשרה ונשאר במקום שנפרץ גידודים גבוהים עשרה והמים מכסים אותו?
3) נפרצה במלואה או שיש בפרצה יותר מעשרה ולא נשאר במקום שנפרץ גידודים גבוהים עשרה?

<u>סימן שנז סעיף א</u>

ל. האם מותר לשפוך מים או שופכין לחצירו שהוא רה"י, בימות החמה ובימות הגשמים, ומה הטעם?

לא. 1) בימות החמה, כמה צריך שיהיה גודל החצר שיהא מותר לו לשפוך לחצירו, ומה הטעם?
2) באופן שחצירו פחותה מהשיעור הזה, מה יעשה ויוכל לשפוך לחצירו, ומה הטעם בזה?
3) באופן שעושה גומא מחוץ לחצירו, היכן צריך שיהיה פי הגומא?
4) הגומא נחשבת לרה"י או לכרמלית?
5) כשיש גומא בחוץ האם מותר לשפוך אפי' לחצירו או דוקא לתוך הגומא?
6) ומה הדין אם הגומא כבר מלאה מערב שבת, ומה הטעם?
7) באופן שיש גומא שאינה מחזקת סאתים, האם מותר לשפוך פחות מסאתים, ומה הטעם?

לב. 1) חצר ואכסדרה שאין באחת מהן ד' אמות, האם מצטרפין לד' אמות להתיר לשפוך בהן?
2) שתי דיוטאות שלפני שתי עליות שכל אחת רחבה שתי אמות ואורכה ד' אמות, האם מצטרפות לד' אמות שיהא מותר לשפוך עליהן?

לג. חצר הסמוכה לכרמלית, האם צריכה שיעור או גומא שיוכל לשפוך לתוכה בימות החמה, ומה הטעם?

<u>סעיף ב</u>

לד. האם מותר בימות החמה לשפוך על פי ביב, ריקנית או מלאה, של עץ או של אבן, רחבה או אינה רחבה, ומה הטעם?

<u>סעיף ג</u>

לה. 1) האם יש נפק"מ בדין הנ"ל של ביב אם המים יוצאים לרה"ר או לכרמלית - לשיטת המחבר ולשיטת הרמב"ם? ומה הנפק"מ?
2) ומה הדין אם החצר סמוכה לכרמלית שהוא חוץ לעיר או לחצר שאינה מעורבת, והטעם?
3) ומה הדין אם הצינור המקלח מים בכרמלית הוא למעלה מעשרה, ומה הטעם?

סימן שנח סעיף א

לו. הקף שלא הוקף לדירה, כגון: גנות ופרדסים, בורגנין, דיר וסהר, מוקצה וחצר, פסי ביראות, כמה מותר לטלטל בהם, ומה הטעם בכל אחד?

לז. 1) כשיש בהם שיעור שבעים אמה וד׳ טפחים על שבעים אמה וד׳ טפחים, כמה מותר לטלטל בהם?
2) האם יש נפק״מ בשיעור זה אם הוא מרובע או עגול, אריך וקטין?

לח. האם בעינן שיהא מוקף לדירת אדם או לדירת בהמה נמי?

לט. 1) עיירות המוקפות חומה האם מיקרי הוקף לדירה?
2) קרפיפות שלנו שפתח הבית פתוחה להן, האם מיקרי הוקף לדירה?
3) קרפף הסמוך לביתו האם מיקרי הוקף לדירה?
4) ומה דין קרפף הסמוך לעיר?
5) ומה דין קרפף שאינה סמוכה לעיר אבל היא בתוך התחום שיכול לילך ולטייל שם?

סעיף ב

מ. באופנים דלהלן האם נקרא מוקף לדירה;
1) בנה בית ואח״כ הקיף אחורי הבית, ולא היה פתח לבית לצאת משם למקום המוקף?
2) הקיף מתחילה ואח״כ בנה בית?
3) אם היה דעתו כשהקיף לבנות שם בית אח״כ?
4) בנה בית ואח״כ הקיף ואח״כ פתח לו פתח מהבית?
5) עשה חלונות מהבית למקום המוקף?
6) נפלה מחיצה חיצונה של הבית ונשאר המחיצה הפנימית?
7) הקיף הקרפף מג׳ מחיצות ואח״כ העמיד בית ברוח רביעית ופתח בו פתח?

מא. 1) אם היה מוקף שלא לשם דירה ורוצה להקיפו לדירה, כמה צריך לפרוץ בגובה וברוחב?
2) והאם צריך שיפרוץ כולו כאחת או אפשר גם לפרוץ אמה ולגדרה, לפרוץ אמה ולגדרה וכן הלאה?

מב. 1) אם קשה לו לפרוץ הכותל, האם מועיל להניח עפר משני צדדי הכותל כדי לבטל המחיצה?
2) לשיטה המתרת, כמה עפר צריך ליתן בגובה, ברוחב ובאורך?
3) ומה הדין כשהמחיצה גבוהה עשרים טפחים או יותר, והטעם?
4) מה טעם החולקים על דין זה שהביא הרמ״א?
5) ומה הטעם שהגר״א חולק על עיקר דין זה?
6) מהי העצה הנוספת לעשותו מוקף לדירה מבלי לפרוץ הכותל?

סעיף ג

מג. תל שהוא גבוה עשרה, האם מותר לטלטל בכולו?

סעיף ד

מד. 1) קרפף יותר מסאתים האם מועיל ליטע בו אילנות למעט אוירו, ומה הטעם?
2) והאם מועיל לחפור בור כדי למעט מאוירו, ומה הטעם?
3) ולהכניס דבר המטלטל האם מועיל למעט אוירו, ומה הטעם?

סעיף ה

מה. בנה עמוד באמצע או סמוך לכותל, האם הוי מיעוט, ברחב ג״ט וגבוה עשרה ובפחות מכך?

סעיף ו

מו. בנה מחיצה חדשה באורך יותר מעשר וגבוה עשר לפני המחיצה הראשונה כדי לבטלה שיהיה מוקף מחדש לדירה, האם מועיל;
1) כשהיא סמוכה לכותל הישן בתוך ג׳ טפחים?
2) כשהרחיקה מהכותל הראשון ג׳ טפחים?
3) ומה הדין אם המחיצה החדשה ממעטת משיעור הקרפף?
4) ומה הדין אם המחיצה החדשה בעצמה אינה ממעטת רק בצירוף האויר שבין שני הכתלים, ומה הטעם?

סעיף ז

מז. טח טיט על מחיצה הראשונה למעט אוירו ונתמעט, האם הוי מיעוט;

1) באופן שהטיט עבה שיכולה לעמוד בפני עצמה?
2) באופן שאם ינטל המחיצה אינה יכולה לעמוד בפני עצמה?
3) כמה צריך להיות גובה אורך ורוחב מקום הטיט?

<u>סעיף ח</u>

מח. 1) בנה מחיצות על הראשונות להקיפו על ידם לדירה, האם מועיל, ומה הטעם?
2) ומה הדין אם נבלעו הראשונות ונשארו העליונות, ומה הטעם?
3) תל יותר מסאתים שעשה מחיצות על שפתו לדירה, האם מועיל, ומה הטעם?

<u>סעיף ט</u>

מט. קרפף שהוא יותר מסאתים שהוקף לדירה, האם דברים דלהלן מבטלים הדירה, ומה הטעם;
1) כשנטע רובו אילנות - שורות שורות או מעורבין?
2) כשזרע רובו זרעים?
3) כשזרע מיעוטו זרעים ואין בו אלא סאתים וכשיש בו יותר מסאתים?

נ. האם הזרעים מבטלים הדירה לגמרי או רק עד שנסתלקו הזרעים?

נא. קרפף שהוא בית סאתים, שנזרע כולו, האם מותר לטלטל בכולו;
1) בכלים ששבתו בתוכן?
2) כלי הבית לקרפף או מהקרפף לבית?

נב. עיר המוקפת חומה;
1) האם הזרעים שבתוך העיר מבטלים להיקף דירה של חומה?
2) ומה הדין כשהמקום הזרוע גדור במחיצות?

<u>סעיף י</u>

נג. אם יש לו גינה בחצרו, היכן מותר לטלטל;
1) אם הוא רוב החצר, כשאין לה אלא בית סאתים וכשהוא יותר מסאתים?
2) אם היא מיעוט החצר, מה שיש בה יותר מסאתים ואם יש בה סאתים או פחות?

<u>סעיף יא</u>

נד. קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונכנסו בו מים, האם מבטלים הדירה;
1) כשהמים ראויים לשתיית אדם או לכביסה?
2) כשהמים עכורים מאד - ונתפשטו ברובו או במיעוטו?
3) ומה הדין אם עמוק עשרה טפחים בשפתו או מתלקט עשרה בתוך הילוך ד׳ אמות?

<u>סעיף יב</u>

נה. 1) מה הדין בקרפף בית ג׳ סאין, ובית סאה מקורה?
2) ומה הדין אם הגג משופע?
3) ומאי שנא ממה שנפסק דכשהגג משופע לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם?

<u>סעיף יג</u>

נו. 1) קרפף בית סאתים וחצר שנפרצו במלואם זה לזה, האם מותר הקרפף והחצר, ומה הטעם?
2) ומה הדין כשהיה החצר רחב מהקרפף ונשארו גיפופים מהצדדים, ומה הטעם?

<u>סעיף יד</u>

נז. הסמיך ג׳ כתלים בסוף כותל ביתו וכותל ביתו היה הכותל הרביעי, ועשה בו פתח אחר ההקפה של הכתלים ולכן עשה בקרפף מחיצה חדשה, ואח״כ נפלה המחיצה או הפילה, האם חוזר לאיסורו, ומה הטעם?

שאלות הנוגעות למעשה
או״ח הלכות עירובין סי׳ שנג – שנח

א. יש לו שתי דירות שלו צמודות, ויש בהם שתי מרפסות.

1. האם יכולים להעביר מאחד לשני.
2. וכן שני שכנים שיש להם בנינים צמודים ויש לשניהם מרפסת סמוכה, ולא סומכים על העירוב של המקום, או שקיר ביתם הוא הגבול החיצוני של העירוב, או שיש להם כן עירוב דרך החצר או הכניסה המשותפת, האם יכולים להעביר ממרפסת אחת לשניה.
3. האם יש הבדל אם המרפסות באותה קומה, גובה, ומפלס, או לא. ובאיזה גובה המרפסות.
4. האם יש הבדל אם מתחת למרפסות יש רחוב ראשי או סימטא. והאם הרחוב הוא תחתם או עובר בין הבנינים.

בשו״ע מבואר שמותר לזרוק בשל אחד או שנים שעירבו, רק אם שניהם באותו גבוה מותר לזרוק מאחד לחבירו, ורק כלים נשברים שאין חשש שיפלו ויביאם, ורק למעלה מי׳ שמעביר מרה״י לרה״י דרך מקום פטור, אבל במג״א הביאו הביה״ל מתיר גם ללא עירוב דהרי״ז כמחליף דרך מקום פטור והביה״ל הביא מפקפקין עליו. אבל רק כאשר רה״ר עוברת ביניהם דבכרמלית לא גזרו. ובביה״ל דן האם לכל הדדינים כרמלית שונה.

ב. מנוע מזגן שמחובר על קיר החיצוני של הבנין.

1. האם מותר להוציא מהחלון להניח עליו כלים לאורר או לייבש.
2. האם תלוי איזה כלים, וכן כרים כסתות שמיכות שיפלו יתלכלכו.
3. האם יש הבדל באיזה מרחק המנוע מהחלון, ובאיזה גובה וקומה הוא גר.
4. האם שונה כאשר יש חלון של השכן קרוב למנוע.
5. יש לו אדנית תלוי מבחוץ לחלון, או על הסורג, האם מותר להניח עליו דברים.
6. והאם מותר להניח משחקים, כלים, על סורג בטן הבולט החוצה, או על רוח החלון עצמו כלפי חוץ.
7. האם שונה כאשר לשכן קומה מלמטה יש מנוע תחתיו או חלקים תחתיו, וכן שהסורגים שלו או האדנית יוצאים תחתיו.

בגזוזטרא מבואר שתלוי באיזה גובה הוא גר, ואיזה מרחק זה מהחלון, והאם יש חלון שכן אחר סמוך לו. וכן כשאין לו מקום ביחידה ומניח את הכוסות לייבש שתלוי אם נשבר או לא וכן באדנית וכדו׳ להניח משחקים תלוי בזה, סק״ב וסק״ח ושעה״צ סק״ג. וכאן הכריע המ״ב כהגר״א שאפילו באינו פתוח תוך ד׳ וי״ע האם לבוד משלימו לד׳. - ובפשטות בתוך החלון עצמו במחוץ למרות שג״כ יש את הגזירה שיפול שאינם נשברים ויביאם מ״מ לא הוזכר גזירה זו על זה. ולפי״ז ה״ה בסורגים להניח דברים שכן יכולים ליפול בין הברזלים שאינו בכלל הגזירה , ונחשבים תוך הבית מחמת הלבוד של הסורגים. ויש לדון האם כריות ושמיכות שיפלו יתלכלכו מוגדרים כנשברים ואם לא יש לדון כאשר מניחים חלק על החלון וחלק בחוץ האיך הוא מוגדר, והאם המגזן סמוך ממש לחלון תוך ד׳ האם יחשב כחורי ולא גזרו בבית או שאינו דומה מחמת זה.

ג. רוצה בשבת לזרוק זבל מהבית.

1. יש לו מתחת לבית טמון, או ערימות זבל שבמגרש ציבורי שבאופן קבוע זורקים לשם, או שרק אחרי סוכות וכדו' זורקים לשם, או כשיש שביתה, האם יכול לזרוק.
2. האם יש חילוק כמה צמוד לבנין נמצאים ערימות אלו.
3. ובבנינים שיש כמין ארובה באמצע הבנין עד למטה ממקום האשפה ודאי מותר,

בס"ב מבואר שיש חילוק בין אם היא של רבים, והאם יש לחשוש שתיפנה, ושתהיה גבוהה י', ובכה"ג אפילו רחוקה מהבית כל שהחלון עצמו גבוהה מהקרקע עשרה.

ד. חפרו תעלה רחבה ד' עמוקה י' כדי להכניס בה חוטי חשמל וכדו'.

1. כאשר בתעלה יוצאת מחוץ לעירוב, וחפורה בסופה בשיפוע שאין גידוד י' האם העירוב נפסל.
2. עושים צורת הפתח מסביב העיר לצורך העירוב, האם ניתן להעמיד אותה ע"ג שתי גבהות שיש ביניהם בלי מים, או שנחל עובר שם, או תעלת ניקוז של שופכים.
3. וכן נחל הירקון העובר בתוך העיר, האם מבטל את העירוב.
4. ומה יעשה לכתחילה לכל הדעות.
5. תעלת ניקוז העובר בתוך חצר ועלה על גדותיו, האם מבטל את כל העירוב של החצר.

מבואר במ"ב סק"ב לענין אמת המים שבכל מצב מבטל את המחיצות, ולעשות מחיצה תיפול, ולעשות רשת מבואר במ"ב שמהני כמש"כ המ"ב סק"ח, אבל קשה לעשות שכל השנה יהיה חלקו מלמעלה כי המצב משתנה, אבל בחזו"א מיקל יותר שאי"צ בכה"ג שאינו בין ב' חצירות וממילא תלוי במחלוקת מ"ב שנ"ו סק"י שבכל שעוברת חולקת רשות לעצמה וממילא פוסלת אבל החזו"א קי"א סק"א וסק"ג מיקל בנפרצה לכרמלית, וכן נפק"מ מזה כשעושים צוה"פ ע"ג שתי ערים שביניהם יש גיא אבל אין מים וכדו'. והאם מתבטל לגמרי מתבאר גם בשנ"ו סקט"ז.

ה. נשפך מים בחדר מדריגות, או שיש לו שלולית גשמים בחצר או בכניסה לבנין וכדו' .

1. האם מותר לרוקן את המים במדריגות ויצא לרחוב, או רק לחצר או למגרש.
2. וכן מי שיש לו סוכה בחצר, או בחניה מרוצפת, ורוצה לרוקן את דלי המים, האם יכול לשופכו על הארץ ויצא לרחוב.
3. האם יש חילוק אם מיד מכח השפיכה הראשונה יצא או ימשך ויצא.
4. יש סתימה בצינור של בשירותים והכל יוצא לחצר או רחוב, האם מותר להשתמש כאשר יוצא ישירות אל הבור שבחצר, או לרחוב, וכן אם עולה על גדותיו מיד בשעת השימוש, או רק כמה רגעים אח"כ.
5. וכן מי שהמרפסת הוצפה במי גשמים או הבית, האם יכול לדחוף את המים שיכנס לצינור ניקוז השופך מיד לרחוב, חצר.
6. והאם שונה כאשר הצינור נכנס רק לתוך מרזב ששופך למקום אלו.
7. בכל אלו האם שונה מה גודל המרפסת, חניה, חצר.
8. נמצא ברחוב, או סימטא, מצא דבר בכיסו, ויש לו מקום חפירה תעלה וכדו' המכוסה בנסרים ועמוק י' או אינו עמוק, האם יכול לזרוק אותו ישירות לשם שישתמר עד אחרי השבת. וכן האם יכול לגרר את המים לשם, או לרוקן לתוכו דליים.

בסימן שנ"ו מתבאר בכל הסעיפים אופנים המתחלקים אימתי רשאי לשפוך ואימתי לא, ביה"ל ד"ה ויפלו. אמנם מבואר בגר"ז סק"א וחזו"א ק"ה סק"ח שכאשר מכח השפיכה שלו ממש חייב. וכאשר יש סתימה ונופל ישירות מבית הכסא לשם מתבאר חילוקיו בשנ"ה ס"ג. - ודין חצר פחותה היא גם שופך מים במרפסת מרוצפת או אספלט כגון חניה או אינה מרוצפת עדיין קטנה ולבסוף יש צינור ניקוז. ובמכוסה ברחוב יש לדון גם האם נחשב כלמטה שכרמלית או כמקום פטור, אבל סתם צינורות

ביוב היוצאים לחצר או אפילו לרה״ר בחזו״א סימן ק״ד סק״ב כתב בתחלה שצנורות של שופכין שבבית המקלחין לכרמלית אנו נוהגין היתר בדבר אע״ג דהצנורות של מתכות ואינן ראוין לבלוע, דצנורות דידן הן שפופרות סתומות ואין ראוין לשמש בהן מן הבית ולא הוו חורי רה״י אלא מ״פ, וכל שעוברין דרך מ״פ מרה״י לכרמלית שרי, אמנם אס מקלחין לרה״ר יש לאסור דמרה״י לרה״ר אסור אף דרך מ״פ, ולפ״ז אף בעוברין דרך כרמלית לרה״ר יש לאסור. ומ״מ בהמשך כתב טעם להתיר אפילו ביוצא לרה״ר ע״ש.

ו. מתארח בבית מלון שיש לו מרפסות וחלונות לכיוון הים או הנהר.

1. האם מותר לשפוך אליו מים או לזרוק לשם דברים.
2. נפל לו דבר לאגם, האם יכול למשכו חזרה.
3. יש אגם מלמטה, האם מותר לו לזרוק לשם אוכל לדגים.

[מ״ב סק״ב שעה״צ סק״ג].

ז. יצא לטייל עם עגלת תינוק, ראה שהוא מחוץ לעירוב.

1. האם יכול לתת דחיפה אחת חזקה שתגיע למקום המעורב.
2. האם שונה כאשר המקום הוא מדרון כזה הדרוש דחיפה קלה, או רק לכוונו לצד הנצרך ולעזוב.
3. והאם בשעה שמתדרדר לבד יכול בכה״ג להחזיקו צמוד ולכוונו שלא יעוף למקום אחר.
4. בכל אלו האם הבדל בין אם זה ברחוב ראשי או סימטא.

[כוחו מתבאר בסימן שנ״ה שמתחלק בין רה״ר לכרמלית].

<u>שנ״ח</u>

א. רפת בקר או לול תרנגולים.

1. שכח להביא את מאכל הבהמות קרוב אליהם, האם מותר לו לקרבם בשבת.
2. האם יש חילוק בין אם הוא נכנס במשך השבוע או הכל אוטומטי וכמעט לא נכנס.
3. האם יש חילוק בין אם יש שם מקום פינה חדר לפועל או לא, והאם יש חילוק אם הביאו את הקראון אחרי הרפת או לא.
4. האם יש חילוק בגודל הרפת.
5. נכנס בשבת לבקר בגן החיות שיש שם מקום לשומר או אין מקום, האם יכול להזיז שם דברים ממקום למקום.
6. עבר דרך ביה״ח ונקרע לו תכשיט, האם יוכל לטלטל ולהחביאו בצד כאשר הוא גדור. - וכן מי שרוצה להזכיר בשבת שמות בקברי צדיקים ומחביא את הרשימה באיזה מקום שם, האם יוכל להביאו סמוך לציון.
7. בית העלמין או פינת החי הנמצא בתוך העיר, האם פוסל את העירוב של העיר שמקיפו.
8. כותל המערבי, האם מותר לטלטל בו סידורים וחומשים ממקום למקום.

הביה״ל בד״ה לא מצדד שמותר לטלטל יותר מד׳ מאחר ולצורך אדם. אמנם לכאורה תלוי בטעמים כי טעם אחד כתב כי נכנס ויוצא תדיר, ויש לעיין כאשר עושה זאת עובד זר ומסתבר שמאי שנא, עוד טעם כתב כי יש בה דיורין. וא״כ רק כשיש בה קראון לגוי, וגם בזה לכאורה רק אם הקראון הגיע קודם, שאל״כ לא מהני להחשב כהוקף לדירה. אמנם כאשר הכל נעשה ללא מגע יד אדם נשאר רק צד ההיתר מטעם שדירת בהמה בעצמה שמה דירה - ולענין גן החיות בקובץ תשובות מ״ה כתב שעצם זה שרגילים אנשים לבוא שם משוו לו שם דירה. שמסתובבים והוא כעין הסברא שכתב לענין ביה״ח, אלא שכ״ז מהני רק כשפתוח ולא מצד עצמו. אמנם גם בתוך ד׳ מאידך אם יניחו מעל המצבה נמצא מכניס מכרמלית לרה״י.

ב. מגרש ריק, גדרו אותו כדי להתחיל לבנות.

1. ילדים נכנסים לתוכו לשחק, האם מותר להם לטלטל בו.
2. אם חלק מהמתחם גדור רק ע"י גדר תייל שאין עליו דיני מחיצה, האם העירוב השכונתי שסביבו מתבטל.
3. האם שונה כאשר כבר התחילו לבנות בו.
4. וכן אם שפרצו בתוכו שביל צר לקצר לצד השני.
5. חלק מהדיירים כבר נכנסו לגור ועדיין לא פירקו את הגדר, האם יכולים לעשות עירוב חצירות.
6. ומה יעשו כדי להתירה.
7. והאם תלוי בגודל ומהו. והאם שונה כאשר מאחורה יש מקום המיועד או כבר עשו שם גינה.
8. מגרש כדור רגל או מתנ"ס בגודל של כ3 בנינים ושעריו פתוחים בשבת, האם מבטל את כל המתחם של העירוב.
9. והאם בו עצמו ניתן להחביא דברים ולטלטלם.
10. וכן מגרש חניה גדול הפתוח לכיון הרחוב, אבל לא ניתן להכנס רק לצרכי חניה, האם מבטל את העירוב השכונתי, כאשר הוא משמש לדיירי הבנין, האזור, או של מרכז מסחרי הסמוך.
11. וכן חנות גדולה ומתחם סביבה, האם יכול להציא ממנה מאכלים בשבת לתוך העירוב.

מ"ב סקי"ט חזו"א פ"ט סק"ח, ואם הוא משמש לדיורי האדם ה"ז בכלל הביה"ל, משא"כ כשהוא לצרכי מסחר. - ולכאורה לפי המ"ב כ"ש שיכול להוציא מהחנות שהיא גדולה מאוד בשבת, ומ"מ גם להחזו"א שחולק מ"מ כתב בסו"ס י"ב לענין מקום השוק שכן נחשב מוקף לדירה.

ג. קבלן הביא ערימת חול ושפכו אותו צמוד לגדר הבנין.

1. האם אפשר באותה שבת לעשות בבנין עירוב חצירות.
2. ואם הניח רק שקי חול ומלט.
3. נקלע ליישוב שיש בה מחיצות, אבל חושש שלא הוקף לדירה האם יכול להביא ערימת בלוקים או חול לשפוך לרוחב ולגובה מסויים ולפנותם בחזרה.
4. גדרות המשמשות להקיף לצורך העירוב, גובהן מטר מדוייק, ויש לפניו גובה של חול מעט, וכן כאשר צומחים לפניו עשבים, או שהניחו לפניו ערימת גרוטאות.

מבואר במ"ב סקל"ו הביא מחלוקת האם מספיק לבטל לשבת אחת או צריך לבטלו לעולם, וא"כ לפי"ז גם פוסל מחמת זה, אבל בביה"ל הביא שדעת הגר"א לחלוק על היתר ביטול ליחשב מחדש, ובשעה"צ סקל"ו שצריך ביטול בדוקא, אלא שבמ"ב כתב שצריך לבטלו בפיו, ובשע"ב סקקכ"א כתב שבסגי במחשבה, ולכאורה כל הצטברות סתמא עדיף והוא אמצע. ואם הקבלן עתיד לקחת את החול. ולכאורה שקי חול אינו פוסל כי לא שייך עליו ביטול, ויש לעיין בגרוטאות וכדו'.

ד. בנין שהחצר מגודר ע"י שתי מפלסים של אבנים.

1. האם יכולים להצטרף כמחיצה לעירוב של הבנין.
2. האם יש הבדל אם הרוחב ביניהם יותר או פחות מד'.

[תלוי בביה"ל ד"ה ואם בביאור הגר"א].

ה. שכרו מתחם או מלון

1. המקום מגודר היטב אבל יש בו בריכה, האם מותר לטלטל במתחם.
2. האם יכול לטבול בשבת בבריכה לצאת עם מים ולהתנגב.

3. האם יש חילוק אם יש כלור במים או לא.
4. האם יש חילוק באיזה חלק מהמתחם, ולאיזה מקום לטלטל.
5. האם יש חילוק מה גודל הבריכה, ומה הרוב, מה עומקו.
6. וכן אם במתחם יש גם מתקני משחקים.
7. חצרות שהוצפו מפני מי הגשמים או נפתח צינור השקייה וכדו' האם א"א לטלטל בהם.
8. והאם שונה כאשר הוצף רק מקומות השקעים וכדו'.

בסי"א מתבאר שגם באופן שהבריכה עמוקה מבואר שגובה או נמוך מים משמש כחלק ממנו ולא כמקום בפני עצמו ואסור, אמנם עיין בביה"ל ד"ה והוא שהביא מחלוקת, אא"כ הוא גבוה י' בדיני מחיצה שאוסר רק את מקומו, אלא שמים הראויין לשתיה אינו מבטל, ובעכורין ב' דעות ויש לעיין שמנלן האם בזה הדין כיום כך. ולכאורה לדעת הביה"ל כל תשמיש אדם הקבוע מהני וממילא ה"ה מגרש משחקים, וגם בריכה אפילו מים עכורים שיש בהם כלור וכוד'. ובמים תלוי גם טעמו בשעה"צ סקפ"ה, ובחזו"א פ"ט סק"ד, וכשבדעתו לפנותו מיד חזו"א פ"ט סק"ד.

ו. מחתם גדול ששימש בעבר כמפעל רצו לעשות בו שמחה.

1. האם יועיל שחנו באמצעה שיירא של רכבים.
2. והאם יועיל שיעמידו בצדדיו גם אהל לישון וממילא גם יוריד משטחו.
3. והאם יועיל אם יביא מחיצות מעץ וכדו' ויעמיד סביב הקיר או במרחק ממנו לשם דירה.
4. והאם יועיל שיפרסו סדינים בריחוק פחות מג' לאותם מחיצות ובכך בצירוף האויר שביניהם יתמעט גודלו, או שלא יתמעט אלא יחשבו כמחיצות חדשות, או שיניחם בריחוק ג'.
5. והאם יועיל שיעשו צוה"פ מקיר לקיר, או איזה שיפרסו איזה אהל סככה באמצע על חלק ממנו.
6. באופנים שמועיל האם צריך שיהיו לכל אורך הקיר הקיים.
7. בכל האופנים הנ"ל האם יועיל להתיר גם להכניס מהאולמות החדרים לתוך המתחם.

בס"ה וס"ו מתבאר שיש ב' אופנים יש שממעט במציאות את שיעורו שבזה אין תנאים, ובלבד שבמציאות יתמעט מב"ס, אבל אם יעמיד מחיצות פחות מג"ט אפילו שמחמת לבוד יחשב ככותל עבה וממילא יתמעט מב"ס לא מהני כי צריך מיעוט במציאות כמבואר בשעה"צ סקנ"א. ויש שרק בגלל שנחשב ככתלים חדשים, ובזה כשהוא באורך י' וגובה י' ורחוק ממחיצה קודמת ג', ובביה"ל הביא ריטב"א שחולק על חידוש זה וצריך לכל אורך הכותל. אבל מבואר שדבר המטלטל אינו מוריד מגדלו. ובחזו"א מבואר שיכול לחלק את השוק ע"י צוה"פ גם שיהיה פחות מבית סאתיים, וא"כ ה"ה שיועיל אפילו לעשות צוה"פ מקיר לקיר. אמנם חלוק אופן שנחשב למחיצה חדשה שאז לא צריך לפרוץ את הכותל החיצוני אבל אם ההיתר הוא כי ממעט באמצע וכן נראה במ"ב לענין אהל באמצע שהוא רק מדין מיעוט א"כ לא נחשב כהיקף חדש ורק מועיל למעט וללא לפרוץ מחדש לא יועיל להוריד שם קרפף מכולו ורק שלא להחשיבו ליותר מב"ס ונפק"מ לטלטל מהבית אליו, ויש לעיין במש"כ המ"ב שמהני גם פי תקרה אפילו עקום האם יועיל לפתוח סככה.

ז. מפעל שהתרוקן ועומד לפני הריסה משחקים שם בשבת, או שבת הגדול רוצים לאכול שם.

1. האם מותר לטלטל במתחם ובבנין עצמו.
2. וכן אם הפכו אותו לאולם שמחות או בית מדרש האם כדי שיוכלו לטלטל בו יצטרכו לפרוץ בו קיר.
3. והאם שונה כאשר בכניסה למתחם יש שער גדול שנפתח ונסגר.

4. וכן שטחי מסחר, מפעלים גדולים, ששער הכניסה שלהם גדול ותפתוח בשבת, האם מבטל ופוסל את העירוב של העיר, והשכונה.
5. מוסד שהיה לו קראונים ואח״כ גדרו אותו, או לפני כן על דעת שמגיעים, לאחר תקופה העבירו את הקראונים למקום אחר, האם ניתן לטלטל במתחם ילדים רוצים לשחק בו וכדו׳.

בכל אלו ללא פירצה לא מהני כי לא הוקף לדירה, אלא שיש לעיין כאשר יש בו שער רחב י׳ ופותחים וסוגרים האם יחשב כנפרץ ונבנה או עומד ושישמוש לא נחשב כך. וביותר ששטחי מסחר גדולים אם יש בהם פירצה או שער רחב י׳ ופתוח בשבת יאסור את כל הרחובות הסמוכים שבתוך אותו עירוב.

ח. בית הארחה ומקומות נופש שיש חצר עם גינה.

1. האם מותר להוציא לשם כסא כדור וכדו׳.
2. והאם מותר בו עצמו לשחק בכדור או להזיז ולהעביר את הכסא ממקום למקום.
3. גינה ציבורית שיש בה ספסלים, שבילים לטייל ולהסתובב, האם מותר לטלטל בה את העגלה, וכן להוציא ממנה לשכונה.
4. האם שונה כאשר יש בהם גם מתקנים, מדשאות וכדו׳ לשחק או לשבת עליהם.
5. גינות גדולות שבעיקר נטוע בו פרחים יפים גדור שלא לדרוך עליהם, ופתוח לעיר האם פוסל את העירוב.
6. פרדס שבקצה העיר כשהוא פתוח לצד העיר האם פוסל את העירוב.
7. ואם נתרחק מהעיר ונכנס לתוך פרדס סגור האם יכול לטלטל בו.
8. אם בין האילנות, או בין ערוגות הפרחים ישנם שבילים להליכה, האם מוריד ומבטל את גודל שיעור המקום.
9. בכל אלו האם יש חילוק אם זה שטח פרטי שהבעלים לא מרשים להכנס לתוכו.

חצרות עם גינות וכדו׳ למרות שהם בפחות מב״ס רק בו עצמו מותר לטלטל אבל ממנו לבית אסור, אבל אילנות מותר, וממילא תלוי מה גדלו והאם הוא הרוב או המיעוט. אבל אם הכל נמצא בישוב שמחוץ לעיר, או חוץ לתחום אלא שהניח עירוב כגון כשיש גינה גדולה עם אילנות מדשאות וכדו׳. וביותר אפילו פרדס וכדו׳ שנטוע אילנות אבל הוא גדור וגם לא נעשה לישב שם אלא לנטיעה בלבד מחד בסעיף א׳ הוזכר פרדס בכלל האוסרים וא״כ אפשר שחלוק פרדס מאילנות שנעשו לישב תחתיו, ובשעה״צ סקפ״א מבואר לכאורה שחלוק אם עיקרו הוא לדירה נטיעה אינה מקלקלת אבל לעשות דירה לא עושה. ובחזו״א קנ״ו השמטה לסימן שנ״ח ושונה״ל סכ״ז מסתפק אפילו בקרוב לעיר אם נטעו שלא לישב ובפרט אם אין רשות להכנס, ויתירא מכך שיש אופנים שיקלקלו את כל עירוב העיר דאם אינו נחשב כמוקף לדירה ומוקף בתיל שאין לו שם מחיצה או שהשער פתוח אוסר את כל העיר כי פרוץ לתוכו. - ולענין שיש בהם ספסלים ושטחים גדולים של פרחים יפים שאסור לדרוך שם, דע״ת שנ״ח ס״ט, מנח״י ח״ה סקק״ח. אלא שיש לעיין עדיין כאשר יש שבילים ביניהם אי מבטלים את הצירוף. אבל שטחי דשא שמותר לשבת עליהם ודאי אינו מבטל ורק אם אסור מבטל. ויש לעיין כאשר א״א כי הוא גבוה או רטוב. וע״ע בשע״ת שנ״ח סק״ח, וחזו״א פ״ח סקכ״ו.

ועדיין באלו שחל עליהם שם קרפף, וביותר שבנזרע רובו הוא הכל אסור, ומצטרף, אבל מבואר במ״ב סקע״ז מבואר שהאיסור אפילו כאשר הם של אחד, ודלא בשעה״ד בסימן שע״ד ס״א בביה״ל ד״ה או. ובמיעוט הקרפף ס״י - אבל אם מקום הזרוע מוקף בפנ״ע והוא מצוי שיש גדר סביבו דעת המ״ב סוסקפ״ג.

ט. שטחים גדולים מלאים סלעים וקוצים שלא ניתן לעלות עליהם, או רק בצורה קשה,

1. האם הם פוסלים את העירוב.

2. האם שונה כאשר הסלעים הם מבני מגורים שהיו בעבר ונהרסו.
3. האם יש חילוק בין אם אותם שטחים הם בתוך המושב ממש או סביבו
4. האם שונה כאשר המקום מגודר אלא שלא כהלכתו ע"י תיל וכדו', וכן אם מוקף אבל שער הכניסה שיותר או פחות מי' פתוח.
5. עלו שטחים שלמים של צמחים האם יועיל טרקטור לעשות ביניהם שבילים, והאם יש הבדל אם המקום גדור או מוקף צוה"פ חלקית או כלל לא.
6. וכאשר יש ערוגות יפות של צמחים ויש ביניהם שבילים האם השטח פוסל את העירוב.
7. לצורך התקנת העירוב בצורה ישרה ונוחה מעדיפים להקיף צמוד לכביש הראוי שמקיף את העיר וסמוך אליו ישנם שטחים ריקים האם מפריע לעירוב.

בחזו"א קנ"ו הוספה לסימן שנ"ח במכתב כתב שאם השטחים הריקים הם מחוץ לעיר למרות שניתן ללכת עליהם נחשבים כקרפף. וכן לענין סתם שטחים ריקים בתוך העיר שאין דרך כלל להשתמש בהם בחזו"א פ"ט סק"ז. ובביה"ל הביא את הדבר שמואל שאם הוא בתוך העירוב אינו פוסל, והביה"ל כתב לסמוך עליו רק בשעת הדחק, והחזו"א כתב שהעיקר כדעת האוסרים, אמנם גם לדעת הדבר שמואל כתב הביה"ל שאם הוא מוקף בפני עצמו מבטל הכל. ולכן אם אותו מקום מוקף חמיר טפי וצריך להקפיד שיהיה כולו מוקף כדין שיחשב מחוץ למקום בכל צד ואופן ולא יהיה פרוץ שיפסול. והחזו"א פ"ט ססק"ז שפרוץ י' לא מהני, ובאורחות שבת ח"ג פכ"ח הערה ע"ח שאין קולא וו נאמרת אלא כשהזרעים נמצאים במקום כזה שלולי הם היתה במקום זה דירה חשובה של בני העיר, דבזה ס"ל דכיון שדירת עיר עדיפה מדירת חצר, לכן י"ל דאין הזרעים מבטלים אותה, אבל אם היקף העיר מרוחק מן הבתים, ובינו ובין הבתים ישנם שטחים אשר דירת בני העיר בהם היא מועטת ואין בה חשיבות יותר מאשר דירת קרפף המוקף לדירה, מסתבר דבשטחים אלה מבטלין הזרעים את הדירה גם לפי הדבר שמואל דזה לא מיקרי דירת עיר ואף לא דירת חצר שנסתפקו בה הרא"ש והמרדכי, ולפ"ז אין מקום לכאורה להקל בכפרים שיש בהם שטחים זרועים שאינם קרובים כ"כ לבתים דאף את"ל שלולי הזרעים היה מקום להקל בהם מטעם שלפעמים הולכים בהם בני הכפר אין זו דירה חשובה והזרעים מבטלין אותה לכו"ע. ובאופנים שפוסל דלא ניחא תשמיש בפשטות ה"ה משום סלעים.
וא"כ ה"ה לעבור עם טרקטור באמצע לעשות שביל או שיש שביל שהולכים וניחא, אם בתחלהל א נעשה לכך לא יועיל כי עיקר ההיקף לא היה לדירה, ונחלקו האחרונים על שבילים בין הערוגות, ובחזו"א דגרע כי לא הולכים בו, ובביה"ל מבואר לענין זרעים ששביטלו את המחיצות וממילא כשעושים שבילים בקוצים כן יצטרכו לפסול איזה צוה"פ, וע"ע חזו"א פ"ט י"ד ונפק"מ אם השטח הזרוע היה גם מוקף בין מבפנים ובין מבחוץ ואחרי התיקון נפל אחד.

י. מחסן, מקלט ציבורי, מגרש בית הספר.

1. האם מותר לטלטל בבנינים הנמצאים באותו מתחם ביחד איתם.
2. והאם פוסלים עירוב שכונתי.
3. וכן ספריה עירונית גדולה האם מותר לטלטל בה, והאם פוסלת עירוב שכונתי.
4. מפעלים גדולים הנמצאים בתוך העיר ויש בהם גם דירה לשומר נכנסים במתחם שלה לשחק בשבת האם מותר לטלטל בה.
5. בכל אלו האם יש חילוק אם הם נמצאים באזור התעשיה שבסוף העיר או בתוכה.

בחלק מתשמישים מבואר שלמרות שאינם נותנים למקום שם הוקף לדירה, אבל כטפילות לדירה כן נחשבים ולכן למרות היותם ג"כ בתוך ההקף אינם פוסלים אותו. ובשס"ב ביה"ל ד"ה או מיקל בבית ממש המקורה וזה לכאורה מפעלים מחסן וכדו' שכל שימוש נחשב כמוקף לדירה. וגם לדבריו עדיין יש לדון האם

יש חילוק בין מחסן שנמצא במתחם הבית ומשמש לו או חיצוני לחלוטין. אמנם אם יש לו כניסה ישירה גם מהבית ודאי שיחשב להוקף לדירה. אמנם יעוין בחזו״א שדן על הביה״ל שבריש סימן שס״ב של מחסן שתלוי מה מפסיק ביניהם. ובחזו״א סימן פ״ט סקי״ז כתב שגם מה שנעשה ללון נחשב לדירה. אבל בביה״ל ד״ה לדירה נראה לענין אוצר שאין חילוק בין מפריד או לא מפריד אלא תלוי רק האם הוא מחוץ לחומה או בפנים שנחשב כטפל ומשמש לדירה, וכעי״ז בפמ״ג שס״ו אש״א סק״י. אמנם יש לעיין גם שאפשר שבזה גופא נחלקו הדעות שבסוף ס״א האם כל דבר שסמוך לעיר נחשב שנעשה ע״ד כן ומותר. ובמ״ב סקי״ח מבואר שצריך להחמיר, ולדעה זו כל שלא הוקף לכך להדיא אסור. אמנם יש לדון האם דברי החזו״א הם רק לגבי מחסן וכדו׳ שבמהותו אינו תשמיש דיורין, אבל גינת משחקים וכדו׳ שבעצם הם חלק מתשמיש דיורין ואינו מבטל כמבואר בס״ט, אלא שמ״מ צריך שיהיה פתוח לדירה, שבהם אפשר שגם לדעת החזו״א למרות שכרמלית מפרדת מותר, והראיה מהחזו״א עצמו שכתב שרחוב נחשב הוקף כי פתוח לחצר הפתוחה לבית. וגם אם נאמר כן עדיין יש לדון האם צריך לפחות שיהיה איזה היקף של צוה״פ וכדו׳ שמחברם או מספיק עצם זה שהוא פתוח.

ובביה״ל ס״א ד״ה לדירה כתב על פסי ביראות שנחשב הוקף ובשונה״ל ס״ד כתב שגם להחזו״א בין אכילה ובין שינה, וממילא מגרש שלפני מסעדה ופתוח אליו מותר, אבל מחסנים והפתוח אליהם רוצים לשחק שם לא מהני.

וגם בנעשה לאכילה עדיין יש לדון כשאינו נעשה בעיקר לאכילה, וכגון מפעל ובית השומר הרי מבואר בס״א שאינו נחשב לדירה למרות שאוכל שם, ואם הוא גם יושן שם מבואר בביה״ל שס״ב ד״ה כדי שמהני, ויש לדון בשומרים המתחלפים ביום ובלילה, אבל בחז״א ק״י סקכ״ו ד״ה והב״ח חולק שאינו נחשב לדירה כי דר בע״כ, אבל אם יש בתוך המתחם חדר מיוחד לאכילה נותן שם לכולו, אבל אם מיועד לפועלים רק לנוח בו בצהרים וכדו׳ מתבאר בשס״ב ס״א שלא מהני, וכן מגרש בית הספר נכנסים בשבת לשחק למרות שהוא דירה רק לימות החול רע״א עירובין כ״א ששמו דירה, אבל יש לדון עדיין אם נחשב כלל לדירה מצד חלק מתשמישי האדם ומה שא״א להשתמש במגרש רק בקיץ מבואר בחזו״א סקי״ז שאינו פוסלו.

יא. זרע בחלק מחצירו מיני ירקות וכדו׳.

1. האם מותר לטלטל בכל החצר.
2. בחלק של הירקות נפל כדור וכדו׳ האם מותר להחזירו.
3. והאם מותר ממנו, ומכל החצר, להכניס חפצים לתוך הדירה שלו
4. האם יש חילוק בין משחקים וכדו׳ שמקומם בחצר לבין אם הוציא חפצים מהבית לחצר.
5. וכן חצר מוזנחת שעלו בה קוצים, נפל לו מהבית לתוכה חפץ, האם יכול להחזירו
6. גינה גדולה עם פרחים האם מותר לטלטל בה.

גם בפחות מבית סאתיים למרות שאינו מבטל את כל החצר אבל ממנו לבית אסור. וכלי בית מהחצר לבית הביא המ״ב סקפ״ג מחלוקת דנחשב נפרצה ביחס לכלי בית למקום האסור. שעה״צ סקע״ה- ע״ז. חצר מוזנחת שעלו בו קוצים אפילו פחות מב״ס ואפילו שהוא של אדם אחד שלא צריך עירוב ומותר לטלטל בו כמבואר במ״ב סקע״ז אבל להכניס מבואר בס״י שאסור, והאם כשינקו את הקוצים יספיק או צריך גם פירצה, ובזרעים פחות מב״ס ביה״ל ד״ה זרעים, וחזו״א פ״ח סקכ״ד. - אמנם בעלו מאליהם אמרי יושר ח״א ק״ע מיקל וכ״כ במנח״י ח״ה ק״ח, אבל פשטות חזו״א שהכל תלוי במציאות אם מהלכים או לפחות ראוי להלך. - ובפרחים שרק לנוי נחלקו האמרי יושר שם עם הדברי חיים או״ח ח״ב כ״א.

יב. עיר שיש בה שטחים על סלעים וכדו׳.

1. האם יועיל שאחרי כל גודל מסויים יישרו חלק מצד אחד שלו לשני.

2. והאם כדי להכשירו שוב צריך לפרוץ את גדר ההיקף, או לחתוך צוה״פ אחד, או לפרוץ מעט באחת מהפינות שלו.

מאחר ולא הוקף לדירה צריך להקיפו שוב אבל בפשטות אי״צ פירצה ממש אלא פירצה כזו שהמחיצה החדשה תהוה מחיצה הלכתית חדשה וממילא ה״ה לחתוך חוט של העירוב, וביותר כתב בחזו״א פ״ח ל״ד שיכול לפרוץ בקרן זוית ד׳.